

T.C
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ

GÖÇ ENSTİTÜSÜ

KADIN ÇALIŞMALARI ANA BİLİM DALI

GÖÇMEN ERKEKLERİN ERKEKLİK DENEYİMLERİ: SİVAS ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Dilruba IŞIN

Gaziantep

Ocak 2024

T.C
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ

GÖÇ ENSTİTÜSÜ

KADIN ÇALIŞMALARI ANA BİLİM DALI

GÖÇMEN ERKEKLERİN ERKEKLİK DENEYİMLERİ: SİVAS ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DİLRUBA IŞIN

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi ŞENAY LEYLA KUZU

GAZİANTEP

OCAK 2024

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde, bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakların kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

İmza:

Adı ve Soyadı: Dilruba IŞIN

Öğrenci Numarası: 203201011004

Tezin Savunma Tarihi: 17/01/2024

ÖZET

GÖÇMEN ERKEKLERİN ERKEKLİK DENEYİMLERİ: SİVAS ÖRNEĞİ

IŞIN, Dilruba

Yüksek Lisans Tezi, Kadın Çalışmaları ABD

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Şenay LEYLA KUZU

Ocak 2024, 133 Sayfa

Suriye ve Afganistan’da yaşanan iç karışıklar insanları daha güvenli ve iyi bir yaşam arayışı için göçe zorlamaktadır. Bu çalışma, Sivas iline Suriye ve Afganistan’dan göç etmiş erkek göçmenlerin, göçmenlik ve erkeklik deneyimlerine odaklanmıştır. Uluslararası göç, göçmenlerin köken ülke ile ekonomik, kültürel, sosyal bağlarını sürdürdüğü, aynı zamanda ev sahibi ülke ile yeni sosyal ağlar kurarak uyum süreci içine girdiği karmaşık bir sosyokültürel, ekonomik bağlamı şekillendiren dinamik bir süreçtir. Bu süreçler toplumsal cinsiyet kimliği, sınıf, etnik köken, yaş gibi diğer kimlik kategorilerinden etkilenmektedir. Bu nedenle göç deneyimi toplumsal cinsiyetten bağımsız olarak değerlendirilememektedir. Göç olgusu, toplumsal cinsiyet kimliği ve pratiklerini etkileyen, değiştiren ve dönüştüren bir alan olmaktadır. Bu bağlamda erkeklik kavramı, Suriye ve Afganistan’dan göç sürecinde şekillenen ilişkiler ve kültürel etkileşimlerle karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Araştırmada yorumlayıcı sosyal bilimin fenomenolojik yöntemi kullanılmıştır. Buna göre Sivas’a sekiz Afganistan’dan, sekiz Suriye’den göç eden erkek göçmenlerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılar 22-43 yaş aralığında çeşitli iş kollarında çalışan bireylerdir. Katılımcılara gündelik yaşam, çalışma hayatı, erkeklik deneyimleri gibi konularda sorular sorulmuştur. Göç edilen ülkenin ve köken ülkenin kültürel kodlarındaki benzerlik ve farklılıklarla geleneksel rollerin yeniden inşa edildiği alanları olduğu gibi bazı alanlarda da değişime uğradığına işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Suriye Göçü, Afganistan Göçü, Toplumsal Cinsiyet, Erkeklik, Erkeklik inşası

ABSTRACT

MIGRANT MEN'S MASCULINITY EXPERIENCES: THE CASE OF SİVAS

İŞİN, Dilruba

Master's Thesis, Women Studies

Advisor: Asst. Prof. Şenay LEYLA KUZU

Ocak 2024, 133 pages

The internal conflicts in Syria and Afghanistan force people to migrate in search of a safer and better life. This study focuses on the migration and masculinity experiences of male immigrants who have migrated from Syria and Afghanistan to the province of Sivas. International migration is a complex sociocultural and economic process that shapes the economic, cultural, and social ties of migrants with their home countries, while simultaneously integrating them into the host country through the establishment of new social networks during the adaptation process. These processes are influenced by other identity categories such as gender identity, class, ethnic origin, and age. Therefore, the migration experience cannot be evaluated independently of gender. The phenomenon of migration becomes a field that affects, changes, and transforms gender identity and practices. In this context, the concept of masculinity has been comparatively examined in relation to the relationships and cultural interactions shaped during the migration process from Syria and Afghanistan. The phenomenological method of interpretive social science was used in the research. Semi-structured interviews were conducted with eight male immigrants from Afghanistan and eight from Syria who migrated to Sivas. The participants are individuals working in various job sectors within the age range of 22-43. Questions were asked regarding daily life, work life, and masculinity experiences. The study indicates areas where traditional roles are reconstructed with similarities and differences in cultural codes of the migrated and origin countries, highlighting both the preservation and transformation of certain areas.

Keywords: Syrian Migration, Afghan Migration, Gender, Masculinity, Masculinity Construction

ÖNSÖZ

Bu araştırmam, göçmen erkeklerin sosyal ve kültürel bağlamda yaşadıkları deneyimlere odaklanarak bu önemli konunun anlaşılmasını hedeflemektedir. Göç, bireylerin hayatlarını derinden etkileyen bir süreç olduğu için cinsiyetler özelindeki etkileri kaçınılmaz olmaktadır. Göçmen erkeklerin kimlik inşası, topluma entegrasyon süreçleri ve bu süreçlerin sosyal yapıya olan etkilerini kültürel karşılaştırmalı olarak yorumlayıcı sosyal bilim epistemolojisiyle açıklamaya çalıştım. Böylelikle literatürdeki boşluğu doldurarak göçmen erkeklerin deneyimlerini ve toplumsal cinsiyet eşitliği yönündeki değişimleri konusunda kapsamlı bir anlayış geliştirmeyi hedefledim.

Bu tez, birçok insanın katkılarıyla şekillenmiş olup, araştırmanın gerçekleştirilmesi ve tamamlanması sürecinde desteklerini esirgemeyen herkese teşekkürü borç bilirim. Araştırmamda bilgi ve tecrübeleri ile tezime yön veren tez danışmanın Dr. Öğr. Üyesi Şenay LEYLA KUZU'ya, yüksek lisans döneminde ders aldığım ve jürimdeki tüm hocalarıma, katılımcılara ulaşmamda bana yardım eden herkese ve ricamı kırmayıp benimle görüşme yapmayı kabul eden tüm göçmen erkeklere, bana maddi manevi destek olan aileme, arkadaşlarıma ve özellikle yersiz anlarda olsa bile bana hep yardım eden Verda Yiğit'e, Begüm Yetişkin'e saygı ve minnetlerimi sunarım.

Dilruba IŞIN

Ocak 2024

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
GRAFİKLER LİSTESİ.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	5
ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	5
1.1.Araştırmanın Konusu ve Problemi	5
1.2.Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	6
1.4.Verİ Toplama TekniĐi	8
1.5.Sınırlılık.....	10
İKİNCİ BÖLÜM.....	11
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	11
2.1. Göç Türleri ve Kuramları.....	11
2.1.1.İlişkiler AĞı (Network Kuramı)	13
2.1.2. Uluslararası Göç Kavramı Çerçevesinde Suriye ve Afganistan Göçünü Anlamak.....	15
2.1.4.Türkiye’ye Gelen Suriye ve Afganistan Düzensiz Göçü.....	18
2.1.5.Türkiye’deki Suriyelilerin ve Afganların Hukuki Statüleri.....	21
2.1.6.Uydu Kentler ve Geçici Barınma Merkezleri	25
2.1.7.Göç ve Sosyal Uyum	28
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	32
3.Göç Olgusu ve Toplumsal Cinsiyet	32
3.1. Göç ve Erkeklik.....	36
3.2. Erkeklik Çalışmalarında Teorik Yaklaşımlar	39
3.3. Erkek Olmak ve Erkeklik Üzerine	41
3.3.1. Erkeklik İnşası.....	42

3.3.2. Bir Erkeklik İnşası Olarak “Hegemonik Erkeklik”	44
3.3.3.Marjinal Erkeklik	48
3.3.4. Erkeklik Krizi.....	50
3.3.5. Göç ve Erkekliğin Kesişimselliği.....	53
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	55
BULGULAR ve TARTIŞMA.....	55
4. BİR ZAMANLAR YERLİ ŞU AN GÖÇMEN ERKEK OLMAK ÜZERİNE	55
4.1. Sivas İli Özelinde Suriye’den ve Afganistan’dan Yapılan Göçün Niteliği	55
4.1.1.Demografik Bilgiler	58
4.2. Türkiye’ye Göç Etme Nedenleri, Göç Süreci	60
4.3.Sivas Kent Merkezinde Göçmen Olmak	68
4.3.1. Sivas’ta Çalışma Hayatı.....	71
4.3.2. Sivas’ta Sosyalleşme ve Sosyal Yaşam	74
4.3.3. Kentsel Mekânda Sosyalleşme Alanları	86
5.GÖÇ İLE DEĞİŞEN ERKEKLİKLER ve YENİDEN İNŞA.....	89
5.1. Erkeklik Göstergesi Olarak İş Sahibi Olma ve Ev Geçindirme Pratikleri	89
5.2. Babadan Oğula Devredilen Erkeklik.....	92
5.3. Yok Sayılan Erkeklikler	94
5.4. Erkekliğin Yeniden Üretimi ve Değişimi.....	100
5.4.1. Ev İçinde Erkekler	101
5.4.2. Erkekliğin Değişmeyen Yanı: Kadının Çalışma Hayatına Bakış	106
5.4.3. Öğrenilen ve Değişen Babalık	111
SONUÇ.....	114
KAYNAKÇA	119
EK A.1.YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME SORULARI	131
ÖZGEÇMİŞ.....	133
VITAE	133

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1- 1 Yıllara göre yakalanan düzensiz göçmen.....	20
Grafik 1. 2 Yakalanan düzensiz göçmenler ilk 10 uyruk.....	20
Grafik 1. 3 Uluslararası başvuru yapan ilk üç uyruk	21
Grafik 1. 4 2022 yılı sonu yıllara göre uluslararası koruma başvurusu	21

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2. 1 2021 yılı yıllara ve cinsiyete göre yabancılara verilen çalışma izinlerinin dağılımı	26
Tablo 4 1. Katılımcıların demografik özellikleri.....	58

GİRİŞ

Bu çalışmada, göçmen erkeklerin erkeklik deneyimleri ve göç ile değişen erkeklik pratikleri ele alınmaktadır. Çalışmada Suriye ve Afganistan'dan göç eden erkeklerin göç öncesi sahip oldukları erkeklik algılarıyla göç sonrasındaki erkeklik algılarındaki değişim, dönüşüm ve yeniden üretimi incelenmiştir.

Göç, toplumlar arası etkileşimi, kültür alışverişini ve demografik yapıyı derinden etkileyen karmaşık bir süreçtir. Göç edilmeden önce yaşanan yerde sahip olunan şeyleri bırakıp, yeni yere dahil olma çabasıdır. Göç sürecinde göçmenlerin kimlikleri, rolleri, statüleri göç edilen yerin kültürüne göre değişime uğramaktadır. Bu süreç beraberinde birçok eşitsizliği ve ayrımcılığı da getirmektedir. Ataerkil düzen içerisinde var olan cinsiyetler arası hiyerarşi ve iktidar sistemleri göç gibi karmaşık ve kapsamlı bir süreç içinde ele alınması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye, uzun yıllardır Suriye ve Afganistan'dan göç eden bireylere ev sahipliği yapmaktadır ve bu ülkelerden göç almaya devam etmektedir. Suriye ve Afganistan göçü, göç etme nedenleri, göç etme yolları, hukuki statüler gibi konularda farklılıklar içermektedir. Bu farklılıkların göçmen bireyleri nasıl etkilediği ise araştırılması gereken bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Suriye'de özgürlük, refah yaşam, zorbalık, insan hakları ihlali gibi birçok olumsuz etki 2011 yılında Arap Baharı'yla başlayan bir insani krize neden olmuştur. Yaşanan iç karışıklar, iç savaşa dönerek güvenliği tehdit etmeye ve temel ihtiyaçlar gibi hayati ihtiyaçlara erişimi zorlaştırmıştır ve Türkiye'ye kitlesel göçler başlamıştır. Afganistan'da ise uzun yıllar farklı aktörlerin yer aldığı savaş ve çatışma şiddet, derin yoksulluk ve işsizlik yaşam tehdidine neden olduğu için insanlar göçe zorlanmaktadır (Ünlütürk Ulutaş & Topaloğlu, 2023).

Göçün nedenleri kadar göç süreçlerinde cinsiyet, sınıf, etnisite, cinsel kimlik ve yönelim farklılıkları, yaş gibi unsurlar göç deneyimini etkilemektedir. Göç üzerine yapılan ilk çalışmaların ana aktörünün erkekler olması göçmen kadınları görünmez kılmıştır. Bununla beraber sadece kadınlar değil erkeklerin sahip oldukları statü, etnisite, yaş gibi cinsiyeti doğrudan etkilemeyen ama göç olgusu içinde farklı deneyimlere sebep olabilecek bağlamlar da araştırmalarda çok fazla yer almamıştır. Göç olgusuyla birlikte değişen emek piyasasına odaklanan çalışmalar sayesinde “göçün kadınsılaşması” olarak ifade edilen göçmen kadın emeğine dikkat çekmiş ve bu sayede kadınları göç hareketlerinde görünür kılmayı başarmıştır.(Castles & Miller, 2008). Lutz ise göçmen kadınlar üzerinde yapılan araştırmaların gelişimini dört aşamada açıklamaktadır. İlki kadınların göç hareketliliğinde görünür kılmayı amaçlayan çalışmalardır. İkinci aşama kadınların göç hareketine katkısına odaklanarak kadınları pasif konumdan ziyade aktif konumunu ele alan çalışmalardır. Üçüncü aşama kadınlar arasındaki güç ilişkilerini ele alarak ırk-sınıf-cinsiyet tartışmalarını başlatmıştır. Dördüncü aşama ise “kadın çalışmalarından” “toplumsal cinsiyet çalışmaları” perspektifine evrilen süreçtir (Lutz, 2010, s.1651). Toplumsal cinsiyet, sosyal-kültürel olarak edinilen ve pratikleştirilen bir kimlik olarak kabul edilmektedir. Toplumsal cinsiyet ve bu cinsiyetlerin getirisi olan roller doğal şekilde ortaya çıkmamakta ve yaşam içinde birçok olgu ve değişkenlerle şekillenmektedir. Bunlara ek olarak toplumsal cinsiyet sadece cinsiyetler arası ilişkileri ve cinsiyet inşasını değil eşitsizlik, güç ve tahakküm ilişkilerini de incelemektedir. Bu yüzden son zamanlarda göç ve toplumsal cinsiyet ilişkisinin daha çok işlenmeye başlandığı görülmektedir. Toplumsal cinsiyet, göç araştırmalarının bir parçası olmaktan öte göç içerisinde göçmenlerin yaşamında merkezi bir belirleyici ve temel bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Lutz, 2010, s. 1651). Bu nedenle toplumsal cinsiyetin merkeze alınarak detaylandırılması ve ilerletilmesi gerekmektedir (Mahler & Pessar, 2006).

Feminist çalışmaların, toplumsal cinsiyet tartışmalarına erkekleri ve erkeklikleri dahil etmesiyle erkekliğin inşa süreçleri, toplumsal cinsiyetler arasındaki iktidar ilişkilerinin nasıl işlendiği analiz edilmeye başlanmıştır. Buna göre toplumsal iktidar ilişkilerinin öznesi ve nesnesi olan erkeklik deneyimlerini anlamak, ataerkiyi anlamayı kolaylaştıracaktır (Sancar, 2020). Erkeklik, kültürel, toplumsal bir etkileşim ürünü olduğu kabul edilmektedir. Bu yüzden erkeklik kimliğinin evrensel

tanımı yapılamamakta ve kültürden kültüre farklılıklar gösterebilmektedir. Sosyo-kültürel değerlere göre toplumsal yaşamın farklı alanlarında somutlaştırılmış şekilde sürekli erkeğin karşısına çıkmaktadır (Atay, 2012,s.22).

Göçmen erkekler üzerine yapılan çalışmalar göçün, çalışma yaşamında, ailede, siyasette, dinde, sokakta, diğer erkeklerle kurdukları ilişkilerde alışılan düzeni bozduğunu ve yeniden düzenlediğini ortaya çıkarmaktadır. Lutz yaptığı çalışmada göçmen kadınların ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleri ve kimliklerindeki değişimlerinin anlaşılması için göçten önce ve göçten sonra hedef ve kaynak ülkedeki cinsiyet rollerinde bir değişim olup olmadığına bakılmasını önermektedir (Lutz, 2010). Buna göre bu tez çalışması kapsamında göç öncesi ve göç sonrasındaki erkeklik deneyimleri de incelenmiştir.

Sivas iline Suriye ve Afganistan'dan gelen göçmen erkeklerin erkeklik deneyimleri göç kararı, göç sırası ve göç sonrasında incelenmiştir. Çalışma dört bölümden oluşmaktadır.* İlk bölümde tezin metodolojisine değinilmiştir. Araştırmanın problem durumu detaylı olarak açıklanarak araştırmanın yöntemi, verilerin hangi yöntem ve teknik ile toplandığı açıklanmış ve sınırlılıklar belirtilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde bu tez kapsamında Suriye ve Afganistan göçünü açıklamak için kullanılan kuramlar ve terimleri açıklanmıştır. Göç nedenleri, Suriye ve Afganistan'dan göç eden bireylerin hukuki statüleri, yaşam yerleri ve sosyal uyumları başlıklarında göçün farklı alanlarına yönelik kavram ve kuramlar açıklanmıştır. Tezin üçüncü bölümünde göç olgusu ve toplumsal cinsiyet ilişkisi açıklanarak göç çalışmaları içinde erkekliğin işlenişine dair literatür açıklandıktan sonra erkeklik çalışmaları ve kuramları detaylandırılmıştır.

Tezin son bölümü olan bulgular ise iki ayrı alt başlıktan oluşmaktadır. Yürütülen saha çalışmasının verilerinin analizine yer verilmiştir. İlk alt başlık Sivas ilindeki göç ve göçmen niteliğini açıklamaktadır. Türkiye'ye göç etme nedenleri ve süreçlerini, Sivas ilindeki yaşamlarını çalışma yaşamı, sosyal yaşam ve sosyalleşme

* Bu tez Gaziantep Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu'nun 26.05.2022 tarihli 188962 sayılı kararıyla etik kurulunu almıştır.

alanları özelinde açıklanmıştır. Bu tez çalışmasına katılan katılımcılara ait demografik bilgiler bu bölümde yer almaktadır. İkinci alt başlık ise sahadan edinilen verilere göre göçle değişen erkekliklere ve erkekliğin yeniden inşasına odaklanmaktadır. Saha verilerinin toplanması için Sivas ili kent merkezine Suriye ve Afganistan'dan göç etmiş toplam on altı erkek ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bunun yanı sıra yerel halktan mahalle muhtarları, sosyal yardım yapan bireyler ve işverenlerle görüşmeler yapılarak bulgular desteklenmiştir. Sonuç kısmında ise bulgular ve kuramsal çerçeve analiz edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1.Araştırmanın Konusu ve Problemi

Bu çalışmada, Suriye ve Afganistan'dan farklı şekillerde göçü deneyimlemiş bireylerin erkeklik kimlikleri, algıları ve pratiklerindeki değişimlerin sorgulanması hedeflenmektedir. Suriye ve Afganistan'dan Türkiye'ye göç eden erkek bireylerin deneyim ve anlatılarından yola çıkarak erkeklik kimliğinin; göç sırasında, köken ülke ve göç edilen ülkede, kültürel ve gündelik hayat pratiklerinde nasıl bir değişim/dönüşüm veya yeniden üretim geçirdiğini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

Bu tez çalışmasının temel sorunsalı; göç olgusu içinde erkekliğin nasıl bir değişim, dönüşüm, yeniden üretime uğradığını sorgulamaktır. Bununla beraber sınıf, etnisite, vatandaşlık hakları, ekonomik durum, mesleki statü gibi etmenlerin ne gibi roller oynadığı anlaşılmak istenmektedir.

Alt Problemler: Bu çalışmalara şu muhtemel sorulara cevap aranacaktır.

- (1) Göçmen erkeklerin göç etme nedenleri nelerdir ve göç süreci nasıl gerçekleşiyor?
- (2) Cinsiyetin göç sürecinde nasıl bir etkisi vardır?
- (3) Köken ülkede sahip oldukları erkeklik algısı değişime uğramakta mıdır, eğer uğruyorsa hangi pratikler değişime uğramaktadır, hangi pratikler korunmaktadır?
- (4) Göç sürecinin her basamağında erkeklik ve erkeklik pratikleri kendini nasıl göstermektedir?

- (5) Göç olgusu içinde sahip olunan erkeklik deneyimlerinde; çalışma hayatı, sosyal yaşam, babalık gibi erkeklik rolleri üzerinde erkeklik algısını nasıl etkilemiştir?

1.2.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Göç olgusu, farklı sebeplerden gönüllü veya zorunlu olarak gerçekleşen karmaşık bir süreçtir. Göç, göç eden bireyi, göç edilen yeri ekonomik, sosyolojik, politik, kültürel olarak farklı şekillerde etkilemektedir ve bu etkilerin neticesinde ortaya çok yönlü durumlar çıkmaktadır. Suriye ve Afganistan'dan Türkiye'nin birçok şehrine gerçekleştiren bireysel veya kitlesel hareketler, Türkiye'de göçün daha derinlemesine çalışılmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Sadece büyük şehirlerin değil küçük şehirlerin de göç almaya başladığı günümüzde şehirlerin göç niteliklerini değerlendirmek ve anlamak göç olgusunu ve göçmen bireylerin ihtiyaçlarını anlamamız açısından önemli olmaya başlamıştır. Türkiye'nin uydu kentlerinden biri olan Sivas ilinde de göçmen bireylerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır fakat Sivas ili özelinde yapılan çalışmalar oldukça az ve yetersiz kalmaktadır. Bu çalışmada erkekliğin sosyal ve kültürel olarak inşa edilen yapısından yola çıkılmaktadır. Karmaşık, kültürel ve toplumsal etkileşim ürünü olan erkeklik; kültürden kültüre, bireyden bireye farklılık gösteren yapısıyla kişilerin yaşantısal deneyimleri sonucunda da değişime uğrayabilmektedir. Buna göre göç gibi insan yaşamını etkileyen ve farklı kültürlerin etkileşimini mecburi kılan deneyimlerin erkeklik kimliğini ve pratiklerini etkilemesi kaçınılmaz olmaktadır.

Göç olgusunun bireylerin sahip oldukları öğretilerin, kültürlerin ve yaşantıların değişiminde ve/veya yeniden üretilmesinde çok yönlü etkileri vardır. Buna göre sahip olunan sosyo-kültürel, ekonomik yaşantılar göç edilen yere göre değişim göstererek uyum süreçlerinin başlamasına veya öğretilerin daha kuralcı bir şekilde yaşanmaya başlamasına neden olur. Bu deneyimlerin çok boyutlu yönünü anlayabilmek bu tezdeki nihai amaçlardandır. Bu nedenle yorumlayıcı yöntem bilim yaklaşımının kullanıldığı bu çalışmanın amacı Sivas ilinde yaşayan Suriye ve Afganistan'dan göç etmiş erkeklerin, göç etmeden önceki yaşantılarını, göç sırasındaki yaşantılarını ve göç sonrası yaşantılarını ele alarak göçün her basamağında erkeklik kimliği ve pratiklere yönelik algıların betimlenmesini

sağlamaktır. Buna göre algıların aşınıp, yeniden inşa edilme veya güçlenme pratiklerini keşfetmektir.

1.3.Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada amaca ulaşabilmek için nitel yöntem kullanılmıştır. Nitel araştırma, yorumlayıcı yaklaşıma dayanarak yarı yapılandırılmış, yapılandırılmamış görüşme, söylem analizi gibi nitel veri toplama teknik ve yöntemleri kullanılarak toplumsal gerçekliğe ve kültürel anlama dayanır. Deneyimin, eylemin, olayların nasıl anlamlandırıldığı üzerine odaklanarak anlamlandırma sürecinin öznen ve bağlamdan bağımsız olarak incelenemeyeceğini savunur (Tanyaş, 2014). Nitel araştırmada incelenen durum, deneyim, olaylara yönelik dolaysız temas önemlidir çünkü toplumsal yaşama dair anlayış ve insanların doğal ortamlarında nasıl anlam inşa ettiklerini keşfetmeyi amaçlamaktadır. Eylemlerin, onlarla uğraşan bireylere ne anlam ifade ettiğini bulmak için öznel deneyimlere ve olayların gündelik yaşamlarında ne anlam ifade ettiğini keşfetmek istenerek, algı ve deneyimlerinin ortaya çıkarılmasını hedefler.

Bu çalışmada bireylerin göç etmeyi ve erkekliği öznel olarak nasıl deneyimlediklerini ve gündelik yaşamda göç etmenin ve erkek olmanın ne anlama geldiğini anlamlandırmak, çözümlemek için nitel araştırmaların yorumlayıcı sosyal bilimlerinden yararlanılacaktır. Yorumlayıcı sosyal bilimin doğuşu Alman sosyolog Max Weber'e, Alman tarihçi Wilhem Dilthey'e ve Avustralyalı filozof Edmund Husserl'e kadar uzanmaktadır (Neuman, 2020). Yorumlayıcı sosyal bilim için kültür ve tarihten gelen deneyimler önemli yer tutmaktadır böylelikle insanın yaşamına yönelik bir anlayış geliştirilebilir olduğunu savunmaktadır. Yorumlayıcı sosyal bilim insanların günlük yaşamlarını nasıl sürdüklerini betimleyerek yorumlar ve kısıtlı genellemeler içerse bile insanların deneyimleriyle ve iç gerçeklikleriyle olan bağlarını ortaya çıkarmaktadır. Yorumlayıcı sosyal bilimin hermenötik, inşacılık, etnometodoloji, fenomenolojik gibi pek çok çeşidi vardır. Bu çalışmada "fenomenolojik yaklaşımdan" yararlanılacaktır. Fenomenolojik yaklaşımda fenomenlerin tanımlanması amaçlanmaktadır. Fenomenoloji, insan deneyimini

anlama amacıyla felsefi bir hareketten ortaya çıkarak deneyimi anlamlandırma çabasına girerek araştırılmak istenen “fenomeni” öne çıkartarak katılımcıların fenomene yönelik algılarını, bakış açılarını, nasıl anlamlandırdıklarını, deneyimlediklerini ve betimlediklerini ortaya çıkarmak istemektedir (Tekindal & Uğuz Arsu, 2020). Fenomenolojik yaklaşım nitel araştırma yöntemiyle benzer süreçler içerse de çok boyutlu bir yapıdadır. Fenomenolojik yaklaşım bir deneyime sahip olup olmamanın nasıl bir şey olduğunu merak ederek başlar. Bu tez de Sivas ilinde göçmen erkek olmanın nasıl bir şey olduğunun merakıyla başlamıştır. Buna göre bu çalışmanın nitel analizi, veri tabanını derleme, verileri parçalara ayırma, yeniden birleştirme, verileri yorumlama ve sonuç basamaklarından geçerek yapılmıştır. Veri içerisinde kodlama yapılarak fenomen ile ilgili ve önemli olan ifadelerin listesi çıkarılmıştır. İkinci olarak ortak ifadeler gruplandırılarak kategoriler ve fenomenin deneyimin ana temaları olan bileşenler tematikleştirilerek iki ana tema oluşturulmuştur. Katılımcılarla yapılan görüşmelerle deneyimlerinden belirlenen temalar, araştırmacı gözlemi, alan notları ve literatürle karşılaştırılarak analiz edilmiştir.

Bu çalışmada fenomenolojik yaklaşımı kullanırken öncelikle “göçmen erkeklik” fenomenine yönelik göç deneyimlerinin ortak anlamı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Öncelikle göçmenlik deneyimleri teması Türkiye’ye göç etme nedenleri, göç etme yolları, Sivas iline göç etme nedenleri ve Sivas kent merkezinde göçmen olma deneyimlerini ele alarak kategorileştirilmiştir. Göçmen erkekliğin ele alındığı ikinci temada değişen erkeklikler ve yeniden inşa deneyimlerine odaklanılmıştır. İş sahibi olma ve ev geçindirme, yok sayılan erkeklikler ve erkekliğin yeniden üretim ve değişimi fenomenleri şeklinde isimlendirilmişlerdir. Bu fenomenler göçmen bireylerle yapılan görüşmeler sonucunda görüşmelerin nitel analizi yapılırken belirlenmiştir. gözlemi, alan notları ve literatürle karşılaştırılarak analiz edilmiştir.

1.4.Verİ Toplama Tekniğı

Bu çalışmada katılımcıların kendilerini rahatça ifade edebileceği, karşılıklı iletişime önem veren, manipülasyondan uzak yaklaşımla görüşmecilerin kendilerini ve deneyimlerini kendi özgün betimlemelerini ve anlatılarını kapsamlı şekilde ele almak adına derinlemesine görüşmelerde yarı yapılandırılmış görüşme formu

kullanılmıştır. Görüşmeler katılımcının seçtiği bir yerde gerçekleştirilmiştir. Bu katılımcıların deneyimlerini paylaşırken rahat hissetmeleri için önemlidir.

Çalışma kapsamında görüşme yapılan göçmen erkeklerin bir kısmına yardım kuruluşları veya bağımsız sosyal yardım yapan bireyler aracılığıyla, bir kısmına çalıştıkları sektörlerde, bir kısmına ise göçmenlerin yaşadığı bölgelerdeki mahalle muhtarlıkları yoluyla ulaşılmıştır. Seçilen görüşmeciler bu araştırmada belirlenen fenomenleri deneyimleyen, bu fenomeni yansıtacak bireylerden seçilmiştir. Suriye ve Afganistan'dan Türkiye'ye göç etmiş Sivas ilinde ikamet eden bireylerle görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler esnasında gerekli görülen yerlerde tercüman kullanılmıştır fakat bazen tercüman yerine katılımcıların dil bilen eşleri ve arkadaşları tercih edilmiştir.

Görüşmeyi başlatmak ve genel bir çerçeve çizilmesini kolaylaştırmak için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşmenin seyrine göre soruların sorulma sırasının değişmesine, görüşmecilerin paylaşmak istedikleri diğer bilgilere olanak verilmiş böylelikle katılımcıların anlatıları, katılımcılar için önemli olan değişkenler ve bakış açılarının daha iyi anlaşılması hedeflenmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu 5 ana başlıktan altında toplanmıştır. Demografik bilgileri içeren ilk başlıkta katılımcıların kısaca kendilerini tanıtmaları istenmiş ve aile hayatı, eğitim, medeni durum ve çalışma hayatıyla ilgili genel bilgiler alınmıştır. Göç deneyimlerini içeren ikinci başlıkta Türkiye'ye göç etme tarihine, göç etme nedenlerine, göç etme süreçlerine, beklentilerine, yaşadıkları zorluklara ve göçmenlik deneyimlerine odaklanılmıştır. Çalışma deneyimlerine odaklanan üçüncü başlıkta göç etmeden önceki iş yaşamını, göç ettikten sonraki iş yaşamını, ekonomik değişimlerini ve cinsiyetin etkisini anlamak için sorular sorulmuştur. Sosyal yaşantıyla ilgili soruları içeren dördüncü başlık göç etmeden önceki ve sonraki sosyal yaşam, sosyalleşme ve cinsiyet farklılıklarıyla ilgili olmaktadır. Beşinci başlık ise göçmen erkeklerin erkeklik deneyimlerine odaklanarak göç etmeden önce ve sonraki erkeklik deneyimlerini anlamaya yönelik hazırlanmıştır.

Görüşmelerin gerçekleştiği mekanlar katılımcıların tercihiyle belirlenerek kendilerini rahat hissettikleri yerler olması önemsenmiştir. Bununla birlikte görüşmecilerin sosyalleşme mekanlarının da gözlemlenmesi için fırsat sağlanmıştır. Tercihlerine göre, kafeler, bardo salonu ve ev gibi farklı mekanlarda görüşmeler

gerçekleştirilmiştir. Bazı görüşmelerin ev ortamında gerçekleşmesi nedeniyle katılımcıların aileleri ve eşleri de görüşmeye katılım sağlayarak yaşadıkları deneyimleri aktarmışlardır. Bunlar görüşme notu olarak kaydedilmiştir. Görüşme sırasında yapılan-tercih edilen ikramlar veya hesabın ödenmesi konusunda gösterilen tavır; görüşme esnasında konuşmaktan kaçındıkları veya üzerinde çok fazla durdukları konular not edilmiştir.

Görüşmeler esnasında katılımcılara araştırmaya gönüllü katılım formu doldurtularak araştırmanın yürütülmesi, gizliliği ve güvenliği açısından bilgilendirilme yapılmıştır. Görüşme esnasında katılımcıların izni ile ses kaydı alınmıştır. Ses kaydı alınmasını istemeyen katılımcılarla yapılan görüşmelerde ise görüşme esnasında detaylı notlar tutulmuştur. Görüşmecilerin bireysel kimliklerini korumak için görüşmeye başlamadan önce katılımcılara “size nasıl hitap edebilirim?” sorusu yöneltilmiştir. Buna göre kendi tercih ettikleri isimler araştırmada kullanılmıştır. Bazı katılımcılar aynı ismi kullanmayı tercih ettikleri için tezde karışıklığa sebep vermemek adına anonimleştirilmiştir.

Göç olgusunun erkeklik üzerindeki değişim ve dönüşümünün daha iyi anlaşılması için Afganistan’dan ve Suriye’den göç etmiş birer kadınla da görüşmeler yapılmıştır. Sosyalleşme, sosyal yaşam, çalışma hayatı gibi konuların daha iyi anlaşılabilmesi için işverenlerle, mahalle muhtarlarıyla ve sosyal yardım sağlayan bireylerle de görüşmeler yapılmıştır.

1.5.Sınırlılık

Araştırma Sivas iline Suriye ve Afganistan’dan göç etmiş 22-43 yaş aralığındaki erkek bireylerle sınırlıdır. Yapılan görüşmeler sekiz Suriye’den göç etmiş, sekiz Afganistan’dan göç etmiş erkek göçmenler ile sınırlı kalmıştır. Bu sayı Sivas ilinde yaşayan göçmenlerin tamamını kapsayamayacağı için görüşmeci sayısı bir sınırlılık oluşturmaktadır. Araştırmada sadece nitel yöntem kullanılarak, veri toplama tekniklerinde ise gözlem ve görüşme analiziyle sınırlı kalmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Göç Türleri ve Kuramları

Göç hareketi insanlık tarihiyle birlikte kabul edilebilecek kadar eski bir olgudur. İnsanın var olduğu her çağda farklı anlamlara sahip göç akımlarının nedenleri, terörizm, şiddet, doğal afet, başarısız devlet politikaları, salgın hastalıklar, ekonomik kriz gibi sosyo-kültürel, politik değişimlerin yaşandığı durumlar içerisinde açıklanmaktadır. Göç, sürekliliği sayesinde kitlesel yapıda, kitlesel dönüşümlerin ana sebeplerinden biri olmaya başlamıştır. Bu değişimler, ulusların ve kültürlerin dönüşümünde etkili rol alarak vatandaşlık, ulusal aidiyet, güvenlik, devlet sınırları, göç ve göçmenlik konularında çeşitli etkilere yol açmaktadır. Bireysel olarak gözüken göç, sürekliliği sayesinde kültürel dönüşümlerin merkezinde yer almaya başlamıştır.

Göç, insanlar ve mekanlar arasındaki bağı zedeleyen, bireylerin ve toplulukların çeşitli nedenlerden dolayı belirli bir bölgeden diğer bir bölgeye taşınması veya yer değiştirmesidir. Sadece daha iyiyi bulma arzusuyla veya kendini koruma, hayatta kalabilme temel hakları için yapılan coğrafi değişikliğe ek olarak yaşam biçimlerinin, koşullarının kültürel, ekonomik, toplumsal, politik farklılıkların değişimlere uğramasıyla çok boyutlu bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Elma & Şahin, 2015, s.431). Çok boyutlu olmasından ötürü göçe sebep olan etkenleri ve göçün sonuçlarını anlayabilmek için çeşitli kuramlar geliştirilmiştir çünkü göçü tek bir kuram üzerinden açıklamak bağlam, neden, gereklilik çokluğundan yeterli olmamaktadır. Abadan Unat'a göre göç süreçlerinin karmaşık yapısı karma bir analiz fikrini gerekli kılmaktadır (Abadan-Unat, 2002). Portes'e göre de mikro ve makro düzeydeki analizler birbirinin yerini tutmadığı için göç kuramları uluslararası göçün kaynakları,

akımları, istihdam biçimleri ve göçmenlerin sosyo-kültürel uyumları olmak üzere dört ana konu etrafında geliştirilmelidir (Portes, 1997). Castles göçün ekonominin ve sosyal gelişmenin bir sonucu olarak kabul ederek, göçün daha fazla kalkınmaya, ekonomik ve sosyal koşulların iyileştirilmesine katkıda bulunabileceği gibi ekonomik durgunluğu ve eşitsizliğin sürmesini de tetikleyebileceğinden söz etmektedir (Castles, 2000).

Milyonlarca insan, insan hakları ihlalleri, ekonomik kaygılar, özgürlük, ait hissedebilecekleri bir yer, güvenli bir yaşam alanı aramak üzerine doğdukları yeri terk ederek yeni bir ülke arayışına çıkmışlardır. Gidilen yerde göçmen, mülteci, sığınmacı, kaçak göçmen gibi kavramlarla başlayan kimlikleşme süreçleri birçok ülkede başta güvenlik ve ekonomi kaygılar olmak üzere farklı açılardan sorun haline gelmeye başlamıştır.

Mekânsal olarak yapılan bu hareketlilik öncesindeki karar alma süreçlerinin de göçün kendisi kadar önemli olduğu ihmal edilmemelidir. Göç dediğimiz kavram, göç etmeye karar verilen ilk andan başlayarak karar alma süreçlerini, göç yolunu ve göç edilen yere ulaştıktan sonrasını kapsayan sarmal yapıdadır ve göçü anlamak için bu süreçlerin hepsini ele almak gerekmektedir. Göç kararı, doğal afet, savaş, çatışma, siyasi baskı, ekonomik sıkıntılar gibi tehlikeli durumlar ve zorlayıcı dış faktörler nedeniyle alındıysa zorunlu göç (forced migration), kişinin kendi isteği doğrultusunda refah seviyesini arttırmak için alındıysa gönüllü göç (voluntary migration) olarak tanımlanabilir. Göç bir grup dahilinde kitlesel/aile olarak veya bireysel olarak düzenli-düzensiz, doğrudan-aşamalı şeklinde gerçekleşir. Göçün nasıl, hangi motivasyonlarla gerçekleştiğini anlamak göç eden bireylerin, durumun anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

Göçün artmasıyla ülkelerin konumlarında değişiklikler yaşanarak göç gönderen bir ülke konumundayken göç alan bir ülkeye dönüşebilmekte ya da aynı anda göç alan, göç veren ve transit ülke konumunda olabilmektedir (Düvell,2006'dan akt. Öner,2018). Türkiye göç veren bir ülke konumunda olmaya devam ederken özellikle Orta Doğu, Asya ve Sahra Altı ülkelerinde yaşanan çatışma ve istikrarsızlık sonucu Türkiye'nin göç alma oranı artmış bununla birlikte Avrupa'ya geçmeyi hedefleyen göçmenler için ise transit ülke konumunda olmaya başlamıştır. Son zamanlarda ise Avrupa Birliği ülkelerinin uygulamış olduğu sıkı göç politikaları yüzünden bekleme

güzergahı olarak aktif rol oynamaktadır. Bu bölümde Türkiye'ye, Suriye ve Afganistan'dan gerçekleşen göçü anlamak için göç kuramları açıklanacaktır.

2.1.1. İlişkiler Ağı (Network Kuramı)

Göç kavramlarının çoğu göç nedenlerini, niceliksel ve niteliksel açıdan irdelemektedir. Burada ihmal edilmemesi gereken şey göçün dinamik bir olgu olarak insanların ihtiyaçlarına göre değişime uğrayabilme kapasitesinin olduğudur. Göç hareketliliğini başlatan nedenlerle birlikte yeni göçmenlerin, menşe ve hedef ülkelerdeki eski göçmenlerle veya göçmen olmayan bireylerle arasında bir takım iletişim ağları kurulmaya başlanmaktadır. Akrabalık, arkadaşlık, ortak grup kökeniyle gelişebilen bu iletişim ağları göçün karakteristik yapısını belirlemektedir.

İlişkiler ağı kuramına göre göçmenlerin kendi aralarındaki iletişimleri ve sosyalleşme şekilleri, kurdukları iletişim ağları ile ilişkilidir. İlişkiler ağı kuramı göçmenler arasındaki hemşehrilik, dini cemaat, siyasal yapı, sivil toplum örgütlerine kadar uzanan yapıları kapsayarak göçmeni öznel olarak kabul ederek öznellik ve göçmenlik deneyimlerine odaklanmıştır (Akbaş, 2012). Bu duruma göre ilişkiler ağı kuramının bir sosyal sermaye oluşturduğu düşünülmektedir (Abadan-Unat, 2002, s.18). Göçü deneyimleyen ilk basamaktaki kişilerin yani hedef ülkeye varan ilk göçmenlerin göç sırasında ve sonrasında faydalanabilecekleri, destek alabilecekleri yerel sosyal bağlar neredeyse yoktur ve göç onlar için ekonomik, psikolojik, sosyal açıdan riskli ve maliyetli olmaktadır. Fakat ilk göçmenlerden sonra gelen diğer göçmenler için maliyet daha az ve riskler düşük hale gelmektedir. Göçmen olmayan bireylerle kurulan ilk temas sayesinde dostluk ve akrabalık bağları kurularak istihdam, yardıma erişim ve sosyal ağlar edinilmiş olur. Böylelikle geride kalan bireyler için göç etmesi daha maliyetsiz risksiz bir ortam oluşturulmuştur (Massey vd., 1993, s.449).

Kadınların, erkeklerin peşinden göç sürecine dahil olduğunu söyleyen ve kadın göçüne ilişkin yeterli açıklama yapmayan diğer teorilerin aksine ilişkiler ağı teorisi erkeklerle kıyaslandığında sosyal ilişkileri daha kuvvetli olan kadınların geliştirdikleri kişisel ve sosyal ağlar sayesinde göçün maliyet ve risklerini azaltılmasında etkili olduklarını ortaya çıkarmaktadır (Dedeoğlu & Ekiz- Gökmen, 2020). Göçmenlerin kendilerinden önce göç eden bireylerden edinmiş oldukları tecrübelerin ve menşe ülke ile kurmuş oldukları sosyal ağların etkisi sonradan gelen

göçmenler için ekonomik, sosyal, kültürel farklılık ve yetersizliklerin sebep olabileceği risklerin oranı azalttığı için düzensiz göçün organizasyonuna zemin hazırlayarak illegal göçte bir artışa sebep olabilmektedir.

Araştırmalar göçmen ağlarının uyum sağlama rollerine dikkat çekmektedir. Uyum, kısa vadede yaşanacak zorlu geçici koşullara uyum sağlamakla birlikte hedef toplumun birçok yapısına entegre olmayı kapsamaktadır. Barınma, çalışma gibi kısa vadede elde edilmesi gereken hayatta kalma stratejileriyle birlikte uzun vadede gerçekleşen entegrasyon sürecini içeren geniş bir kapsama sahiptir. Göç veren ve göç alan arasındaki kurulan iletişim ağları sayesinde kısa ve uzun vadeli uyum, kesişimsel bir duruma geçmektedir. Göç veren ülkedeki bağlar devam ederken göç edilen yerde oluşturulan yeni bağların rolü uyum ve sosyalleşme sürecine destek olmaktadır. Göçmen bireyin hiçbir bağlantıya sahip olmadan yapmış olduğu göç, göç ettiği yerdeki yerel kültürle sosyal etkileşime geçmesini zorunlu kılmaktadır fakat kendilerinden sonra göç edenler için toplumla ilişkilerini sınırlandırıcı bir rol oynamaktadır. Çeşitli çalışmalar göç ağlarının genellikle hem iç göçmenlerin hem de uluslararası göçmenlerin kısa vadeli adaptasyonunda önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Fakat ilişkiler ağının, uzun vadeli süreçte göçmen topluluğu ile göçmen olmayan yerli yapı içindeki bağlantısı ele alındığında sonuçlar farklılaşabilmektedir. Gurak & Caces'a göre ağların yeni göçmenlere uyum sağlama konusundaki yardımı, göçmenlerin gittikleri yerde izole edilmesine ve köken ülkedeki bağlarını güçlendirmede etkili olabilmektedir(Gurak & Caces, 1992).

Buna göre Network kuramının Suriye ve Afganistan göçünü anlayabilmek için bu kuramın açıklayıcı olduğu düşünülmektedir. Suriye'de 2011 yılında başlayan çatışmalardan, Afganistan'da ise 40 yıldır devam eden çatışma ve iç karışıklıktan kurtulmak için Türkiye'ye ve diğer ülkelere yapılan göç devam etmektedir. İlk göç eden bireyler kendilerinden sonra gelecek göçmen bireyler için bir kılavuza ve bilgiye sahip olmuşlardır. İlk göç edenlerin nasıl göç ettikleri, düzensiz ise hangi kaçak yolları kullandıkları, göç sonrasında göç edilen yerin imkanları, kendilerine nasıl davrandıkları gibi bilgiler sonradan göç edenler için göç güzergahını belirleyici olmaktadır. Böylelikle diğer göçmenlerin hangi ülkeye göç edeceklerinin kararından göç sonrası yaşanılacak şehrin, yapılacak işin belirlenmesine kadar etkili olmaktadır. Ayrıca önceden göç eden göçmenler mali, kültürel, sosyal bir birikim sağlayarak

yeni gelen göçmen bireylere göçmen topluluğu içinde de sosyalleşme imkânı sunmaktadır.

2.1.2. Uluslararası Göç Kavramı Çerçevesinde Suriye ve Afganistan Göçünü Anlamak

Uluslararası göç, kişilerin geçici veya daimî olarak başka bir ülkeye yerleşmek üzere menşe ülkelerinden uluslararası bir sınırı geçerek ayrılması olarak tanımlanmaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü). Göç olgusu Ravenstein'in 1885 yılında Kraliyet İstatistik Topluluğu'na göç yasaları hakkında çalışmasını sunduğundan bu yana göç genişlemekte, derinleşmekte ve hızlanmakta; diğer bir deyişle küreselleşmektedir (Held ve diğerleri, 1999 akt. Sert, 2018). Yıllar içinde uluslararası göçün artarak devam eden, genişleyen ve derinleşen yapısı uluslararası göçün nedenlerine, sonuçlarına odaklanan çalışmaların sayısını artmış, sosyoloji, ekonomi, coğrafya, siyaset bilimi gibi farklı bilim dalları içerisinde gelişerek disiplinler arası bir karaktere sahip olmuştur (Bijak, 2006).

Uluslararası göç, bir ülkeden diğer ülkeye zorunlu veya gönüllü nedenlerle gerçekleşen sınır aşırı hareketleri ifade eder. Kaynak ve hedef ülkeler üzerinde önemli etkilere sahip olan uluslararası göç toplumların ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi yönlerini etkilemektedir. Uluslararası göç kavramı kendi içinde çok farklı tanımlara sahip olduğu için tek ve kapsamlı kuramsal açıklamaya sahip değildir. Bu yüzden şemsiye bir başlık olarak kabul edilir ve her kuramsal model uluslararası göçün nedenlerini farklı kaynak ve referans noktaları kullanarak açıklamaya çalışmaktadır.

Uluslararası göçün farklı formlarına rağmen en büyük sebebi "göçün küreselleşmesidir." Küreselleşmeyle birlikte kaynak sahalarındaki çeşitliliğin artması uluslararası göç oranını arttırmıştır (Castles & Miller, 2008). Göç hareketindeki niceliksel artış, hükümetleri endişelendirip çeşitli göç politikaları üreterek önlem almalarına neden olmuştur. Üretilen politikaların işlevselliği, kontrol edilebilirliği ve sürdürülebilirliği tartışılır olsa da politikalar göçün önlenabilir, azaltılabilir olmasını hedeflemektedir. Buna ek olarak kontrol altına alabilmek için menşe ülkeye geri gönderme politikaları da günümüzde fazlaca kullanılmaktadır.

Ev sahibi ülkelere farklı gelenek, din, etnisite ve sınıfsal yapılardan göç eden bireyler ev sahibi ülkelerde kültürel çeşitliliğin artmasına sebep olmaktadır. Böylece göçmen bireylerin kültürel pratiklerindeki, fiziksel görünüşlerindeki, statülerindeki farklılıklar, onları konumları belli olmayan ayrı bir yaşam sürmelerine sebep olabilmektedir. Bu durumu uluslararası göç çalışmalarında hâkim olan ulus-devlet bakış açısı göçü ulus-devletin sınırına, düzenine, vatandaşlık ve sosyal refahına bir dış etki(tehlike) olarak kabul etmektedir. “Vatandaş” ya da “yerli” ye karşı göçmeni yabancı olarak yasal, yasal olmayan, kağıtsız, düzensiz şeklinde kategorilere ayırır. Bu anlayış göç politikalarında önemli yer alsa da ulus-devlet temelli milliyetçi yaklaşımla uluslararası göçü anlamaya çalışmak kısıtlı bir anlayışla hareketliliği tam olarak anlamamıza engel olmaktadır (Pries, 1999).

Uluslararası göçün başka bir boyutu ise “zorunlu göçlerdir”. Uluslararası göç sadece ekonomik sebeplerden dolayı yapılan işgücü göçünden oluşmamaktadır. *“Mülteciler, sığınmacılar ve sürgün edilenler de uluslararası göç akımının bir parçasıdır”* (Şenol Sert, 2012, s.37).

UNHCR’nin 2022 yılında *Zorla Yerinden Edilme Raporu’na* göre 2022 yılının sonunda dünya çapında 108,4 milyon insan çatışma, şiddet, insan hakları ihlali yüzünden yerinden edildi. Uluslararası korumaya ihtiyaç duyan mültecilerin yüzde 52’sini sadece Suriye, Ukrayna ve Afganistan oluşturmaktadır (UNHRC, 2023, s.3). Suriye ve Afganistan’da hala devam eden savaştan dolayı Türkiye ve Avrupa Birliği ülkelerine göç etme giderek artış göstermektedir.

2.1.3. Zorunlu Göç Kavramı Çerçevesinde Suriye ve Afganistan Göçünü Anlamak

Savaşlar, iç çatışmalar, siyasal baskılar, yoksulluk gibi insanların etkileriyle veya kıtlık, kuraklık, deprem gibi doğal afet kaynaklı felaketler zorunlu göçün temel nedenlerini oluşturmaktadır. Mülteci, sığınmacı, sürgün edilmiş kişiler de zorunlu göçün bir parçasıdır ve göç etmelerine neden olan farklı sebepler vardır. Bu sebepler, göçün içinde yer alan itici ve çekici etmenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Savaş, iç karışıklık, siyasal iktidarsızlık, yoksulluk, işsizlik, temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması, az gelişmişlik itici faktörler arasındayken; sosyo-ekonomik seviyenin yüksek, güvenli, demokratik, insan hak ve özgürlüklerine duyarlı, yüksek gelişmişlik seviyesi çekici faktörler arasındadır (Deniz, 2009). Göçlerin zorunlu mu veya

gönüllü mü gerçekleştiğini net bir şekilde anlamak her zaman için mümkün olamayabilmektedir. Ekonomik nedenlerden dolayı gerçekleştiği düşünülen zorunlu göçün gönüllü veya zorunlu olduğunu belirleyecek kriterlerin sınırlarının net net çizilemiyor oluşu objektif değerlendirmeyi zorlaştırmaktadır. Çünkü “göreceli yoksulluk” yaklaşımına göre kişinin sahip olduğu koşullar bir diğeri üzerinden kendisini değerlendirmesiyle ilişkilidir. Aynı ekonomik, sosyo-kültürel koşulları paylaşan insanların yaşadıkları çevreyi, ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel bağlamda algılama şekilleri farklılık göstermektedir (Göçmez, 2022). Fakat kişilerin bir coğrafi alandan diğerine özgür iradeleri ile gerçekleştirdikleri göçlere “gönüllü göç” kavramını kullanmak yanlış olmayacaktır.

Zorunlu göç bireyin kendi iradesiyle yaptığı göçlerden nedensellik ve özellik açısından farklılık göstermektedir. Wood (1994) zorunlu göçe iten sebepleri üç başlıkta incelemiştir. Bunlardan ilki savaş, siyasi iktidarsızlık, zulüm, ekolojik kriz gibi hayatı tehdit eden unsurlardır. İkincisi ekonomik gerileme ve üçüncüsü etnik, dini, kabile çatışmalarıdır (Wood, 1994). Bu olayların kesişiminden ortaya çıkan zorunlu göç mülteciler-sığınmacılar, yasal göçmenler-misafir işçiler ve yasadışı göçmenleri ortaya çıkarmaktadır. Günümüzde kitlesel ve bireysel olarak gerçekleşen zorunlu göçlerin itici nedenleri savaş, iç karışıklık, siyasi iktidarsızlık, güvenlik açığı ve işsizliktir. İşgal veya iç çatışmalar yüzünden birçok insan hayatlarını kaybetmekte ve birçok insan da güvenli bir yer ve insani yaşam koşulları bulabilmek için başka ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır. Zorunlu göçe maruz bırakılmış bireyler için süreç gönüllü göçten daha sancılı geçmektedir. Göç yoluna başlamadan önce nasıl göç edeceklerine karar vermekte bile çok fazla farklılıklar bulunmaktadır. Göçün maliyetine göre kaç kişinin göç edeceğinin kararını verilmesi, göç etmek için yeterli maddiyata sahip olmak, göç sonrası nerede yaşayacakları, ne kadar kalacakları ve üçüncü bir ülkeye gidip gitmeyecekleri bile göçmen profilinin çeşitliliğini arttıran etkenlerdendir.

Son yıllarda iç karışıklıklar nedeniyle İran, Irak, Suriye, Afganistan, Somali, Nijerya gibi ülkelerden dünyanın çeşitli ülkelerine zorunlu göç hareketi gerçekleşmektedir. Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği’nin Şubat 2023 Bilgi Formuna göre 2022 yıl ortası itibarıyla 3,648,983 Suriyeli, 8,384 Afganistanlı mülteci statüsünde; 135,445 Afganistanlı ve 15,135 Suriyeli ise sığınmacı statüsünde

bulunmaktadır. UNHCR'nin Mid Year Trend raporuna göre Türkiye 3,7 milyon mülteciye ev sahipliği yaparak dünyadaki en büyük mülteci nüfusuna sahip ülkedir (Mid-Year Trends 2022, 2022). Bu sayılarla Türkiye zorunlu göçten en fazla etkilenen ülkeler arasına girmiştir.

Bu sayılar göçün nereye yöneldiği ve nereye evrileceği hakkında bilgi verir niteliktedir. Fakat artık uluslararası bir sorun haline gelmeye başlayan göç hareketinin nedenleri göz ardı edilmemelidir. Suriye'de Arap Baharından sonra yaşanan siyasal sorunlar ve 2011 yılında yaşanan iç karışıklık nedeniyle göç hareketliliği başlamış ve giderek artmıştır. Afganistan'da ise durum daha eskilere dayanmaktadır. 1979 Sovyet Birliği'nin işgaliyle başlayan Taliban Rejiminin dayatmacı tavrıyla ortaya çıkan iç karışıklık, ABD müdahalesi ve işgaliyle devam etmiş akabinde yaşanan ekonomik ve siyasal iktidarsızlık ABD'nin çekilmesi ve yeniden Taliban'ın silah zoruyla kurduğu iktidarla ortaya çıkan iç karışıklık milyonlarca kişinin ülke dışına göç etmesine sebep olmuştur.

Zorunlu göç konusu çeşitli disiplinlerin çalışma alanlarına etki etmektedir. Zorunlu göç mekânsal değişim olmaktan öte göç öncesi, sırası ve sonrasında yaşanan birçok değişikliği bünyesinde barındırmaktadır. Değişen sınıfsal-kültürel yapı, ekonomik durum, siyasal haklar hatta temel ihtiyaçlara erişimde yaşanan zorluklar bireyi psiko-sosyal açıdan da olumsuz etkilemektedir. Göç etmeye zorlanan insanlar asimile olma, belli başlı değerlerini ve kültürlerini, yaşam koşullarını kaybetme korkusunu beraberlerinde taşımaktadırlar. Bu yüzden göç etmeye zorlanan insanların geneli göç ettikleri yerin daha önce yaşadıkları yere, kültüre benzer yerler olmasını isteyebilmektedirler (Grinberg & Grinberg, 1984). Bu nedenle Türkiye'de göç çalışmalarına politik, siyasi, kültürel, sosyolojik, ekonomik, psikolojik yönden ihtiyaç duyulmaktadır

2.1.4. Türkiye'ye Gelen Suriye ve Afganistan Düzensiz Göçü

Ülkelerin sahip oldukları göç politikaları çerçevesinde ülkeye giren göçmenlerin ülkeye giriş, oturma ve çalışma durumları belirli sürelerle sınırlandırılmıştır. Göçün kontrol edilebilen kısmında bu politikalar çerçevesinde göçmen bireylere yaptırım uygulanabilirken kontrol edilemeyen, gözetlenemeyen kısmı da düzensiz göç olarak adlandırılmaktadır. Uluslararası Göç Örgütü tarafından hazırlanan Göç Terimleri Sözlüğünde düzensiz göç şöyle tanımlanmaktadır:

“Gönderen, transit ve kabul eden ülkelerin düzenleyici normlarının dışında gerçekleşen hareketlilikler. Düzensiz göç konusunda açık veya genel kabul gören bir tanım yoktur. Hedef ülkeler açısından, göç düzenlemeleri uyarınca gerekli izin veya belgelere sahip olmadan bir ülkeye giriş yapmak veya kalmak veya çalışmak anlamına gelmektedir. Gönderen ülke açısından ise bir kişinin geçerli pasaportu veya seyahat belgesi olmadan uluslararası sınırı geçmesi veya ülkeden ayrılmak için idari koşulları yerine getirmemesi durumunda düzensiz göç söz konusudur” (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009, s. 26)

Düzensiz göçmen ise yasadışı giriş, giriş koşullarının ihlali veya vizenin geçerlilik tarihinin sona ermesi yüzünden transit veya ev sahibi ülkede hukuki statüden yoksun kişi olarak tanımlanmaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009).

Türkiye özelinde Suriye ve Afganistan’dan gelen göçleri anlamak için düzensiz göçü göz önünde bulundurmak gereklidir. Düzensiz göç, yalnızca ekonomik nedenlerle ülkelerini terk edenleri değil aynı zamanda çatışma, soykırım, baskı gibi sebeplerle ülkesini terk edenleri de kapsamaktadır (Üstübcü, 2020). 1951 Cenevre Sözleşmesi’ndeki coğrafi şerhten dolayı Afganistan’dan göç eden bireyler uluslararası koruma statüsüne başvurabilmekte, şartlı mülteci statüsünde üçüncü ülkeye başvurabilmektedir. Bu işlemler sırasında da Türkiye’de belli noktalarda kurulan uydu kentlerde il göç idaresi yönlendirmesiyle kalabilmektedirler. Uydu kentlerde kalmak istemeyen daha büyük şehirlerde iş imkânı arayan veya üçüncü ülkeye kaçak yollarla gitmek isteyenler ise yasal statüye başvuru yapmamaktadır. Ülkelerin düzensiz göç politikaları olmasına rağmen düzensiz göçe dair sergiledikleri tavır, kapitalist sistemin karlılığı arttırma ve emek sömürüsüne odaklı yapısından ötürü müsamahakâr olmaktadır çünkü düşük ücret ve kötü koşullara rağmen çalışmayı kabul edip sürdürmeleri ve yedek iş gücü olarak görülmeleri sermayenin karlılığına katkı sağlamaktadır (Tümtaş, 2022). Düzensiz göçmenin yasadışı olması için birçok sebep vardır. Ülkeye yasadışı yollarla girmiş, oturma ve çalışma izni olmadan Türkiye’de yaşayan ve çalışanlar olduğu gibi vize süresini geçirip ülkede kayıtsız olarak kalmaya devam edip kayıtsız çalışan göçmen bireyler de düzensiz göçe dahil olmaktadır. Suriye ve Afganistan’da olduğu gibi Ortadoğu’da çıkan iç karışıklık ve savaş nedeniyle Türkiye’ye iltica isteğiyle gelen kitlelerin de sayısı oldukça fazladır ama Türkiye’nin 1951 Cenevre Sözleşmesi’ndeki coğrafi çekinceye

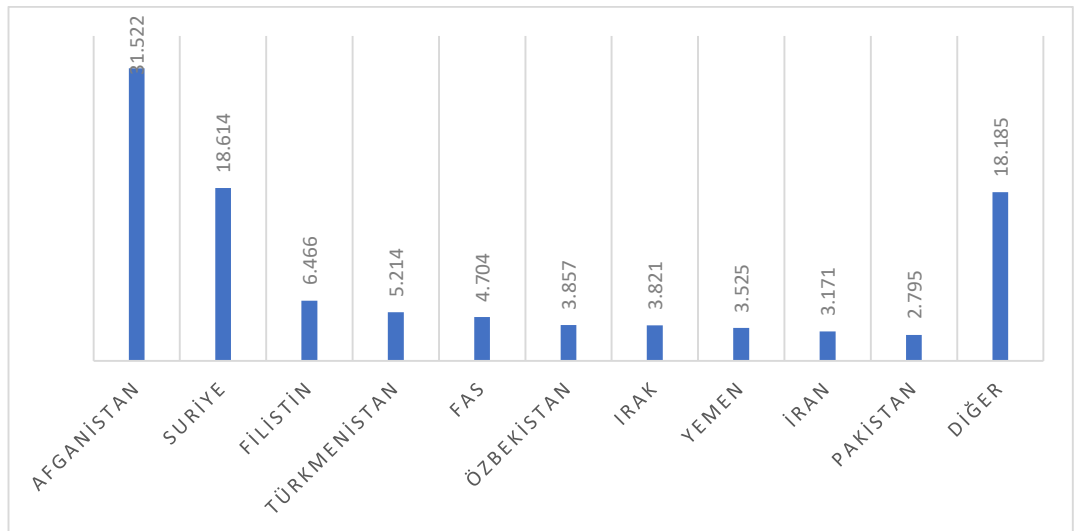
takılarak düzensiz göç oranını arttırmaktadır(Topçuoğlu-Atasü, 2018). Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre Türkiye’de yakalanan düzensiz göçmenlerin oranı aşağıda verilmiştir.

Grafik 2- 1 Yıllara göre yakalanan düzensiz göçmen

(<https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler#> Erişim Tarihi 06.08.2023)

Yakalanan düzensiz göçmenleri uyruklarına göre sıralayacak olursak ilk sırada Afganistan vardır. Afganistan’dan göçün ana sebebi istihdam yetersizliği ve ekonomik kriz olarak düşünülse de asıl sebep uzun yıllardır ülkede olan istikrarsızlık ve değişen yönetimlerin halka karşı tehditkâr tavırlar sergileyerek Afganistan halkının kendilerini güvende hissetmemelerine neden olmalarıdır.

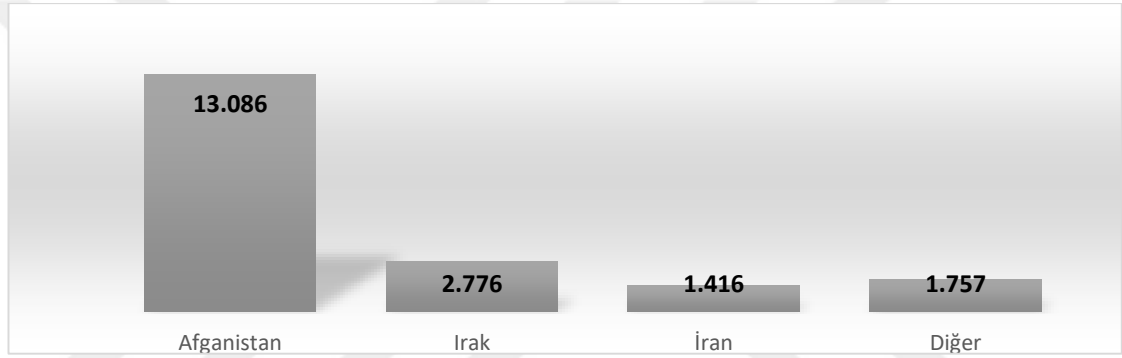

Grafik 2. 2 Yakalanan düzensiz göçmenler ilk 10 uyruk

(<https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler#> Erişim Tarihi 06.08.2023)

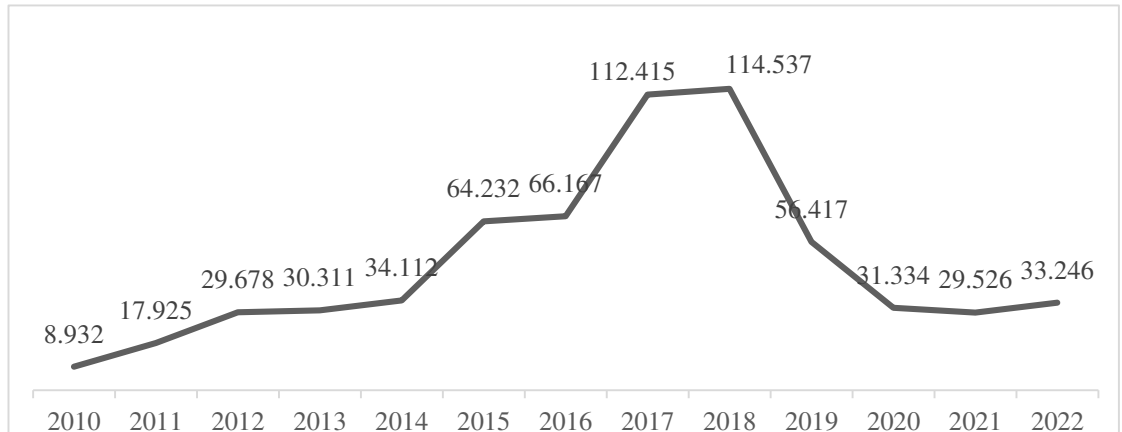
2.1.5. Türkiye’deki Suriyelilerin ve Afganların Hukuki Statüleri

Türkiye, diğer ülkelerde son yıllarda yaşanan karışıklıklardan ötürü dünyada en çok geçici ve uluslararası koruma sağlanan kişi nüfusuna ev sahipliği yapman ülke konumundadır. 16.11.2023 tarihi itibarıyla geçici koruma sağlanan Suriyelilerin sayısı 3,5 milyona yakın olup bunların yarısı çocuk, yüzde 46’sı kadın ve kız çocuklarından oluşmaktadır (Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler, 2023). Türkiye yaklaşık 320.000 uluslararası koruma başvurusuna ve statüsüne sahip bireye ev sahipliği yapmaktadır (Mid-Year Trends 2022, 2022). Türkiye’de uluslararası koruma başvuru ve statü sahipleri çeşitli uyruklara mensuptur ve en büyük gruplar Afganistan, Irak ve İran’dan gelmektedir.

Grafik 2. 3 Uluslararası başvuru yapan ilk üç uyruk (Göç İdaresi Müdürlüğü 2023 yılı sonu <https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler>, erişim tarihi 26.01.2024)

Türkiye son yıllarda uyguladığı göç politikalarıyla göçmen hareketliliğini kontrol altına almaya çalışmaktadır. Buna göre Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün açıklamış olduğu istatistiklere göre 2019 yılından itibaren uluslararası koruma başvurusu yapan göçmen bireylerin oranlarında ciddi bir düşüş gözlemlenmektedir.

Grafik 2. 4 2022 yılı sonu yıllara göre uluslararası koruma başvurusu

<https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma>, Erişim tarihi, 23.11.2022

Türkiye’de yaşayan Suriyeli ve Afganistanlı bireylerin hukuki statüleri ise Türkiye’nin yapmış olduğu anlaşmalar ve politikalar çerçevesinde farklılık göstermektedir. Hukuki statüler sayesinde göç eden bireyler bir takım hak ve sorumluluklara sahip olmaktadır. Bu kapsamda Suriye ve Afganistan’dan göç eden bireylerin hukuki statüleri bu bölümde açıklanacaktır.

Mülteci Statüsü, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü çerçevesinde belirlenmiştir. Türkiye’nin Cenevre Sözleşmesi’ne koyduğu coğrafi çekincelerden ötürü “mülteci statüsü” sadece belirli göç nedenlerine sahip bireyler için verilmektedir.

“Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırk, din, tabiiyet, belli bir toplumsal gruba mensubiyet veya siyasi düşüncelerden dolayı zulme uğrayacağından korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunana ve ülkenin korumasından yararlanamayan ve yararlanmak istemeyen veya bu tür olaylar sonucu önceden ülkesinin dışında bulunan oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişilere verilir.”

04/04/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 61’inci maddesinde tanımlanan mülteci tanımına Avrupa’dan gelen kişiler tanımdaki özellikleri taşıdıklarında mülteci olurlar (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu) Bu kanunlara göre Suriye ve Afganistan’dan göç eden bireyler mülteci statüsünde olmamaktadır.

Şartlı Mülteci Kavramı, uluslararası hukukta yer almayıp, Türk hukukunda yer almaktadır. YUKK m.62 şartlı mülteci kavramını şu şekilde tanımlamaktadır.

“Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı

mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir” (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu).

Bu statü kitlesel gerçekleşen hareketliliklerde verilmez, bireysel niteliktedir. Kanunun geçici olduğunun ve bahsi geçen kişinin üçüncü ülkeye yerleştirilene kadar Türkiye’de kalmasına izin verildiği çok net vurgulanmaktadır. Şartlı mülteci statüsü bireysel nitelikte olduğu için Afganistan vatandaşlarının ülkelerinde meydana gelen olaylardan dolayı ülkemize sığınıp, Afganistan’ın korumasından yararlanamadıkları veya yararlanmak istemedikleri takdirde yapılan başvurunun değerlendirilmesi sonucu haklı sebeplerle yapıldığı anlaşılırsa şartlı mülteci statüsü verilmektedir. Burada başvuran her bir kişinin korkusunun haklı sebeplerini kanıtlaması gerekmektedir ve her başvuru için ayrı değerlendirme yapılır. Çörtoğlu Koca’nın *“Türkiye’de Düzensiz Göçmen Olarak Bulunan Afganların Hukuki Statülerine İlişkin Değerlendirmeler”* başlıklı makalesindeki bilgilere göre Afganistan’ın Taliban’ın yönetimine geçmesiyle birlikte dini, tabiiyeti, ırkı, belli bir gruba mensubiyeti ve siyasi görüşünden dolayı zulme uğrayacağını düşünen Afgan vatandaşlarına yapılan değerlendirmeler sonucunda “şartlı mülteci” statüsü verilmiştir (Çörtoğlu Koca, 2022).

Suriye’den gelen göçler 2011 yılında Türkiye’nin uyguladığı açık kapı politikasından ötürü ilk zamanlar grup olarak gerçekleşmiştir. Özellikle sınır bölgelerde yaşanan iç karışıklıktan ötürü ülkelerini terk etmek zorunda kalan Suriyeli bireyler gruplar halinde göç ettiği için şartlı mülteci statüden yararlanamamaktadır. Geçici Koruma, geniş kitleler halinde gelen yabancılar için acil korunma tedbirlerinin uygulanabilmesini hedeflemektedir. Suriye’den göç eden bireyler “geçici koruma statüsü” kapsamında Türkiye’ye kabul edilirler ve geri gönderilmeleri kendileri talep etmedikçe yasaktır. Geçici koruma, uluslararası koruma yani mülteci ve ikincil koruma statüsü dışında değerlendirilir. 11 Nisan 2014 yılında geçici koruma yönetmeliğine getirilen yenilikler sonucunda Suriye’den göç eden bireylerin statüleri şu şekilde açıklanmaktadır;

“28/04/2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyetinde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyetinden kitlesel veya bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen Suriye Arap Cumhuriyeti

vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olsalar dahi geçici koruma altına alınmıştır.”(Resmi Gazete, 2014).

Yönetmelik sadece Suriye’den gelenleri değil, geldikleri ülke fark etmeksizin kitlesel akımla gelen yabancılara uygulanacaktır. Fakat Afganistan’dan Türkiye’ye gelen Afganistan vatandaşlarının sayıca çok olmasına rağmen bu durum kitlesel akın olarak değerlendirilmemektedir. Bu yüzden Afganistan’dan gelen bireyler geçici koruma statüsüne sahip olamamaktadır. Geçici koruma statüsüne sahip Suriyeli göçmenler için koruma kapsamında “geçici koruma kimlik belgesi” düzenlenmektedir. Böylelikle sağlık, eğitim, sosyal yardım, tercümanlık, iş piyasasına erişim hizmetlerinin düzenlenmesi sağlanmaktadır. Bu statüden Suriyeliler yararlanmaktadır. Geçici Koruma Yönetmeliği’ne göre geçici koruma Türkiye’de kalışı sağlasa da ikamet izni, ikamet izin belgeleri yerine geçmemektedir.

İkincil Koruma Statüsü, YUKK kapsamında mülteci ve şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen ve bazı özel durumdaki bireylerin sahip olacağı şeklinde düzenlenmiştir (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, m.63). YUKK madde 63’e göre ikincil koruma;

“Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, m.63).

Afganistan’daki uluslararası güçlerin yönetimden çekilerek Taliban’ın yönetimi ele almasının öncesi ve sonrasındaki silahlı çatışmalar nedeniyle güvensizlik hissederek, şiddete uğrayacağından korkarak Türkiye’ye sığınan Afgan vatandaşları ülkemizde ikincil koruma statüsünden yararlanabilmektedirler (Çörtoğlu Koca, 2022). Uluslararası Koruma Başvurusu valiliklere yapılmaktadır (YUKK

m.65(1)). Valiliklerdeki kayıt işlemi ve gerekli mülakatlar sonucunda başvuru onaylandığında başvuru sahibine “*Uluslararası Koruma Başvuru Kimlik Belgesi*” verilir. Vatandaşlık Meselesinde ise taraf devletler için vatandaşlığa alınma şartlarını değiştirmektedir ve mültecilerin yasal olarak vatandaşlık alma zorunlulukları yoktur. Geçici koruma statüsüne sahip Suriyeliler Türkiye vatandaşlığı müracaat hakkına sahip değildir böylece vatandaşlık alamazlar. Mültecilerin Hukuki Statülerine İlişkin Sözleşme m. 34’e göre;

“Taraf Devletler, mültecileri özümlemeyi ve vatandaşlığa almayı her türlü imkân ölçüsünde kolaylaştıracaklardır. Vatandaşlığa alma işlemlerini çabuklaştırmaya ve bu işlemlerin masraf ve resimlerini her türlü imkân ölçüsünde azaltmaya özen göstereceklerdir”(Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, 1951).

Göç İdaresi Başkanlığı 16.11.2023 tarihli Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin illere göre dağılım istatistiklerine göre Sivas’ta 3.248 geçici koruma kapsamındaki Suriyeli birey yaşamaktadır. Bu sayının ilde yaşayan toplam kişi sayısına oranı yüzde 0,51’dir.

İkamet İzni, Afganistan’dan gelen bireylerin “uluslararası koruma statüsü kimlik belgesine” sahip olabileceği yukarıda belirtilmiştir. Bunun çerçevesinde bu belge ikamet izni yerine geçmektedir. Uluslararası korumaya başvurmuş ancak başvurusu henüz sonuçlanmamış bireylere de “uluslararası koruma başvuru sahibi kimlik belgesi” verilmektedir ve bu da ikamet izni yerine geçmektedir. Böylelikle herhangi bir ikamet izni olmadan Türkiye’de kalabilmektedirler.

2.1.6. Uydu Kentler ve Geçici Barınma Merkezleri

Türkiye’ye yönelen uluslararası göç süreci sadece hukuki ya da ekonomik boyutlara değil mekânsal sorunlara da yol açmaktadır. Türkiye, 1994 yılından itibaren sığınmacıları uydu kentlere yerleştirmektedir. Türkiye’ye gelen yabancılara üçüncü bir ülkeye gidene kadar uluslararası koruma sağlamakla yükümlü olan Türkiye için uydu kentler oldukça önemlidir. 5683 Sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkındaki Kanun’un 17. Maddesine göre Türkiye’ye sığınan sığınmacılar ancak İçişleri Bakanlığı’nca izin verilen yerlerde ikamet edebilmektedirler (Kahya Nizam, 2015). YUKK m.71’e göre “*başvuru sahibine*

kendisine gösterilen kabul ve barınma merkezinde, belirli bir yerde veya ilde ikamet etme zorunluluğu ile istenilen şekil ve sürelerde bildirimde bulunma gibi idari yükümlülükler getirebilir”. Günümüzde Türkiye’de sığınmacıların yerleştirildikleri 62 tane uydu kent vardır ve Sivas ili de bu uydu kentler arasındadır (Kahya Nizam, 2015). Uydu kent sayısının artmasıyla yabancıların ülke çapında görünürlükleri de artmaktadır. Uydu kente yerleşen bireyler il içinde “serbest ikamet temelli” şekilde istedikleri mahallelerde, evlerde yaşayabilmektedirler fakat ülke içinde başka bir ile gitmekte kısıtlılıklara ve izne tabilerdir. Gönderildikleri kentlerde bulunduklarına dair belirli aralıklarda il emniyet müdürlüğü yabancı şubesine veya il göç idaresi müdürlüğüne imza verme mecburiyetleri bulunmaktadır.

Uydu kentlerde yaşayan bireylerin yaşadığı sorunlardan birisi de istihdamdır. İstihdam olanaklarının daha az olduğu uydu kentlerde yaşayan bireyler hem iş olanaklarının azlığından ötürü hem de statülerinden ötürü çalışma iznine sahip olamamanın zorluğunu yaşamaktadırlar. Çalışma iznine sahip olan yabancı sayısı, çalışma izni olmayan yabancı sayısına göre gözle görülür şekilde azdır. Enformel olarak çalışan yabancılar da ağır şartlar altında, düşük ücretlerde karşılığında emek sömürü mekanizmalarıyla çalışmaktadırlar ve sosyal güvençleri yoktur.

Çalışma izni, bakanlıkça resmî belge olarak düzenlenir ve belirli bir geçerlilik süresi içinde yabancıya Türkiye’de çalışma hakkı verir. Yıllara göre çalışma izinlerinin dağılımına bakıldığında Türkiye’ye göç eden nüfusun çokça altında olduğu fark edilmektedir. Bu durumda göç ettikleri yerde yaşamlarını sürdürmek ve en azından temel ihtiyaçlarını karşılama zorunda olan göçmen bireylerin çalışma izni olmadan, güvencesiz işlerde çalışmasının kaçınılmaz olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 2. 1 2021 yılı yıllara ve cinsiyete göre yabancılara verilen çalışma izinlerinin dağılımı

Çalışma İzin Sayısı							
Yıl	Kadın		Erkek		Bilinmeyen		Toplam
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	
2011	8.396	48,1	9.070	51,9	0	0,0	17.466
2012	19.552	60,6	12.727	39,4	0	0,0	32.279
2013	28.406	62,0	17.417	38,0	0	0,0	45.823
2014	31.308	59,9	20.986	40,1	1	0,0	52.295
2015	37.621	58,3	26.899	41,7	1	0,0	64.521

2016	35.601	48,4	37.948	51,6	0	0,0	73.549
2017	37.756	43,3	49,426	56,7	0	0,0	87.182
2018	48.087	41,5	67.750	58,5	0	0,0	115.837
2019	50.690	34,9	94.542	65,1	0	0,0	145.232
2020	41.853	33,9	81.721	66,1	0	0,0	123.574
2021	48.371	28,8	119.732	71,2	0	0,0	168.103

<https://www.csgb.gov.tr/media/90062/yabanciizin2021.pdf> Erişim Tarihi: 24.11.2023

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2021 yılı “Yabancıların Çalışma İzinleri” istatistiklerine göre 2021 yılında 2.923 Afganistanlı yabancılara, 91.500 Suriyeli yabancılara çalışma izni verilmiştir. Cinsiyet bazında verilere bakıldığında Afganistanlı çalışma izni alan bireylerin 2.624’ü erkek, 299 kişi ise kadındır. Suriyelilere verilen çalışma izninin 86.165’i erkekler, 5.335’i ise kadınlar için verilmiştir. İllere göre verilen çalışma iznine baktığımızda Sivas ili içinde sadece 37 kişiye süreli çalışma izni verilmiştir ve 16’sı kadın 21’i erkek bireyden oluşmaktadır (*Yabancıların Çalışma İzinleri*, 2021).

Uluslararası koruma başvurusu yapan Afganistanlı sığınmacılar Göç İdaresi Genel Müdürlüğü veya Birleşmiş Milletler tarafından uydu kentlerden birine yerleştirilmektedirler. Sivas uydu kent olarak tanımlanarak birçok göçmene ev sahipliği yapmaktadır. Sivas’ta yaşayan 3.000’den fazla Afgan sığınmacı olduğu düşünülmektedir(Canpolat, 2020a).

Sivas ili uluslararası koruma ve geçici koruma kapsamında birçok göçmen bireye ev sahipliği yapmasına rağmen istihdam oranındaki yetersizlikler ve çalışma izinlerinin olmaması yaşamlarını zorlaştıracak bir faktör oluşturmaktadır.

Geçici barınma merkezi, yabancılar ve bakanlık tarafından uygun görülen kişilerin toplu olarak barınma ve yaşelerini sağlamak için kurulan merkezlerdir. Geçici Koruma Yönetmeliği Kapsamında dahil edilen yabancılar valiliklerle eş zamanlı çalışarak Genel Müdürlükçe uygun görülecek geçici barınma merkezine en kısa sürede gönderilmektedirler. Bunun yanı sıra kamu düzenini, sağlığını ve güvenliğini bozmayacak sakınca görülmeyen geçici korunanalar Genel Müdürlükçe belirlenen illerde kalmalarına izin verilir. Türkiye’de Suriye’den göç edip geçici barınma merkezinde yaşayan toplam 73.862 kişi bulunmaktadır (Göç İdaresi Başkanlığı).

Sonuç olarak Türkiye'ye gelen Afganistanlı ve Suriyeli bireyler farklı yasal statülere sahip olmaktadır. Hukuki statü farklılıklarına rağmen benzer sayılabilecekleri ilk konu çalışma izni olmaktadır. Türkiye'ye gelen yabancıların çoğu çalışma izni alamadıkları için yasal olmayan şekilde çalışmak mecburiyetinde kalmaktadırlar ve birçok hak ihlali ve emek sömürüsü gerçekleşmektedir.

2.1.7. Göç ve Sosyal Uyum

Günümüzde artan göç hareketliliği ülkelerin sınırlarının belirsizleşmesine, bütünselliğin bölünebilmesine sebep olmaktadır. Bu durumun hem göçmen hem de göçmenleri kabul eden toplumlar için en zorlayıcı kısmı ise sosyal boyuttur. Sosyal boyut göçmenlerin yaşamaya başladıkları yeni toplumdaki bireyler ve kurumlarla ilişkilerin yapılanmasını, düzenlenmesini kapsamaktadır. Buna ek olarak sosyal boyut, göçmenleri kabul eden toplum için de önemlidir. Çünkü sadece göçmenlerin yeni hayata alışması sosyal uyum için yeterli olmamaktadır. Göçmenleri kabul eden toplum, farklı gereksinimlere ve özelliklere sahip olan göçmen topluluğuyla karşılaştığında kendi kültürleri içerisinde de değişimler görülebilir. Kendilerinden farklı kültürle karşılaşan toplumlar birbirleri üzerinde çift yönlü bir etki alanına sahiptir. Ev sahibi kültür ile dışarıdan gelen kültür ancak çift yönlü etki ağlarıyla kurulan bağlar sayesinde birbirlerine uyum sağlamaya başlayabilirler.

Göçün sebep olduğu çok kültürlü toplumlarda baskın grupla göçmen grup arasındaki ilişki sosyal kimlik, sosyal sınıflandırma, sosyal karşılaştırma, aidiyet gibi kavramlarla açıklamaktadır(Şeker, 2016). Çok kültürlü gruplarda, gruplar arası ilişkileri belirleyen iki farklı bakış vardır. İlki ev sahibi toplum ile topluma dahil edilmeyen ve dışarıda kalan farklı kültürdeki gruplar, ikincisi ise ev sahibi toplum ve kültürel grupların ihtiyaçlarını belirli düzeyde gözeterek uzlaşma yoluyla toplumdaki yerini belirleyen yapılaşmadır.

Uyum süreci, sadece bireysel gerçekleşen bir süreç değildir. Toplulukların göçmen bireylere karşı sahip oldukları toplumsal tutumlar ve toplumsal yapılar kamu politikalarıyla normatif olarak edinilmektedir. Bu politikalar kültürlenme sürecini etkilemekte ve kültürlenme süreci de politikaları etkilemektedir. Ev sahibi devletler, eğitim sistemi, kamu yönetimi ve sosyal iletişim kanallarıyla sahip oldukları politikaları topluma yansıtmaktadır. Uyum süreci sağlık durumu, dil yeterliliği, sosyal beceriler, farkındalık, ekonomik yeterlilik gibi birçok durumu içinde

bulunduran çok boyutlu bir yapıdır. Uyum için yeterli koşullara ve imkanlara sahip olmak uyum sürecini hızlandırabilmektedir.

Azınlık grup üyeleri ile ev sahibi kültür arasındaki uyum süreci iki bağlamda değerlendirilmektedir. Bunlar psikolojik uyum ve sosyokültürel uyumdur. Ev sahibi kültürün kabulü, tatmin ve kabul duyguları, günlük aktivitelerle baş etme, ruh hali durumları, kültürel olarak uygun davranış ve becerilerin kazanılması gibi çok sayıda değişken uyum göstergesi olarak kullanılmıştır. Uyumun hem psikolojik hem de sosyokültürel birleşenlerinin varlığı teorik olarak psikolojik ve sosyokültürel boyutunun ayrı olarak incelenmesinin gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır (Searle & Ward, 1990).

Psikolojik uyum bireyin yeni yerleştiği yerde karşılaştığı stres ve stresle başa çıkmasını, psikolojik-fiziksel iyi olma halini, yaşam memnuniyetini (depresyon, kaygı vb.) ifade etmektedir. Uyum süreçlerini etkileyen bireysel farklılıkların ele alındığı psikolojik uyum; bireyin sahip olduğu kişilik özelliklerine, yaşam olaylarına, yaşam değişikliklerine, uyum sürecini kolaylaştıran veya engelleyen sosyal desteklere odaklanmıştır. Yeni bir kültürde yaşamaya başlamanın yol açtığı stres ve stresle başa çıkma çerçevesinde kişilik değişkenleri ve sosyal destek yabancı ortama uyuma aracılık edebilir. Bireyin sahip olduğu dışa dönük özellikler sayesinde yeni gittiği yerdeki toplumu tanıma ve kaynaşma hızı içe dönük özellik gösteren bireyden daha hızlı olabilmektedir. Sosyokültürel uyum ile eşleştirilen diğer kişilik faktörleri içinde kültürel empati, esneklik, duygusal istikrar ve direnç de bulunmaktadır (Berry vd., 2002). Bunun yanı sıra bireyin yeni kültür içinde yaşadığı stresle baş etmesine yardımcı olacak şeylerden biri de sosyal destek ağlarıdır. Ev sahibi ülke vatandaşlarıyla ve göçmenlerin kendi aralarında kurdukları sosyal destek ağları sayesinde uyum süreçleri kolaylaşmaktadır.

Sosyokültürel uyum, azınlık grubun ev sahibi kültürün belirli özelliklerini benimseyip gündelik yaşamlarını uygun bir şekilde sürdürmesini ifade etmektedir. Davranış problemleri, okul başarısı, sosyal yeterlilik, gündelik yaşamın devam ettirilmesi için gerekli becerileri kapsamaktadır. Gruplar arası olumlu tutumlara sahip olunması da iyi bir sosyokültürel uyum göstergesidir (Berry vd., 2002). Değişen yapılar içinde ortaya çıkan istihdam sorunu da uyumu etkileyen bir diğer yapıdır. Buna göre göç edilen yere ekonomik açıdan uyum statü ile yakından ilişkilidir. Sahip

oldukları statülerini bırakıp gelen göçmen bireylerin benlikleri üzerinde olumsuz etkilerin oluşması muhtemeldir. Çünkü bireyin toplum içindeki sosyo-ekonomik durumu kişinin benlik algısında önemli rol oynamaktadır ve sosyal statülerini belirlemektedir. Göçmen bireylerin sosyo-ekonomik statülerini belirleyen iş hayatına erişim imkanlarında yaşanan zorlukların uyum sürecini geciktirdiğine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda “ekonomik uyum” kavramı ortaya çıkmıştır. Ekonomik uyum kavramı Aycan ve Berry’in 1996 yılında yaptıkları çalışmayla ortaya çıkmıştır. Ekonomik uyum bireylerin gittikleri ülkede iş edinip edinemedikleri, işlerinin tatmin edici olup olmadıkları ve işlerinin kendilerine istedikleri hayatı kurmakta işlevsel ve yeterli olup olmadığı belirlenmek istenmektedir (Aycan & Berry, 1996). Çalışma sonucuna göre düşük ücretli işler, yetersiz çalışma koşulları, ekonomik durgunluk gibi piyasa koşullarının işgücüne tam entegrasyonu geciktirdiği ortaya çıkarılmıştır.

Bu çalışmada göçmen bireylerin göç etmeden önceki ve göç etmeden sonraki ekonomik durumları sorulmuştur. Ekonomik durumlarındaki değişimlere göre sosyal statülerindeki değişkenlerin anlaşılması hedeflenmiştir. Buna ek olarak yaptıkları işlerden elde ettikleri kazançların yeterli olup olmadığı ve geleceğe yönelik yatırım yapıp yapamadıkları da ele alınarak uyum süreçleri değerlendirilmiştir.

Uyum sürecini etkileyen şeylerden biri de azınlık grubun kültürüyle ev sahibi kültürün benzerlikleri ve farklılıklarıdır. Azınlık kültür ile ev sahibi kültür arasındaki benzerlikler sayesinde sosyo-kültürel uyum daha hızlı ve daha yoğun oluşmaktadır

Dil öğrenimi de uyumu kolaylaştıran süreçler arasındadır. Ev sahibi ülkenin dilini öğrenmek; ev sahibi ülkenin kültürünü, değerlerini öğrenmeye ve bunları öz kültürdeki benzerlikler ve farklılıklar üzerinden yeniden değerlendirmeye imkân sunmaktadır. Ev sahibi toplum ile göçmen grup arasında iletişim ağlarını kuvvetlendirerek eğitim, sağlık, çalışma hayatı gibi konularda yeterli destek almayı kolaylaştırmaktadır (Masgoret & Ward, 2006).

Uyuma etki eden faktörlerin biri de cinsiyettir. Toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak kadın ve erkeğe yönelik belirlenmiş roller dezavantaj oluşturmaktadır. Yapılan çalışmalar erkeklerin kadınlara göre daha çabuk uyum sağladıklarını söylemektedir. Çünkü erkeğin yeni geldikleri ev sahibi kültürü tanımak ve dillerini

öğrenmek için kadınlardan daha çok fırsata sahip olduğu açıktır. Çünkü toplumsal cinsiyet rolleri gereğince eve ekmek getirme zorunluluğu erkektedir ve erkek bu süreçte ev sahibi kültürle daha çok temasta bulunmaktadır. Fakat bu durumun her zaman olumlu yönde bir uyum açığa çıkardığı söylenememektedir. Çünkü göç süreciyle birlikte erkeğin hayatında ve toplumsal cinsiyet rollerinde bazı değişiklikler olmuştur. Gidilen yerde iş bulamama, statü kaybı, aileye özellikle topluma karşı eski görevlerini yerine getirememe kendilerini daha kadınsı hissetmelerine sebep olmaktadır. Erkeksi ideallere ulaşamadığını hisseden erkekler arasında yüksek depresyon, anksiyete bozuklukları görülmekle birlikte ev sahibi kültüre uyumun da zorlaştığı ortaya çıkmaktadır(Affleck vd., 2018).

Sonuç olarak uyum kavramı, ev sahibi ülkenin göçmen politikalarıyla, ev sahibi ülkenin vatandaşlarının göçmen tutumlarıyla ve göç eden bireyin psikolojik, kültürel ve ekonomik boyutuyla incelenmektedir. Uyum tek taraflı bir süreçten öte ev sahibi kültür ile yeni gelen azınlık kültürün karşılaşması sonucunda birbirini etkileyen çift yönlü bir süreçtir. Göçmen bireyler için ise bu süreç toplumsal olduğu kadar kişisel özelliklerinden de etkilenmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Göç Olgusu ve Toplumsal Cinsiyet

Süresi, yapısı, nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketi göç olarak adlandırılmaktadır ve bu tanıma Uluslararası Göç Örgütü'ne göre mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, ekonomik göçmenler, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin de göçü dahildir (Göç Terimleri Sözlüğü). Göçün nedeni ve göç ediş şekilleri -emek göçleri, zorunlu göçler, bireysel-kitlesel göçler, yasal-yasadışı göçler; vasıflı-vasıfsız göçmenler- fark etmeksizin sosyo-ekonomik koşullarını iyileştirip, kendi yaşamlarını güvence altına alarak yaşamak isteyen birçok birey için kaçınılmaz bir seçenek olarak tercih edilmektedir. Özellikle Ortadoğu ülkelerindeki siyasi otorite ve rejimler sonucu yaşanan iç savaş, siyasi karışıklık ülke halklarını bireysel-kitlesel göçe mecbur bırakmıştır.

Her göç bireysel farklılıkların dahil olduğu sosyolojik, ekonomik, politik çıktıları olan bir süreçtir. Özellikle toplumda dezavantajlı olarak görülen cinsiyet, yaş, fiziksel- zihinsel engel durumu, cinsel kimlik ve yönelim farklılıklarına sahip bireylerin göç etme süreci birçok kişiye göre daha zorlu ve riskli geçmektedir. Farklılıklarla birlikte öznel deneyimleri göç olgusunda anlamak ve açıklayabilmek için çok yönlü bakış açısında ihtiyaç vardır. Çünkü göç her bireyde ayrı sosyolojik, ekonomik, politik çıktıları olan bir süreçtir. Göçü farklı bakışlardan anlamak için uluslararası, ekonomik, psikolojik, sosyolojik, antropolojik ve siyasal temelli kuramlarla birlikte eleştirel bir yaklaşım olarak ele alan feminist göç kuramları, toplumsal eşitsizlikleri, toplumsal cinsiyet ve kesişimsellik perspektifinden incelemektedir (Şeker, 2019). Bu çalışmalar göçün bireyler üzerindeki etkilerini anlayabilmek için cinsiyetin önemli bir rol oynadığını ortaya çıkarmıştır. İkili cinsiyet rejimiyle şekillendirilmiş dünya içerisinde cinsiyet kimliklerinin, farklılıklarının, cinsiyet rollerinin göçün her anında avantaj veya dezavantaj

oluşturduğu ne yazık ki yadsınamayacak kadar göz önündedir. Bununla birlikte herkes aynı koşullarda göç etmemekte veya göçten sonra yasal statüye sahip olamamaktadır (Pessar & Mahler, 2003).

Göç çalışmaları içinde cinsiyet faktörü, farklı cinsiyetlerin deneyimlerinin göz ardı edilerek cinsiyetten bağımsız bir tutumla veya sadece erkeklerin deneyimlerine bağlı olarak açıklanmıştır. Oysaki toplumsal cinsiyet, insan yaşamının dünyasını anlamlandıran, gündelik yaşam pratiklerini şekillendiren bir olgu olarak göç deneyiminin analiz edilmesinde etkili bir rol oynamaktadır (Pessar & Mahler, 2003). Bununla birlikte göç ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkide toplumsal cinsiyet boyutlarının tek düze olmadığı hatırlanmalıdır (Parrado & Flippen, 2005). Bu ilişkilere göre toplumsal cinsiyet hem göç deneyimini hem de göç yönetimini etkileyen bir olgu olarak ele alınmalıdır (Göktuna Yaylacı & Çarpar, 2019). Böylelikle göç süreci hakkında oluşturulmuş kuramları cinsiyet ve toplumsal cinsiyet bakışıyla yeniden değerlendirmek toplumsal olarak şekillenen ve yeniden üretilen toplumsal cinsiyet rollerin inşasını açıklamayı kolaylaştırmaktadır.

Toplumsal cinsiyet, bireyin biyolojik cinsiyetini değil kültürel olarak cinsiyet atfedilmesini ifade eder. Sabitlenmeye çalışılan erkeklik ve kadınlık cinsiyet rollerinin ilişkisel ve tarihsel bağlamda değişkenliği fark edildikten sonra doğumla elde edilmiş cinsiyetin kültür tarafından şekillendiğini ortaya koymaktadır (Köse, 2013). Kültürel pratiklerle inşa edildiği için büyük önem taşımaktadır (Oakley, 1985). Kamusal ve özel alandaki görünürlük ve iş bölümünden, iş seçiminde, giyim vb. konularında biyolojik farklılığa anlam yükleyerek erkek ve kadın rollerini, gündelik yaşam pratiklerini belirli çerçeveden anlamlandırmaya, tanıtmaya çalışmakla birlikte kadın-erkek cinsiyet rollerini, cinsiyetler arası iktidar ilişkilerini ve ilişkilerdeki farklı pratikleri ortaya çıkarmaktadır. Örneğin ataerkil toplum yapısında hegemonik erkekliğin kadınlar üzerindeki tahakkümüyle birlikte diğer erkekler üzerindeki tahakkümü de söz konusudur. Böylelikle toplum içerisinde iktidar ilişkileri üzerinden farklı kadınlık ve erkeklik pratiklerinin olduğu göz ardı edilmemelidir (Kimmel vd., 2005, s. 198)

Mevcut toplumsal cinsiyet düzeni, ikili cinsiyet rejiminde kadın-erkek ilişkileri arasında eşitsiz bir ilişki yaratmakta ve kadınlar büyük ölçüde dezavantajlı konumda olmaktadır. Erkek egemen toplumda geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri gereği kadınların ekonomik, sosyal ve gündelik yaşantılarında gerçekleştirdikleri

yeniden üretim süreciyle eşitsiz konumu pekiştirilebilmektedir. Bu düzen erkekleri şiddet üretici, kadınları pasif kabul eden stereotipleştirmeye neden olabileceği gibi kadının aktif olduğu durumları fark etmemeye, görmezden gelmeye de sebep olabilmektedir.

Göç çalışmaları erkeklere odaklanarak göçün nedenleri ve etkileri üzerine araştırma yapmasına, kuram üretmesine rağmen kadınların yaşadıkları göç deneyimleri ve göçün getirisi olabilecek sorunlar ele alınmamıştır. 1885 yılında “Göç Yasaları” adlı çalışmasıyla uluslararası göç literatüründe önemli bir yere sahip olan Ravenstein, kısa mesafeli göçlerde kadın göçmenin erkek göçmenden daha fazla olduğu gözlemini ifade etmiştir (Ravenstein, 1885). Buna rağmen 1970’lerin başına kadar yapılan çalışmalar erkek göçüne odaklanmıştır ve göç olgusunu açıklarken kadının erkeğe pasif bağımlı yapısının olduğunun düşünülmesinden ötürü sadece erkeklere özgü deneyimler ve yaşanmışlıklar üzerine araştırmalar yapılmıştır. Örneğin Avrupa’da 1974 İşçi Göçü politikaları sadece işçilere yönelik politikalar uygulamıştır. Göçe baştan beri katılan ama işçi olmayan kadınların, evin geçimini sağlayan erkeğe bağımlı olduğu fikri kabul edilerek göç eden diğer bireylerin maliyetlerinden kaçınmak istenmiştir (Morokvasic, 1984). Halihazırda göçmen erkek deneyimlerine odaklanan çalışmalar bile toplumsal cinsiyet gibi farklılıklar içerebilen konuları yok saydıkları için erkekler özelinde kapsayıcı olamayarak yetersiz kalmışlardır.

Kadınları göç deneyimine dahil eden çalışmalar ilk etapta kadınları “kurban” ve “savunmasız” olarak göstermişlerdir (Akis, 2012). Kadının her koşulda pasifleştirildiği bu yaklaşım kadınların durumunu yeterince açıklayamamaktadır. Göç sonrasında kadını sadece savunmasız olarak kabul etme kadının sosyal inşadaki yerini geri planda bıraktırmaktadır. Çünkü kadının var olan politikaların içinde halihazırda süreçle olan ilişkisinin, sosyal inşa ve yeniden üretim açısından bir etkisi vardır. Bu yüzden toplumsal cinsiyet anlayışı savunmasız pasif kadınlardan bahseden marjinal bir konudan, değişimin failleri olarak kadınları tanıyan bir perspektife evrilmelidir (Hajdukowski-Ahmed, 2009, akt. Akis, 2012). Martin’de göçün kadınların gücünü artırabileceğinden söz etmektedir (Martin, 2004). Geleneksel toplumdan endüstriyel toplumlara göç ettiklerinde kadınlar hakları ve fırsatlarına ilişkin yeni normlar geliştirebileceklerdir. Kadınların erkeklere nazaran iş bulma ve kamusal alana daha kolay uyum sağladıklarını işaret eden Martin kadınların oldukça

aktif role sahip olduklarını söylemektedir (Martin,2004). Bu dönüşümle kadının pasif kurbanlar değil aktif failler olduğunu, cinsel şiddete maruz bırakıldıkları durumlarda bile kendilerini ve ailelerini hayatta tutmaya çalışan aktif failler olduklarına dikkat çekmektedir. Evde oturan, ev ve bakım işleriyle uğraşan kadının, evin kamusal alana bağlı sorumlulukları ve ekonomik sorumluluklarıyla ilgilenmeye başlayan kadına evrilen süreciyle toplumsal statüsünde değişim yaşanmaktadır. Böylelikle kadının, eş, abi ve babayla hiyerarşik olarak aynı konuma gelmesi hatta erkeğin önüne geçme ihtimali aile içi iktidar dağılımında, hane içi iş bölümünde çeşitliliğe yol açmıştır (İhlamur Öner, 2012).

Zorunlu veya refah artırıcı göç sebepleriyle kadınların bireysel ve bağımsız göç oranındaki artış, kadınların bağımsızlığı için ilerleme olarak kabul edilse de kadınların göç ettikleri yerlerdeki göç deneyimleri, gittikleri ülkenin göç rejimi ve politikalarından doğrudan etkilenmektedir. Göç politikalarının kadınlara karşı tutumu, kadınların erkek egemenliği zemininde şekillenen özel alanla sınırlı olduklarına ilişkin genel kabul çerçevesinde oluşturulmaktadır (Ekiz & Dedeoğlu, 2011).Gittikleri ülkede çalışma hayatına başlayan kadınların birçoğu geleneksel toplumsal cinsiyet anlayışına uygun ev ve bakım işlerinde çalışmaya başlamışlardır. Kadın göçmenler “kadın işi” olarak tanımlanan ev içi hizmetlerde, bakıcılık işlerinde yerli kadınlara ve erkek göçmenlere göre daha düşük maaşlarda çalışmaya başlamışlardır. Devletlerin sosyal refah sistemleri de yabancı kadınların emek gücü için açık bir kapı oluşturmaktadır. Özel alanda eşit iş bölümünün sağlanamadığı ülkelerde kadınların ve ailelerin yeniden üretici emeğine dayanan çocuk bakımı, yaşlı hizmetleri gibi bakıma muhtaç nüfus için kamusal olarak sunulan desteğin yetersizliğiyle bakım görevi aile içindeki kadına kalmaktadır. Fakat yerli kadınların emek piyasasına katılımının artmasıyla oluşan bakım açığı düşük maliyetle hizmet sunulması gerektiren bir alan ortaya çıkarmıştır. Böylelikle ev ve bakım hizmetlerini daha düşük ücretle sunmayı kabul eden kadın göçmenler ülkelerin emek piyasasına girmeye fırsat bulmuşlardır. Devletler de kadınların ekonomik rolleri ve ailelerdeki değişime paralel olarak bakım hizmetlerini özelleştirip, fon sağlayarak bakım rolü için dışarıdan gelecek desteğe ulaşımı kolaylaştırmaktadır (İhlamur-Öner, 2012). Ev ve bakım işlerinin “kadın işi” olarak görülmesiyle kadın göçmenler sektöre kolaylıkla giriş yapabilmektedir. Bakım sektöründe çalışmak erkekleri, erkekliklerini

yeniden müzakere etmekle karşı karşıya bırakacağı için de göçmen erkeklerin bakım sektörünü tercih etme oranı düşmektedir.

Göç süreciyle oluşan yeni normlar geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri anlayışının getirdiği kadınlık ve erkeklik rollerini sekteye uğratmaktadır. Kadınlar kadar erkekler de bu süreçte savunmasız kalabilirler (Akis, 2012). Göç eden erkeğin hissettiği yetersizlik bunalımla veya sosyal izolasyonla sonuçlanabilmektedir. Göç sonrasında ekonomik olarak sarsılan, eski toplumsal statüsü ve aile içindeki otoriter yapısı zayıflayan erkek, erkeklik krizi yaşayabilmektedir. Bu kriz yeni normları oluşturabileceği geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini güçlendirmeye hizmet edebilmektedir. Kültürel ve dini normların katı bir şekilde korunmasının beklendiği, bireysel hassasiyetler ve/veya göç edilen yerin politikalarından kaynaklanan durumlarda toplumsal cinsiyet rolleri yeniden üretilir. Çok fazla üzerinde durulmayan diğer bir boyutta erkekliğe yönelik kültürel beklentiler ve stereotiplerden kaynaklı maruz kalınan tutumlardır. Sert, savaşa hazır olmasını gerektiren cinsiyetçi kalıplarla gittikleri yerde daha fazla ırkçılığa maruz kalmaktadırlar. Pek çok göç araştırmacısı göçü cinsiyet rolleri ve cinsiyetin ikili değişkeninden daha karmaşık ve analitik araçlarla toplumsal cinsiyete dayalı bir olgu olarak açıklanmanın getirilerine vurgu yapmaktadır (Donato et al., 2006, s.4).

3.1. Göç ve Erkeklik

Göç çalışmalarında uzun bir süre kadının yer almaması ve kadının erkek deneyimleriyle genelleniyor olmasına tepki olarak feminist çalışmaların katkısıyla göç ve kadın çalışmaları alanında yapılan çalışmaların sayısı artmıştır. Bununla birlikte toplumsal cinsiyetin dinamik ve eleştirel bir kavram olarak analiz edilmesinin önemine vurgu yapan çalışmalar sayesinde göç kararı, esnası ve sonrasında yaşanan toplumsal cinsiyete dayalı farklılıkların göçmen bireyleri nasıl etkilendiğini anlamaya, açıklamaya çalışmışlardır. Toplumsal cinsiyete eleştirel yaklaşan çalışmaların perspektifine göre cinsiyet hem erkeklerin hem de kadınların deneyimlerini aydınlatmak için düzenleyici bir ilke olarak kullanıldığında çok aydınlatıcı bir kavram olmaktadır. Erkeklikleri toplumsal cinsiyet analiziyle göç olgusu içerisinde sorunsallaştıran ve değişen, yeniden üretilen erkeklikleri ortaya çıkaran çalışmalar hala yeterli değildir. Nawyn 2010 yılında yayımladığı “Gender

and Migration: Integrating Feminist Theory into Migration Studies” başlıklı makalesinde

“...göç çalışmalarındaki genel literatür, sadece kadın göçmenlerin deneyimleri açısından değil, erkek göçmenlerin deneyimleri açısından da toplumsal cinsiyet çalışmalarını yeterince dikkate almamaktadır” şeklinde göç ve erkeklik çalışmalarındaki eksikliğe dikkat çekmektedir(Nawyn,2010, s.752).

Akademik çalışmaların yanı sıra popüler hükümet ve yasal söylemlerinde göçmen erkekler öteki konumunda görülerek duygusal ve kırılgan yanları görmezden gelinerek tek tip, heterojen yapıda erkeklik kabul edilmiştir fakat daha incelikli ve kapsayıcı analizlere ihtiyacımız vardı (Charsley & Wray, 2015).

Göç nedeniyle aileler ayrıldığında kalan veya göç eden bireylerin hayatlarında sosyo-ekonomik düzeyde farklılıklar oluşur. Bireyler genellikle göç etmeden önce yaşadıkları yerdeki ve aile içindeki statülerini, sorumluluklarını alt üst eden durumla karşılaşınca yeni kültürel uygulamaları benimsemek zorunda kalabilirler veya göç etmeden önce yaşamlarındaki geleneksel yapıları yeniden üretebilirler. Bu süreçte erkek bireyler yemek, temizlik gibi ev işlerini yürütmek gibi “kadın işlerini” yapmak zorunda kalabilirken kadınlar sosyal hayatta ve çalışma hayatında daha aktif olabilmektedirler. Böylece göç süreçlerinde geleneksel cinsiyet rollerine ve cinsiyetçi perspektife göre yaşanan rol değişimi kadında ve erkekte farklı sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Bazı araştırmalar, göç eden kadınların, göç ettikten sonra eşlerinin daha eşitlikçi olduklarını ifade ettiklerini yazmışlardır. Değişen yaşam koşullarının sonucunda yeni bir erkeklik inşası, erkekliği yeniden üreterek ataerkil yaşamı destekleyecek pratik uygulamalar veya erkeklik krizinin yaşanabileceği unutulmamalıdır.

Erkeklik deneyimlerine odaklanan çalışmaların bir kısmı erkekliği, sosyo-ekonomik yönden homojen ve stereotip yargılar çerçevesinde ataerkilliği destekleyici, şiddet uygulayıcı, fail erkek olarak ilişkilendirmektedir çünkü göçmen erkekler göç ettikleri yerde etnik kökenlerine, işgücü potansiyellerine göre konumlandırılır ve indirgenirler. Göçmen işgücü (işçiler) veya yabancı erkekler, göç edilen yerin kültürüne uygun olmayan ve yasadışı davranışlar yapan erkekler olarak kabul edilirler (Batnitzky vd., 2009). Bu yargılar erkek göçmenlerin iş bulmasını zorlaştırmakta, sosyal destek kaynaklarına erişimini kısıtlamakta ve netice de bir kayıp yaşanmasına sebep olmaktadır. Bununla birlikte bahsedilmeyen bir konu

olarak erkeklerin cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz bırakıldıklarından söz edebiliriz. Özellikle zorunlu göçe neden olan toplumsal çatışmalar sırasında toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ilişkin söylemlerin kadınların mağdur, erkeklerin saldırgan olduğu klişesinden uzaklaşarak erkeğe yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin de tanımlanmasının önemi vurgulanmaktadır (Linos, 2009a). Buna bakılarak göçmen erkek deneyimlerinin öznel olarak ele alınması gerektiğini söyleyen Hondagneu-Sotelo, Joan Acker, gibi yazarlar erkeklerin cinsiyet sorunlarını yok sayarak erkek cinsiyetini tek başına incelemekten daha fazlasının gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Buna göre cinsiyet basitçe ölçülebilecek bir değişken değil, göç modellerini düzenleyen bir dizi sosyal ilişki olarak kabul edilmiştir (Hondagneu- Sotelo, 1994).

Son zamanlarda göçmen erkekler üzerine yapılan çalışmaların sayısı arttırmıştır. Özellikle 2015'te Men and Masculinities isimli dergi The Invisible (Migrant) Man başlıklı özel sayı çıkarmış; Uluslararası Erkeklik Çalışmaları Dergisi Norma: *Men and Migration in Europe and Beyond* başlıklı özel bir derleme hazırlamıştır. Çalışmalarda erkeklik kavramı aile, göçmen babalık, evlilik ve eş olma, siyasal islam ve müslüman erkeklik, erkekliği inşa etme, gündelik yaşam pratikleri gibi çeşitli başlıkları ele alınarak hazırlanmıştır. Bu sayede göçmen erkeklikler çalışmalarında var olan açıklar giderilmeye çalışılmıştır. Türkiye literatüründe ise Eleştirel Erkeklik Çalışmaları başlığı altında daha çok çalışma hayatı-işsizlik, erkeklik krizi, toplumsal cinsiyet, ataerkil yapı ve hegemonik erkeklik, eril şiddet, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, erkekliğin inşası, erkekliğe ilişkin tutumlar askerlik, kamusal alan, evlilik, babalık gibi konular çalışılmış olmakla birlikte göçmen erkekler ve erkeklikler üzerine yazılan akademik yayımlar oldukça sınırlıdır (Eslen-Ziya et al.,2017). Göç olgusu içinde toplumsal cinsiyet çalışmaları sadece kadın deneyimleri ve sorunlarına odaklanmayarak erkekler, lgbtiaq+ bireyler, farklı sınıf ve etnisite çalışmalarıyla daha kesişimsel bir yapıya evrilmektedir. Toplumsal cinsiyet, göçün temel unsurlarından sayılarak kamusal, özel alan, gündelik yaşam pratikleri, inşa ve yeniden üretim, kimlik, sosyal ağlar, emek piyasası gibi başlıklar altında incelenmelidir.

3.2. Erkeklik Çalışmalarında Teorik Yaklaşımlar

Erkek egemenliği ve üstünlüğüne dayalı toplumsal düzenlerin, cinsiyetler üzerindeki etkilerini açıklamak için yapılan feminist araştırmalar tahakkümden en çok etkilenen kadınlara odaklanmıştır. Kadınlara odaklanan çalışmalar sayesinde ataerkil dünyada kadının dezavantajlarının fark edilmesi düzenin değişmesi için bir başlangıç olmuştur. İlerleyen süreçlerde meselenin erkekler boyutunun olduğu kabul edilince eril iktidarın inşasını, sürdürülmesini anlamak erkeklerin eril tahakküm üzerindeki etkileri için önem taşımaktadır. Feminizm kıvılcımlarının ikinci dalgası sırasında doğrudan erkeklikler konuşmaya başlanmasa da 1980’li yıllardan itibaren erkeklikler kategorize edilmeye başlanmıştır. İlk zamanlarda erkeklik çalışmalarında, var olan baskın erkeklik üzerinden hegemonik olanı tanımlanmaya çalışarak hegemonik erkeklik kavramı ortaya çıkarılmıştır fakat farklı erkeklik kimliklerinin olduğu fark edilince kategorinin yetersiz olduğu anlaşılmıştır

Son yıllarda erkekliklerin sınıf, ırk, etnisite, yaş, cinsellik, ulus gibi unsurlardan nasıl etkilendiğini kesişimsel perspektiften ele alarak yapılan çalışmaların sayısı artmaktadır. Kadın veya erkeklerin biyolojik cins özellikleri ile doğrudan ilişkisi olmayan toplumsal ilişki ve alanların nasıl dişil veya eril anlamlar taşıyarak cinsiyetlendirilmiş toplumsal yapılar haline dönüştüğünü anlamamızı sağlayacak düşünsel yapıya ihtiyacımız vardır (Aktaş, 2013).

Erkeklik üzerine sosyolojik, biyolojik, psikolojik ve kültürel çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Erkekliği toplumsal cinsiyet ilişkilerinin, hiyerarşinin, eşitsizliğin ve gücün önemli bir parçası olarak keşfederken feminist teori kullanılmaktadır. Güncel yaklaşım ise; erkeklik çalışmalarını daha detaylı inceleyebilmek için feminizmden ziyade queer teoriden daha çok ilham alarak gelişmektedir.

Erkekliklerin belirli ortamlarda nasıl inşa edildiği çeşitli konular üzerinden açıklanmaya başlanmıştır. Sosyal psikoloji alanında toplumsal cinsiyeti anlamak için toplumsal cinsiyet rolleri, kalıp yargılar, cinsiyete ilişkin tutumlar, cinsiyetçilik, erkeksilik-kadınsılık, toplumsal cinsiyet rollerin altında yatan ideolojileri onaylama gibi çeşitli değişkenlerle açıklanmaya çalışılmıştır (Sakallı & Türkoğlu, 2019). Bu çalışmalarda erkekliği kalıp yargı, tutum, toplumsal cinsiyet rol gerginliği

paradigması* üzerinden açıklamaya çalışırken nicel ölçme araçları ve yöntemleri kullanılmıştır.

Erkeklik, toplumsal cinsiyetli yapı içerisinde kurgulanan cinsiyet rolleri sınıflandırmasıdır. Cinsiyet rolleri yaklaşımına göre kadın ve erkek olmak üzere mevcut iki cinsiyet rolü vardır. Bireyin biyolojik olarak dişil veya er oluşunu ve toplumun bireye sunduğu roller sistemi dahilinde anlam kazanan kadınlık ve erkeklik oluşumunu ifade etmektedir (Vatandaş, 2011).

Cinsiyet rollerinin katı bir şekilde kabul edildiği zamanlar, biyolojik cinsiyete göre bireylerin bedenlerinin görünüşleri, güçlerinin sınırları, günlük yaşam pratikleri, sosyal hayata katılımları belirlenerek sınırlandırılmıştır ve cinsiyet ayrımının doğuştan geldiğini katı bir şekilde savunan cinsiyet ayrımı öğretisine dayanmaktadır. Bu süreçte bilim dahi cinsiyetin kadın-erkek ikili cinsiyet rejimine göre doğuştan geldiğini savunan bir sistemin içinde kurulmuştur. Bu yapısal sisteme göre oluşturulan “cinsiyet rolü” kuramı, cinsiyet rollerinin sıkı bir şekilde belirlendiğini, toplumsallaşmanın ahenkle sürdüğünü ve toplumsal cinsiyet rolünü öğrenmenin düpedüz iyi bir şey olduğunu savunmaktadırlar (Connell, 2015, s.63). Cinsiyet rolleri kuramında yaygın olarak kullanılan yaklaşımlar erkek olmayı, kişinin cinsiyetine bağlı bir dizi beklentiye hayata geçirmesi olarak görmektedir. Buna göre herhangi bir kültürel ortamda kadın-erkek olmakla daima ve değişmez iki cinsiyet rolü bulunur ve bu rollerin gereksinimleri birbirinden farklı beklentiler içermektedir.(Connell, 2015,s.61). Kadınların en başta doğurganlık özelliğine sahip olmasından dolayı bakım veren rolünde kabul edilerek iyi birer anne ve eş olma beklentisiyle kadınların üniversiteye kabul edilmeyişi cinsiyet rollerine iyi bir örnektir. Bununla birlikte erkek cinsiyetinin getirisi olarak da çalışmak, para kazanmak, geçim sağlamak erkeklik görevlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Rollerin gerektirdiği davranışları sergilememek sayesinde değişime bir imkân sunulmuş olsa da toplumsal cinsiyet rolleri muhafazakârlar tarafından benimsenen bir argüman olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle psikoloji alanında yapılan çalışmalar sayesinde cinsiyet rolleri ve cinsiyet tutumları hakkında hatırı sayılır bir araştırma külliyatı bulunmaktadır.

* Pleck 1981 yılında ortaya çıkardığı Cinsiyet Rol Gerginliği Paradigmasıyla toplumsal cinsiyeti sosyal inşacı bakışla inceleyerek cinsiyet rolleriyle ilgili toplumsal normlara uyup uymamam durumunda erkeklerde rahatsızlık yaratabilecek durumları tanımlamıştır (Pleck, 1981).

Erkek cinsiyet rolü tartışmaları çoğunlukla eşcinsel erkekleri görmezden geldikleri ve ırk ve etnik köken sorununa dair söyleyecek sözlerinin az olması bakımından yeterince açık ve kapsayıcı bulunmamaktadır. Connell’a göre cinsiyet rolü kuramcıları erkekliği inşa etme ve yeniden üretme konusunda yetersiz kalmışlardır. Özellikle erkek ve kadın arasındaki toplumsal konum farklılıklarını rol kavramıyla açıklamaya çalışmak toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti ve baskıyı tam olarak açıklayamadığı için toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin ve baskının önemini de tam olarak ifade edememektedir.

Günümüzde erkeklik çalışmaları, bağımsız bir disiplin olarak yaygınlaşarak “eleştirel erkeklik çalışmaları” başlığı altında yer almaya başlamıştır. Toplumsal cinsiyet pratiklerinin, eşitsizliklerin ve bunlara dayalı şiddet, ayrımcılık gibi feminizmde tartışılan pek çok konunun erkeklik odaklı çalışılması gerektiği üzerine oluşturulmuştur. Bu alanda yürütülen kuramsal tartışmalar farklı erkeklik kategorileri üretirken veya üretilen kategorileri ele alarak erkeklik kimlikleri üzerinde eleştirel bir tartışma başlatmıştır.

3.3. Erkek Olmak ve Erkeklik Üzerine

Erkek olmak ve erkeklik, erkeğin nasıl olması gerektiğine yönelik kültürel, sosyolojik, psikolojik, ekonomik, fiziksel bazı beklentileri içermektedir. Tek tipleştirmeye ve hegemonik düzende kurulmaya çalışılan erkeklikler içinde de bu tanıma uyan, uymayan, özellikle karşı gelen hatta belirsiz erkeklikler vardır. Erkekler ve erkeklikler üzerine olan bu beklenti de toplumsal yapıya, etnisiteye, kültüre, ekonomik seviyeye, din ve inanışa göre farklılık gösterdiği için tek bir erkekliğin ortak tahakkümünden söz edemesek de bu farklılıklar içerisinde var olan çeşitli tahakkümler olabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Connell’ın 1985 yılında Tim Carrigan ve John Lee ile yazdığı “Toward a New Sociology of Masculinity” başlıklı makalesinde çoğul erkeklik kavramına vurgu yaparak erkeklikleri ve hegemonik erkeklik fikrini kuramsallaştırıp geliştirmeye başlamışlardır (Carrigan vd., 1985). Türkiye’de hazırlanmış en önemli erkeklik çalışmalarında biri olan “Erkekliğin Türkiye Halleri” isimli çalışmada “erkek olmak” üzerine erkeklerle yapılan görüşmelerde erkekliğin hangi bağlamlarda öğrenildiğini açıklamaktadır. Buna göre erkeklik her an, her yerde öğrenilebilen bir unsurdur.

“Erkeklik, erken yaştan itibaren çevredeki insanlar ve kurumlar aracılığıyla erkeklere aktarılmakta. Bu aktarımlar anne, baba, arkadaşlar, birebir sohbetler, nasihatler, kimi zaman da dolaylı yollardan gerçekleşiyor” (Bolak Boratav vd., 2018, s.280).

Erkekliğin oluşum süreçlerini, erkeklik kavramını, kavramların bireylerdeki karşılığını, gündelik ilişki dinamiklerini anlamak, birbirleriyle örtüşen veya ayrışan farklı ve dinamik erkeklik deneyimlerini keşfetmek, erkeklik oluşum sürecini ve nasıl kurgulandığını anlamaya çalışmak erkeklik çalışmalarının başlıca hedeflerindendir ve “erkeklik nedir?” sorusuna aradığı yanıtlarda erkek olmak irdelenir. Sosyo-ekonomik, psikolojik, etnik, kültürel, dini, cinsel kimlik ve yönelim gibi konular erkekliği farklı boyutlarda tanımlamamızı gerekli kılmaktadır. Göçlerin etkisiyle sabit kalmayan, değişen bireysel ve toplumsal yapılardan bahsedilmektedir. Buna göre göç süreci içinde erkekliği anlamak, değişen, yeniden üretilen, inşa edilen erkekliği keşfetmek erkekliğin bireysel, kültürlerarası, değişen-sabit kalan yönleri hakkında bilgi vermesi açısından önemli olabilmektedir.

3.3.1. Erkeklik İnşası

Erkekliğin inşa sürecini izleyebilmek için farklı bakış açılarından yararlanılması gereklidir. Çünkü erkekliğin inşa süreci bireysel bir kimlikleşmeyle olmakla birlikte aile, toplum, kültür, okul gibi sosyalizasyon araçları yoluyla gerçekleşen toplumsallaşma sürecini de içermektedir. Uzun süredir sosyal bilimlerde egemen olan biyolojik kökenli cinsiyet tanımına göre erkeklik, doğuştan sahip olunan biyolojik, genetik, hormonal bir özellik, doğal bir var oluş olarak açıklanmıştır. Biyoloji, anatomi ve psikoloji çalışmalarında doğuştan gelen cinsiyetlerin aksine sosyal bilimlerle ilişkili feminist kuram çalışmaları cinsiyetlerin toplum tarafından kültürel inşa süreciyle oluştuğunu açıklamaktadır. Genelde kadını ve kadınlığı açıklamak için yapılan bu çalışmalar, kadınlığın toplum tarafından kültürel olarak inşa edildiğini savunur. Bu fikirle beraber erkekliğin de toplumsal bağlam içinde şekillenen bir olgu olduğu fikri erkeklik çalışmaları içinde hâkim olmuştur (Sancar, 2020a;Kandiyoti, 2013). Feminist kuramlarda cinsiyet, toplumun sahip olduğu kültüre göre inşa edilen kimlikleşme, davranış, güç idealleri ve beklentiler olarak kabul edilmektedir. Buna göre erkekliğin de toplum içinde şekillenen, kendisinden beklentileri, güç idealleri olan inşa süreci vardır. Bunun

içerisinde ataerkil normlar ve kültürel yapılar dahilinde erkek olma süreçlerinin erkeklik inşasını oluşturduğunu söylemek hiç de yanlış olmayacaktır. Erkeklik kadınsılıktan, eşcinsellikten uzaklaşarak diğer erkeklerin kabulünü gerektiren bunun için çeşitli ritüelleri içeren buna uygun olmayanların kabul edilmediği belli bir azınlık için uygun olan yapıdır (Kimmel, 1997). Erkeklerin cinsiyet rolleri, duygusallıktan uzak olma, iş ve aile yaşamında aktif olma-yönetebilme, güç sahibi olma, rekabet edebilme gibi normlarla çevrili olan erkekliği inşa etme sürecinde merkezi rol almaktadır (Yıldız & Tekke, 2021). Erkeklik, sosyalleşmeyle beraber pekiştirdikleri cinsiyet rollerini yaşamlarına uyguladıklarını görünür kılmayı zorunluluk olarak düşünmektedirler. Erkekliğin inşasında, toplumsal yaşamın içinde erkekçe var olmak ve dışlanmamak için sorgusuzca kabul edilen davranışların olduğunu hatırlamamız gerekir (Good vd., 1995). Yapısalcı- inşacı bakış içinde erkekliği düşündüğümüzde, baskın, çoğul ve değişken söylemlerle tarihsel süreçler içerisinde değişkenlik gösteren bir olgu karşımıza çıkmaktadır.

Biyolojik olarak erkek olmak kişiye erkeklik bahsetmemektedir (MacInnes, 1998, s.15). Erkekliğe giden yol tarih boyunca her kültürde sayısız ritüel ve uygulamalardan geçmektedir. Erkeklerin oynaması beklenen bu rollerin çok çeşitli ve sürekli değişen yapıda olduğu unutulmamalıdır. Toplumlarda tek bir erkeklik olgusundan bahsedilemez ama dönemlere, yaşantılara göre değişen baskın egemen erkeklik olgusundan bahsedebiliriz. 18. yy. dan başlayarak erkeklik görünüş, davranış itibarıyla birçok standartla tanımlanmaya başlayarak 20. yy.'da erkeklik beden ve karakter özelliklerini etkileyecek bir dizi etkenlerle inşa edilmeye başlanmıştır. Yeniden müzakere edilen ve yeniden üretilen bir nitelikte olduğu için tek bir erkeklikten söz edilemez buna göre erkeklikler vardır ve bunlar değişken, dinamik ve çeşitlenen nitelikler arz ederler (Cengiz vd., 2004)

Göç sürecinin toplumları etkileyen, yaşamın seyrini değiştiren, bireyi etkileyen bir değişken olduğu göz ardı edilmemesi gereklidir. Göç ister zorunlu isterse gönüllü olarak gerçekleşmiş olsun sahip olunan kültür ve normların, göç edilen yerin toplumsal normları, kültürleri, toplumsal cinsiyet rollerinin farklılığı içinde yeniden yapılandırılacak veya sürekliliğini sağlayacak faaliyetler arayışına girilmesini gerektirmektedir. Bu arayışla göç eden bireyler içinde uyum sağlayıcı tutumlar veya tam tersi bir şekilde değişimi reddedici tutumlar görülebilmektedir.

Toplum içindeki egemen erkekliğe göre diğer erkekler davranışlarını, yaşantılarını şekillendirirler veya egemen olan erkekliğe karşı gelerek alternatif erkeklik modelleri önerirler. Göç sırasında ve hedef ülkeye varıldıktan sonra yeniden üretilen, kaybedilen bunun sonucunda da erkeklik krizi ortaya çıkabilmektedir. Bundan sonraki bölümde egemen olan erkeklik, Connell’ın literatüre kazandırdığı “Hegemonik Erkeklik” kavramıyla açıklanmaktadır.

3.3.2. Bir Erkeklik İnşası Olarak “Hegemonik Erkeklik”

Toplumsal ve tarihsel süreçler içerisinde sabit kalan, evrensel erkeklikten söz etmek oldukça zordur. Baskın yapılar içerisinde dahi erkeklikten hala tek bir olguymuş gibi bahsedilemez iken göç süreci gibi bireyleri ve toplumları çeşitli şekillerde etkileyen bir olgunun içerisinde erkekliğin tanımını yapmak daha da zorlaşacaktır. Bu yüzden var olan toplumsal cinsiyet ilişkileri içinde hegemonik pozisyonu ele geçirmiş olan erkekliği zaman- mekân bağlamı içerisinde ele almak gerekmektedir(Türkoğlu, 2014).

Erkeklik sadece bir grup içindeki belirli erkekleri kapsayan bir kavram olmaktan çok uzak olmakla birlikte çok fazla grubu ve erkeklikleri içinde barındırmaktadır. Burada çözümlememiz gereken hegemonik erkeklik, erkeklerde-erkeklikte karşımıza pratik kimlik sorunu olarak mı çıkıyor yoksa bu durum erkekler-erkeklikler dediğimiz yapının gerçekliğinde mi yoksa özünde mi sorularına yanıt aramaktan geçmektedir (Howson, 2009).

Toplumsal cinsiyet kurgusu olan erkeklik, kadın sorunları, ataerki, eril tahakküm gibi temelinde erkek egemen ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği kodları içeren bu sistemin göz ardı edilemez bir parçasıdır. Cinsiyet eşitsizliği ve erkekliğin tekelinde iş hayatından, siyasete, spor alışkanlığından ikili ilişkilere kadar farklı boyutlarda performe edilmektedir. Yapılan çalışmalar erkeğin gelişimsel ve sosyal inşası anlamak için erkeklik kimliklerinin oluşmasındaki anne-baba-akran gibi ilişkiyel yapıları, çalışma hayatını, evlilik yaşantılarını, ideoloji, tutum ve yaşam pratiklerini mercek altına almışlardır. Bununla birlikte sınıf, ırk, etnik köken, ulus, yaş, cinsel yönelimin hegemonik ve hegemonik olmayan erkeklikleri nasıl etkilediği kayda değer bir araştırma konusudur (Messerschmidt, 2012). Messerschmidt’in

yapmış olduğu bu öneri kapsamında Doğu-Batı tartışmaları içinde erkekliğin yapısal özelliklerini, erkekliğe yükledikleri anlamı, erkekliğin gündelik yaşam pratiklerini, diğer bireylerle kurdukları ilişkileri ele alarak erkeklik inşasının nasıl gerçekleştiğini anlamak kültürlerarası benzerlik ve farklılıkları ortaya çıkarmamızı kolaylaştırmaktadır.

Hegemonik erkeklik, sınırları muallak ve geniş olan erkeklik dünyasında olan biteni anlayabilmek, tanımlayabilmek ve değiştirebilmek için Raweyn Connell tarafından (1987;1995;2001) ortaya çıkarılmış bir kavram olarak kullanılmaktadır. Dönemsel olarak değişen, iktidarlaşan erkek- kadın bedenleri, karakter özellikleri, toplumsal-gündelik yaşam pratikleri; erkekliğin ve kadınlığın sürekli müzakere edilen ve yeniden üretilen bir formda olduğunu göstermektedir. Değişen yapılar içinde erkeklikler için sadece bir formda bahsedilmesi ise çok zordur, bu durum birden fazla erkeklikler olduğunun bir kanıtı niteliğindedir ve bu çeşitliliğin içinde dahi olsa hegemonik olan erkekliğin tanımını yapmak mümkün ve gereklidir. Batıda beyaz, orta sınıf, heteroseksüel, orta yaş, iş sahibi olan erkeklerin özelliklerini içeren hegemonik erkeklik kendini doğuda daha farklı tahayyüllerde göstermektedir (Sancar, 2020a).

Erkekliğin kadınsılıktan uzak sert, saldırgan, şiddete, öfkeye meyilli korumacı yapısı kadınsılıkla özdeş tutulan duygusal durumlardan kaçınması gereken, korkularından uzak, ne istediğini bilen bir kişilik olarak tarif edilmektedir. Bu da hegemonik erkekliğin kadınlara karşı tabiat gereği üstünlük kurduğu bir tablosu yansıtmaktadır (Atay, 2004). Kadınsılıktan uzak olan bu yapı içerisinde sadece kadınlara yönelik tahakkümün kurulduğu akla gelmemelidir. Erkekler, hemcinsleri arasında da hegemonya kurabilmektedirler. Ekonomik olarak üstün olan bir erkek ekonomik seviyesi düşük bir erkeğe, fiziksel olarak daha güçlü ve erkeksi birey, fiziksel olarak zayıf ve erkeksi görünmeyen bireylere, yerli erkek göçmen erkeğe hegemonik tutum sergilemektedir. Böylece hegemonyanın sadece erkeklerin kadınlar üzerinde kurduğu hâkimiyet olmadığı, erkeklerin diğer erkeklere de yönelik hegemonya kurabileceği aşikardır.

Connell'ın hegemonya kavramını aldığı Antonio Gramsci, üretim-yeniden üretim ilişkisi üzerine ortaya çıkardığı hegemonya kavramıyla bu yapılara yeni bir bakış getirmektedir. İktidar ilişkileri çekişmesinin üstünde bir bakış ortaya koyarak Marksist çerçevede yönetilmeye talip olan sınıfla sınıfsal bir analiz yapmaktadır.

Hegemonya, bir grubun toplum içerisinde yönetici konumda hak iddia etmesini ve bu konumunu sürdürmesini sağlayan kültürel dinamiği ifade etmektedir (Connell, 2015). Baskılanmış insanlar da mevcut sistemdeki rahatsızlığı fark etmeyerek itaatkâr tutumlarıyla yaşayarak hegemonya inşacılarının oluşturduğu normlara razı gelerek sürdürülmektedir (Gramsci, 2000). Hegemonya, üstünlük ve tabiiyet ilişkisi içinde hakimiyet kurmak veya tahakküm anlayışından uzak, rıza ile gerçekleştirilen bir kavramdır (Altındal, 2021). Kültürel olarak diğerlerinden daha öne çıkan bir erkeklik biçimi daima vardır. Connell erkeklikler içinde hegemonik erkekliği şöyle ifade etmiştir.

“Hegemonik Erkeklik, ataerkinin meşruluğu sorununa halihazırda verilmiş, kabul gören yanıtı somutlaştıran toplumsal cinsiyet pratiği tertibatıdır” (Connell, 2019, s.150).

Hegemonya nihayetinde temel olarak güce dayalı üstünlük olarak akıllara gelmese de güce dayalı üstünlükten pek de uzak sayılmamaktadır. Neticede hegemonik erkeklik ve ataerkin şiddet bağlamında fiziksel-ekonomik güce sahip olanın şiddeti veya bunlara sahip olanın onaylanması da bir gerçektir (Connell, 2019). Klasik olarak kadını yeniden üretim alanı, erkeği üretim olarak görmek yerine rızaya dayalı güç ilişkilerini açıklamaktadır. Buradaki hegemonyacı erkekliğin kamusal amacı güçlü eril özne ve kimliklenmesinden ziyade gücün erkekler uğruna işleyişi, sürdürülebilirliği ve etkili olması ile ilgilidir (Horzum, 2018). Hegemonik erkeklik var olan bir erkekliği açıklamaya çalışır fakat ataerkinin savunma yolları ve koşulları değiştiğinde tahakküm de değişecektir ve yeni gruplar oluşacak, yeni çözüm yolları bulacak hegemonya inşa edebileceklerdir. Bu durum hegemonyanın devinen yapısını ve sürecini açığa çıkarmaktadır.

Cinsiyet rolü literatüründe hegemonik erkeklik özelliklerine sahip bireyleri belirlemek için kolay ve geçerli olacağı düşünülerek yapılan erkeksi ve kadınsı farklılıklar listesi bu özelliklerin hangi koşullarda hangi kadınlarda/erkeklerde var olduğunu açıklamayı hedeflemişlerdir. Çalışmaların çoğu var olan biyolojik özellikleri kabul ederek toplumsal /kültürel dışı vuruş biçimlerini, gerçekleşme hallerini ampirik araştırmalarla tanımlamaya çalışmaktadırlar (Sancar, 2020a). Roller ve kültürel kabulle hegemonik erkekliğin arka planını oluşturuyor gibi

gözükse de ücretli iş, şiddet, cinsellik, ev işleri, çocuk bakımı gibi pratik eylemler aracılığı ile de oluşturulmuştur (Connell & Messerschmidt, 2005).

Bu çalışmalarla birlikte erkeklik oluşumunu tek bir koşul ve bir grup erkek üzerinden açıklanamayacağını savunan görüş, erkeklik oluşumunda hegemonik erkeklik kavramını temel alarak tek tip erkeklik oluşumuna yeni bir bakış getirmektedir. Klasik olarak erkeği üretken, baskın olarak kadını ise erkeğe tabii olan yeniden üretim alanı olarak görmek yerine Connell rızaya dayalı güç ilişkilerini açıklamaktadır. Mutlak kültürel egemenlik ve seçeneklerin yok oluşu yerine güçler dengesi içinde kazanılan bir üstünlükten bahsetmektedir. Bu denge dışında kalanların ise ikincil konuma itilmektedir.

Buna göre erkeklik inşası içinde hegemonik erkeklik/ler oluşumun bir parçasını oluşturmaktadır. Connell (2019) erkekliğin farklı oluşumlarını anlamının önemli olduğu kadar erkeklerin farklı türleri arasında var olan ittifak, tahakküm, itaatkarlık gibi ilişkilerin de anlaşılması gerektiğini söylemektedir. Connell erkekliği dört tipoloji özelinde sınıflandırmıştır: Hegemonik Erkeklik, Madun Erkeklik, Suç Ortağı Erkeklik, Marjinal Erkeklik. Toplumun genelinde kültürel tahakküm içinde olan erkeklik grupları arasında toplumsal cinsiyete dayalı olarak egemen ve madun ilişkisi vardır. Madunduk heteroseksüel erkeklik tahakkümü içinde simgesel olarak dışlanan ne varsa onu barındırır. Eşcinsel olmak, pısrık, kılıbık olmak gibi kadınsılıkla özdeşleşen kimlikler madun olarak adlandırılır. Suç ortağı erkeklik, hegemonik erkeklik kalıplarını tam anlamıyla yaşayan az sayıdaki erkeğin dışında hegemonyadan kazanç elde eden, ataerkinin nimetlerinden faydalanmaya devam eden erkeklikler için oluşturulan bir kavramdır (Connell, 2015,s.154) .

Connell'ın Masculinities (Erkeklikler) başlıklı çalışmasında yer alan Marjinal Erkeklik kavramı ise bu tezde hegemonya kavramının yanında ele alınacak bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet dahilinde kurulan yapıların yanında sınıf ve ırk erkeklikler arasında dinamiğin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Diğer alt başlıkta bu konu detaylı olarak ele alınacaktır.

Göç hareketiyle birlikte köken ülkenin erkeklik kimlikleri ile göç edilen yerin erkeklik kimlikleri cinsiyet rejimleri üzerinden müzakere edilir, kabul edilir, sorgulanır, yeniden inşa edilir. Köken ülkenin erkeklik kimlikleri çoğu zaman

hegemonik yapıdadır bu yüzden göçmen erkeklerin hegemonik erkekliği yeni kültürün içinde oldukça önem taşımaktadır. Göç etme sonucunda dezavantajlı grupların oluşmasıyla, erkeklikler kavramı detaylı bir şekilde incelenmesi gereken önemli bir konu olmuştur çünkü Connell'a göre hegemonya farklılıkların yok edilip tek bir kültürel egemenliğin sağlanmasının aksine güçler dengesinin oluşumudur (Connell, 1987, s. 184).

Göçmen erkekliklerin oluşumu göç ettikleri yerin hegemonik erkekliğine karşı savunmasız bir konumda müzakere edilirken bu süreç içerisinde yeniden üretilmektedir. İktidarla şekillenen, yeniden üretilen, erkeklikler aile, devlet, sokak gibi kurumlar içerisinde sürdürülmektedir. Bu tez çalışmasında da Connell'ın hegemonik erkeklik kavramına, iktidarla şekillenen ve çeşitli kurumlar içerisinde sürdürülen farklı erkeklikleri anlamak için ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle göçmen erkeklerin müzakere edilen, yeniden üretilen, erkek olmanın anlamı ve uygulamaları arasında var olan hegemonyanın her bağlamda çıktısını fark etmek, düzenin yeniden yapılandırılabilmesi için gereklidir.

3.3.3.Marjinal Erkeklik

Connell'ın "marjinal erkeklik" kavramını bu tezde işlememin sebebi ırk ilişkilerinin erkeklikle arasındaki dinamiğin ayrılmaz parçalarından olmasından ötürüdür. Hegemonik erkeklik, madun ve işbirlikçi erkeklik toplumsal cinsiyet düzenindeki ilişkiler tarafından ortaya çıkar. Toplumsal cinsiyetin sınıf ve etnisite gibi diğer yapılarla etkileşiminde ise marjinal erkeklik biçimleri meydana gelmektedir. Sınıf, etnisite, engellilik gibi doğrudan toplumsal cinsiyete bağlı olmayan ama toplumsal konumlanışına göre standardın, ideal olanın dışında kalanları kapsamaktadır (Sığın & Canatan, 2018).

Hegemonyanın beyaz, orta sınıf, iş sahibi vb. özellikleri içeren yapısında işçi sınıfından beyaz olmayan bireyler beyaz toplumsal cinsiyet inşası içinde hegemonyanın ve ataerkinin nimetlerinden kısıtlı olarak faydalanabildikleri için hegemonik erkekliği tam olarak pratik edemezler. Daha iyi anlaşılması için Amerika'da yaşayan siyahi erkeklerin şiddete eğilimlerine yönelik kalıp yargıların varlığı siyah erkekleri şekillendiren kuvvetli bir etkileşim oluşturmaktadır. Connell bu terim için marjinalleştirmenin daima hegemonik erkekliğin yetkilendirilmesiyle bağlantılı olarak açıklar. Bunun için ABD'de başarılı olan siyah sporcuların

hegemonik erkekliğin timsali olabileceğini fakat toplumsal otorite kazandıramayacağını ifade etmiştir (Connell, 2015, s.156). İşçi sınıfından olan bir fabrika işçisinin de hegemonik erkekliğin nimetlerinden tam olarak yararlanamadığını ve pratik edemeyeceklerini ifade etmiştir.

Sığın ve Canatan'ın yaptığı çalışma neden sadece "hegemonik erkekliğe" odaklanıldığının bir açıklaması niteliğindedir. Buna göre toplumda hegemonik erkek dışında kalan erkeklerin sayısı fazla olsa da yeterince tanınır, görünür değillerdir. Ataerkil düzen içerisinde yerleştirilen "ideal erkek" tanımı hegemonik erkeklik imgesiyle karşımıza çıkmaktadır ve toplumdaki erkeklerin ulaşması gereken bir hedef olarak bunu kabul etmesi durumu pekiştirmektedir (Sığın & Canatan, 2018). Marjinal erkeklik güç, baskınlık, duygusuz olma gibi geleneksel erkeklik normlarından uzaktır. Göç içerisinde yaşanan zorlu durumlar erkek bireylerin daha duygusal ve psikolojik daha güçsüz olmasına sebep olabilmektedir. Ekonomik, etnik köken, cinsel yönelim gibi faktörler toplumsal hiyerarşide daha düşük bir konumu ifade ettiği için göçmen erkekler de düşük statü içinde marjinalleşmektedir. Bununla birlikte tek bir standarda sahip olmayan erkekliği anlamak için marjinal erkeklik kavramı önemli bir perspektif sunmaktadır. Marjinal erkeklik kavramı, erkeklik biçimlerinin toplumsal bağlam içindeki dinamiklerin anlaşılmasına katkı sağlayabilmektedir.

Bu durum Türkiye'de yaşayan göçmen erkeklerin hegemonik erkeklikler içindeki durumunu anlamamız için önemli olacaktır. Türkiye içinde ırk ilişkileri erkeklik pratiklerini etkileyen semboller taşımaktadır. Özellikle Suriye, Irak, Afganistan, İran gibi Orta Doğu ülkelerinden göç eden erkeklerin marjinalleştirilmesi yani dış grup olarak baskın gruba dahil edilmeksizin pratik yaşamdaki süreçleri hegemonik olan yerel erkeklerin baskıncı tavırlarına denk gelmektedir. Tıpkı Amerika örneğinde olduğu gibi Türkiye içinde başarılı olan yapılar toplumsal yapıya ait olamayacaklardır. Marjinalleştirmenin hegemonik erkekliğin yetkisine ihtiyaç duyduğu yapıda hegemonik erkeklik izlerini taşısa da toplum üzerinden etkili olamamaktadır. Göçmen bir erkek çocuğunun futbolda yetenekli olması veya kendi iş yerini açan bir göçmen erkek kendi çevresinde hegemonik erkekliğin bir kısmına dahil olsa da yaşadıkları yerin hegemonik düzeni içinde marjinal gruba dahil olarak sahip oldukları yetenek veya ekonomik statünün bir getirisi olmamaktadır. Çünkü

neticede kendileri toplumda söz sahibi olacak etnik kökene sahip değillerdir. Bu durum hegemonyanın ortaya çıkardığı marjinal kimliklerin, kendi içlerinde var olabilecek bir hegemonyasının olduğunu ama bunun resmin büyük parçasında öteki konumunda içinde yer aldığı göz ardı edilemez bir durum gibi gözükmektedir.

3.3.4. Erkeklik Krizi

Erkeklik krizi kavramını, Pleck, cinsiyet rolü kuramı üzerinden erkeklik rollerini açıkladığı “The Myth of Masculinity” isimli kitabında kadının erkek rolünün geleneksel temellerine meydan okuyan bağımsızlığını elde etmesiyle erkeklerde toplumsal cinsiyet rolü geriliminin oluştuğunu anlatmıştır (Pleck, 1981). Bununla birlikte beyaz olmayan erkekler, gey ve biseksüel erkekler, farklı yetenekler ve alt sosyo-ekonomik sınıftan erkeklerin uzun süredir toplumsal cinsiyet gerilimi yaşadıklarını aktarmıştır (Pleck, 1995). Batıda gelişen kadın hareketinin kazandırdığı kazanımlar, erkeklerin ataerkil düzen içinde sahip oldukları avantajları azaltacağı veya ortadan kaldıracığını düşündürerek erkekler arasında büyük bir kaygı ve otorite kaybı korkusu ortaya çıkarmaktadır ve karşılık olarak geleneksel toplumsal cinsiyet tanımlarına geri dönmek için çabaladıklarını vurgulamıştır (Showalter, 1990). Levant, Pleck’in açıkladığı kategorilerde bulunan erkeklerin kriz yaşamasının olası olduğunu söyleyerek, beyaz- heteroseksüel erkeklerin yaşadığı krize dikkat çekmiştir. Erkeklik rollerinin yerine getiren, iyi aile erkeğinin yaşadığı başarısızlık üzerine “kızgın beyaz erkek” imajı oluşmaktadır. Çünkü erkekler hem dışarıdan bir destek bulamadıkları için hem de hayatlarındaki kadınlarla işbirlikçi ve eşitlikçi standartlara sahip olarak iyi aile erkeği rolünün kaybını kabul edecek bir birikime ve hazırlığa sahip olmadıkları için öfke ve savunuculuk ile tepki vermeye başlamaktadır (Levant, 1997, s.222).

Erkekler ve erkeklikler, göç ve toplumsal cinsiyet, göç ve erkeklik arasındaki ilişkiler üzerine son zamanlarda yapılan çalışmalar ivme kazanmakla birlikte özellikle Türkiye yazımında göçmen erkekler de tartışılmaya başlanarak gündeme gelmektedir. Göç olgusunun cinsiyet niteliği 2000’li yıllarda kesişimsel bir tartışma alanı yaratarak çeşitli çalışmalar ortaya konmuştur (Donalson et al., 2009; Bozok & Bozok, 2019). Erkeklik üzerine çalışmaların yer aldığı Norma Dergisi de “Men and Migration” başlıklı iki sayısında göçmen erkekler/erkeklikler hakkında çok sayıda çalışmalar yer almıştır.

Türkiye'nin giderek artan bir şekilde göç alması siyaset ve toplum gündeminde giderek dikkat çekici bir hale gelmektedir özellikle erkek göçmenlere karşı sahip olunan tutumlar göçmen erkeklerin yaşadıkları bireysel, kimliksel ve toplumsal rol değişimlerini bizlere detaylı bir şekilde yansıtmaktadır. Göçle beraber hedef ülkedeki toplumsal ve kültürel ilişkiler sayesinde kimlikler değişir ve bu değişimden etkilenen gruplardan biri de mevcut toplumsal cinsiyet düzeni içinde hakimiyeti olan erkekliklerdir (Connell, 2019). Emek göçü, zorunlu göç, uluslararası göç veya göçün diğer türleri fark etmeksizin, çalışma yaşamı, iş yaşamı, siyaset, gündelik yaşam pratiği gibi hayatın birçok alanında baskın konumdaki erkek açısından tahakküm kurduğu düzen sekteye uğrar. Erkekliğe ait kabul edilen eve ekmek getirme, aile reisi olma, güçlü ve yıkılmaz olma gibi erkeklik rolleri zarar görebilir, otorite sarsılabilir ve sahip olunan roller hedef ülkeye varınca yıkıma uğrar. Etnisite, ırk, sınıfsal olarak kesişen bu durum göçmen erkekler üzerinde simgesel-sözel-algısal da olsa erkeklerin kültürel bireysel ve toplumsal meydan okumalara yanıt veremediğini hissetmesi de erkeklik krizi olarak tanımlanabilir (Bozok, 2019). Göçle birlikte gelen belirsizlik, otorite kaybı ve boşluk, geleneksel erkek modelinin zayıflayarak erkekliğin temelini oluşturan durumlara erişimin kısıtlı olması sonucunda karmaşıklık, kaygı, belirsizlik hissedilmesi de erkeklik krizinin duygusal çıktısıdır. Erkekler diğer bir ülkeye göç ederken kendi ülkelerinde erkeklikle ilişkilendirilen kabul ve uygulamaları beraberlerinde getirirler ama hedef ülkeye geldiklerinde farklı bir kabul ve uygulamayla karşılaşabilirler (Pease, 2009). Göçmen erkekler farklı erkeklik anlayışıyla karşı karşıya geldiklerinde cinsiyetleriyle alakalı sahip oldukları yapıların sorgulandığını hissederek bu duruma meydan okuma ve tartışma süreci içine girerler böylelikle erkeklerin değişimlerini nasıl müzakere ettiklerini görmek ve anlamak bize değişen erkeklikler hakkında önemli bir gösterge olacaktır. Bu tezde de her ne kadar köken ülke ile hedef ülke arasında kültürel farklılıkların az olduğu, benzerliklerin daha fazla olduğu göçmen erkekler tarafından ifade edilse de benzer kültürler içinde değişen erkeklik yapılarını anlamak ve bunu nasıl müzakere ettiklerini, yeniden ürettikleri görmek amaçlanmaktadır.

Bozok, 2019 yılında "Göç Sonucu Yaşanan Erkeklik Krizlerinin Bir Yüzü Olarak Erkekliğin Kaybı" başlıklı makalesinde erkeklik krizi sonucunda erkeklik kaybı yaşandığını ifade etmektedir.

“Bu deneyimler, özellikle kültürel farklılıklar ve gelir düzeyindeki eşitsizliklerin yoğun olduğu uluslararası göçlerde yoğun kaygılar ve gerilimler yaratır. Göçmen erkeklerin, benim burada “erkekliğin kaybı” olarak tarif ettiğim bir erkeklik krizi yaşaması, göç ve erkeklikler üzerine çalışmalarda erkekliğin yerinden edilmesi, iktidar kaybına yaşaması, erkekliğin yeniden pazarlık konusu olması ya da göçmen erkeklerin gerilimler yaşaması gibi değerlendirmeler son yıllarda karşımıza çıkmaktadır.... Böylece göçle birlikte erkekliklerinin ellerinden alındığını, iktidarlarını yitirdiklerini ve hatta kadınsılaştıklarını hissetmelerinin sonucunda erkekliğin kaybı olarak deneyimledikleri erkeklik krizleri yaşamaktadırlar.”(Bozok, 2019, s.179).

Göçün sebep olduğu erkeklik krizinden bahsettiğimizde literatürde karşımıza en çok erkeğin aile içinde temel dayanağı olan para kazanmak ve ailenin geçimini sağlamak üzerine kurulmuş düzenin darbe almasından ortaya çıktığından bahsetmektedirler. Kadın işi olarak görülen ev işi, bakım verme hizmeti gibi işlerde çalışmanın erkeklerde statü kaybına sebep olacağı düşünülerek daha az ücreti olan ve daha fazla risk içeren işleri tercih etmelerine motivasyon sağlamaktadır. Burada da çok fazla dinamik karşımıza çıkmaktadır. Bartolomei’nin çalışması sonucunda göçmen erkeklerin, ev işi ve bakım verme hizmetleri sektöründe çalışırken kendilerini başarısız ataerkiller olarak görmediklerini, çalışma statüsünün koşullarını yeniden değerlendirip, yapılandırarak erkekliği ev dışında çalışmak olarak tanımladıklarını ifade etmiştir (Bartolomei, 2010). Asıl erkeklik krizinin ve erkeklik kaybının yaşandığı nokta ev içi alanda kadınsı işler yapıldığı an ortaya çıkmaktadır. Erkek bireyin evin geçimini sağlama rolünü artık tam olarak veya hiç sağlayamaması ve ekonomik olarak eşine, çocuklarına veya diğer aile üyelerine bağımlı olması erkekte kriz ortaya çıkarmaktadır (Pease,2009). Bu yüzden geleneksel kadın rolünü yansıtan ev içi emek uzak durulması gereken alan haline gelmiştir.

Erkeklik krizi, erkeklik çalışmaları içinde yeni bir tartışma değildir fakat farklı bağlamlarda dile getirilerek erkekliklerin yaşamış olduğu kırılma ve kriz anlarının nedenlerini ve sonuçlarını daha detaylı fark edilmesine yardımcı olmuştur. Erkeklik krizi sadece toplumsal statünün, kişisel otoritenin sarsılarak, tehlikeye girerek sonuçlanmasıyla değil stres, kaygı ve bunların sebep olduğu davranışsal tepkilerde de gözlemlenmektedir. Göçle beraber dezavantajlı konuma düşerek ırk,

etnisite, sınıf farklarının oluşturduğu krizler, hayatın normal akışında erkekliğin inşa sürecinde yaşanan erkeklik hallerinden ziyade göçle beraber yaşanan değişimlerle başa çıkamamanın yansımalarından biridir ve toplumsal konumları zedelemektedir (Bozok, 2019). Zaten göç süreciyle sarsıntıya giren hegemonik erkeklik göç sonucunda yaşanan düşük ücretli, kadınlarla ilişkilendirilen işlerde çalışmak zorunda olmaları, geçimlerini sağlamada aktif rol oynayamamaları veya eşlerinin kendilerinden daha çok aile geçimine katkı sağlamaları statü kaybına ve ataerkil pazarlığa tabi olma anlamına gelebilmektedir. Göç sonucunda kriz yaşayan erkekler farklı bağlamlarda ataerkil kodlarla erkekliğin yeniden inşasına neden olabilir. Tabii ki bu ataerkiyi ortadan kaldıracak bir etki değildir fakat erkekliklerin inşa sürecini sarstığı için pazarlık konusu haline getirmektedir. Pazarlık ve değişiklikler sonucunda Lam ve Yeoh'un çalışmasının sonucunda olduğu gibi görece eşitlikçi erkeklerin çıkabileceği gibi daha ataerkil, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine daha bağlı erkekliklerin de ortaya çıkmasının olası olduğu unutulmamalıdır (Lam & Yeoh, 2018).

Son olarak erkeklik krizi bu tezin temel dinamiklerinden biridir çünkü göç sonrasında erkekliklerde yaşananları kültürel farklılıkları ortaya çıkarmak önemli olacaktır.

3.3.5. Göç ve Erkekliğin Kesişimselliği

Göç sadece mekânsal yer değiştirme sonucunda ırk, etnisite, kültür farklılıklarının ortaya çıkması değildir; sınıf, cinsiyet, cinsel yönelim, toplum cinsiyet kimliklerini de kapsayan bir mobilizasyondur. Yeni bir sosyokültürel örüntü içinde yapılandırılırken kimliklerin ve yapıların birbiriyle kesişimsel bir tutum içerisindeyken, göç ve erkeklikse stabil olmayan bir olgu olduğu için bu iki kavramı çalışırken kesişimsel bakışa ihtiyacımız olacaktır. Kesişimsellik, cinsiyet, cinsel yönelim, sınıf, ırk, ulus, engellilik ve yaş gibi kategorilerin birbirinden bağımsız olarak ele alınamayacağını vurgulayan bir yaklaşımdır. İç içe geçmiş tahakküm yapılarının neden olduğu ayrımcılık ve eşitsizlikleri tespit ederek teorik bir analiz sunmaya yardımcı olur. Farklı güç ilişkileri kombinasyonlarıyla özgül ezilme şekillerini ortaya çıkarmaya ve ortaya çıkan kimliklerin karmaşıklığını anlamaya yönelik bir araç sağlamaktadır. Kesişimsellik kavramını ABD'li hukuk ve eleştirel ırk teorisyeni Kimberle Crenshaw 1989 tarihli *Demarginalizing the Intersection of*

Race and Sex isimli makalesinde kullanmıştır (Crenshaw, 1989). Amerika’da siyah kadınların özgül deneyimlerine dayanarak siyahi ve kadın olmanın getirisi olan dezavantajlı durumun görmezden gelinmesini engelleyerek çeşitli tahakküm yollarını ortaya çıkararak müdahale edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Özellikle ulus aşırı göç deneyiminde, göçmenlerin ırk, etnik köken, sınıf gibi göç ettiği yerde marjinalleştirilmiş kimliklerle yeni sosyokültürel yapının içerisindeki deneyimleri toplumsal cinsiyet kimlikleriyle beraber kesişmektedir ve farklı özgül ezilme şekilleri ortaya çıkarmaktadır

Kesişimsellik, göçmen erkeklerin yaşadığı deneyimleri ve rolleri anlamak için bütüncül bir bakış sağlayabilmektedir. Göç, bireylerin sosyal, kültürel ve coğrafi bağlamda değişikliklerle karşılaştığı süreçtir. Bireyin cinsiyet kimliği, rolleri ve beklentilerini etkilemektedir. Köken kültürdeki erkeklik normlarıyla varış ülkesindeki normlar karşılaştığında ortaya yeni bir düzen çıkmaktadır. Buna ek olarak erkeklik rolleriyle ekonomik başarı ilişkisini, göçmen erkeklerin göç etme motivasyonu ve göçmen iş gücü özelinde anlaşılmasına imkân tanımaktadır. Değişen aile yapıları, kültürel farklılıklar ve varış ülkesindeki toplumsal algılar ve stereotipler gibi çok katmanlı bir yapıyı kapsamaktadır. Anthias ve Yuval-Davis 1992 yılında yaptığı çalışma toplumsal cinsiyet ilişkilerini her zaman ırk, etnik köken, sınıf gibi diğer sosyal olarak inşa edilmiş kategorilerle çevrili olduğunu ve ırk, köken, sınıf analizinin toplumsal cinsiyetten uzak yapılmayacağını göstermiştir (Anthias ve Yuval-Davis, 1992). Böylelikle cinsiyet kimlikleri ve göç deneyimleri arasındaki etkileşimleri anlamak ve göçmen erkeklerin yaşadığı deneyimleri değerlendirmek için kesişimsellik kuramı kapsamlı bir bakış sağlayabilmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR ve TARTIŞMA

4. BİR ZAMANLAR YERLİ ŞU AN GÖÇMEN ERKEK OLMAK ÜZERİNE

Bu bölümde Sivas ilinde yaşayan göçmen erkeklerin, erkekliğin nasıl bir değişim, dönüşüm, yeniden üretime uğradığını tanımlamak için yapılan derinlemesine görüşmelerin analizine yer verilecektir. Göçmen erkeklik fenomenine yönelik deneyimlerin ortak anlamı açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Bunun için göçmen erkeklik deneyimi; göç süreci, göç motivasyonu, erkeklik pratikleri, gündelik yaşam gibi değişkenler erkeklik deneyimleriyle ilişkilendirilmiştir. Erkekler neden göç ederler, göç sürecinden nasıl etkilenirler, yeni göç ettikleri yerin erkeklik pratiklerinde değişim nasıl gerçekleşmiştir? gibi sorularla fenomenlerdeki sürecin açıklanması hedeflenmektedir. Göç etmeden önce belli bir statüye sahip (ekonomik, saygı, kabul, vatandaşlık gibi) belirli bir konumda yaşayan erkeklerin, göç ettikten sonra kimliklerinin aile içi yaşam, gündelik yaşam gibi pratiklerde değişime uğraması sonucunda erkekliğin yeniden inşa edilmesi gerekmektedir. Bu araştırmanın amacı göç sonucu değişen, dönüşen, yeniden üretilen erkeklikleri analiz etmektir.

4.1. Sivas İli Özelinde Suriye'den ve Afganistan'dan Yapılan Göçün Niteliği

Göç, fiziksel olarak bir yerden bir yere hareket etme durumuyla birlikte arayış ve peşinden koşulan bir isteğin eylemi olarak sadece sonucu değil süreci de temsil etmektedir. Son dönemlerde birçok ülkede yaşanan siyasal gelişmeler ve doğal afetler göçün küresel bir sorun olarak dünya gündeminde yer edinmesine neden

olmaktadır. Erbaş'a göre göçün yalnızca az gelişmiş ülkeden gelişmiş ülkeye geçen boyutunun yanında az gelişmiş ülkeden az gelişmiş ülkeye yönelik boyutu da karşımıza çıkmaktadır (Erbaş & Türker, 2019). Günümüzde az gelişmiş ülkeden az gelişmiş ülkeye yapılan göçler azımsanacak kadar az değildir. Bu dönüşüm planlı bir göçten ziyade kaçmak durumunda kalarak yapılan plansız bir göçün habercisi niteliğindedir.

Ortadoğu ve Sahra Altı Afrika ülkelerinden diğer ülkelere yapılan ve giderek artan göç hareketi küresel sorun olarak birçok ülkenin gündeminde yer almaktadır. 1980'lerde Sovyet Bloğunun çökmesi, 2010 yılının sonlarında yaşanan Arap Baharı'yla Afganistan, Pakistan, Suriye, İran, Irak gibi ülkelerdeki rejim karşıtı hareketlerin iç savaşa dönüşmesi bu bölgede yaşayan insanları ülkelerini terk etmek zorunda bırakmıştır. Avrupa ülkelerindeki sıkı göçmen politikaları yüzünden göçmen nüfus kabul edilmediği için bölge halkları da komşu ülkelere sığınmıştır. Türkiye Ortadoğu yakınlığı ve savaştan kaçanlar için uyguladığı açık kapı politikası nedeniyle çok sayıda göçmen nüfusa ev sahipliği yapmaktadır (Bilgili, 2022). Türkiye göç yolu üzerinde çoğunlukla hedef ülke olmaktan ziyade transit ülke olarak görülmektedir.

Sınır ülkelerden geçen göçmenler ilk önce sınır illerinde kurulan geçici barınma merkezlerinde yaşamaya başlamışlardır. Göçün hızlanması ve kamplarda kalan göçmenlerin, büyük şehirlerdeki iş imkanlarının fazla oluşu, akrabalık ilişkileri ve daha iyi yaşam koşulu arayışı nedeniyle farklı şehirlere gitmesi diğer kentlere göç dalgasının yayılımını hızlandırmıştır. Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı 2022 yılı Eylül ayı verilerine göre Türkiye'deki yabancı sayısı 5,55 milyon dolayında olup ikamet izniyle ülkemizde bulunan yabancı sayısı 1,38 milyon, uluslararası koruma başvuru sahibi kişilerin sayısı 320 bin ve düzensiz göçmen sayısı 200 bin civarındadır (2023 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, 2023). Göç İdaresi Başkanlığı 27 Temmuz 2023 tarihli verilerine göre Türkiye'de kayıt altına alınmış geçici koruma statüsüne sahip Suriyeli göçmen sayısı 3 milyon 321 bin 072 kişidir (Göç İdaresi Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler, 2023). Geçici koruma altındaki Suriyeli nüfusun sadece 48 bini geçici barınma merkezlerinde yaşamakta olup kalan Suriyeli nüfusun yüzde 98'i ilk üç sırada İstanbul, Gaziantep, Şanlıurfa, olmak üzere diğer şehirlerde yaşamaktadır. 2022 yılında ikamet izniyle Türkiye'de

bulunan yabancılar arasında Irak, Suriye, İran, Türk Cumhuriyetleri ve Afganistan uyruklular ön sıradadır (2023 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, s.340). AB ve Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA) ülkelerine uluslararası koruma başvurularının yüzde 94'ü Afganistan, Irak ve İran uyruklu yabancılar tarafından yapılmıştır.

Artan göç oranıyla birlikte Türkiye'nin neredeyse her şehrine yayılan göç dalgası içinde Sivas da vardır. Sivas İç Anadolu Bölgesinde bulunan, 2023 tahmini verilerine göre 637,040 nüfusa sahip bir Anadolu kentidir. Göç İdaresi Başkanlığı'nın yayımlamış olduğu 2016 Türkiye Göç Raporu'na göre 2016 yılında Sivas ilinde Geçici koruma altına alınan Suriyeli yabancı sayısı 2.184 iken bu sayı giderek artmaktadır (Türkiye Göç Raporu, 2016). 2022 TÜİK İllere ve Vatandaşlığa Göre Türkiye'ye Gelen ve Giden Göç İstatistiklerine göre 2022 yılında Sivas'a 1.253 yabancı uyruklu birey gelmiş ve toplam yabancı uyruklu kişi sayısı 7.401 olmuştur. Afganistan, Pakistan, İran ve Irak'tan gelen göçmenlerin sayısında artış olmakla birlikte Afganistan'dan gelen göçmenler ağırlık olarak Taliban yönetiminden kaçan kayıt dışı genç erkek göçmenlerdir (Bilgili, 2022). Çalışma sırasında yapılan gözlem ve görüşmelerden elde edilen bulgulara göre Sivas'ta Suriye, Afganistan, İran ve Iraklı göçmenler ağırlıklı olarak yaşamaktadırlar. Göçmen nüfus şehir merkezinden uzak kenar gece kondu mahallelerinde yaşamlarını sürdürmektedirler. Bu mahalleler Çiçekli, Altıntabak, Esentepe, Fatih, Alibaba, İnönü mahalleleridir. Bilgili'nin 2022 yılında yapmış olduğu "Refakatçisiz Göçmen Kadınların Göç Deneyimi: Sivas Örneği Üzerinden Karşılaştıkları Sorun Alanlarının İncelenmesi" başlıklı çalışmada da benzer gözlemler ortaya çıkmıştır. Çalışmaya göre Çiçekli, Altıntabak, Kardeşler, Yeşilyurt ve Fatih mahallelerinde göçmen nüfus çoğunlukta bulunmaktadır (Bilgili, 2022). Sivas'taki Afgan sığınmacıların uyum sürecini araştıran bir başka araştırmada da Yenimahalle ve Altıntabak mahallelerinin en çok Afgan sığınmacıların yaşadığı mahalleler olarak seçilmiştir (Canpolat, 2020b).

Çalışma, Suriye ve Afganistan'dan çeşitli nedenlerle göç etmek zorunda kalmış 22-43 yaş aralığındaki on altı genç erkekten oluşmaktadır. Buna ek olarak iki göçmen kadın da görüşmeye dahil edilmiştir. Katılımcıların medeni durum, eğitim seviyesi ve Sivas iline göç ettikten sonra çalıştıkları iş sektörleri çeşitlilik göstermektedir. Görüşmeler sonucunda Türkiye'ye göç etme sebeplerinin genellikle benzer olduğu ortaya çıkmıştır: çatışma, işsizlik, temel ihtiyaçlara erişimde

yetersizlik, kendilerine veya aile üyelerinden birine yönelik hayatı tehdit gibi ortak sebepler göç etmeye zorlamıştır. Bu bireyler hayatlarını devam ettirebilmek için tek şanslarının bireysel veya aileleriyle göç etmek olduğunu ifade etmişlerdir. Görüşme yapılan bireylerin göç etmeden önceki sosyo-ekonomik düzeyleri arasında farklılıklar bulunmaktadır. Kimisi yüksek statülü, yüksek gelirli işlerde çalışırken kimisi de düşük statülü düşük gelirli işlerde çalışmışlardır. Fakat Türkiye'ye göç ettikten sonra bu farklılıkların önemsiz hale geldiğini belirterek her şeye sıfırdan başladıklarını ve sosyal desteğe ihtiyaç duyduklarını ifade etmişlerdir

4.1.1. Demografik Bilgiler

Saha çalışması kapsamında yapılan görüşmeler 09.08.2022-10.11.2023 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında Suriye ve Afganistan'dan Sivas'a göç etmiş toplam on altı erkek göçmen bireyle görüşmeler yapılmıştır ve görüşmecilerin göç ettikleri ülkelere göre dağılımları eşittir. Buna ek olarak bu çalışma erkeklerin göç etme deneyimlerine odaklanılmış olsa da iki aile içinde yapılan görüşmeler esnasında aile içindeki kadınlar da göç deneyimlerini paylaşmışlardır. Bu paylaşımlar esnasında alınan notlar ışığında göç deneyiminin cinsiyete dayalı farklılıklarını gözlemeleme fırsatı oluşturmuştur. Suriye ve Afganistan'dan göç etmiş kadınlarla da görüşme yapılmasının sebebi göçmen erkekliğin değişen ve/veya devam eden durumlarının, kadınların gözünden nasıl yorumlandığını anlamaktır. Buna göre erkekliğin pekiştiği, değiştiği noktaları kadınların nasıl fark ettiği ve bu noktaların kadınlar üzerindeki etkisini amaçlanmaktadır.

Tablo 4 1. Katılımcıların demografik özellikleri

No	Takma İsim	Göç Ettiği Ülke	Göç Ettiği Şehir	Tarih	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Göç Etmeden Önceki İş	Şu an Çalıştığı İş
1	Muhacir	Suriye	Halep	2017	25	Nişanlı	Üniversite	Öğrenci	Stajyer Bilgisayar Mühendisi
2	Feyzullah	Suriye	Rakka	2017	31	Evli	Yüksek Lisans	Öğrenci	Bakkal
3	Mahmut	Suriye	Halep	2017	28	Evli	Lise	Tatlıcı	Mobilya Ustası
4	Ali	Suriye	Basr	2014	26	Bekar	Üniversite	Öğrenci	Bilgisayar Mühendisi
5	Şerif	Suriye	Deyrizor	2016	33	Evli	Lise	Tarım	Bahçe

									Dekorasyon
6	Kadir	Suriye	İdlib	2012	24	Bekar	Üniversite	Mevsimlik	Öğrenci
7	Sadettin	Suriye	İdlib	2017	22	Bekar	Üniversite	Öğrenci	Öğrenci
8	Ziyad	Suriye	Şam	2018	26	Bekar	Üniversite	Öğrenci	Öğrenci
9	Nimet	Afganistan	Kabil	2018	25	Evli	Lise	Telefon Tamiri	İnşaat
10	Faruk	Afganistan	Kabil	2018	30	Evli	Lise	Asker	Temizlik
11	Ali	Afganistan	İran- İsfahan	2017	32	Boşanmış	Okula Gitmemiş	Boya Ustası	Terzi
12	Kâmil	Afganistan	Belirtmed i	2018	33	Bekar	Yüksek Lisans	Polis	Kıyafet Mağazası Çalışanı
13	Hasan	Afganistan	Mezar-ı Şerif	2016	24	Bekar	Lise	Öğrenci	İnşaat
14	Cem	Afganistan	Kabil	2008	22	Bekar	Lise	Öğrenci	Motor- Kurye
15	Rashid	Afganistan	Herat	2016	43	Evli	Üniversite	Polis	İnşaat
16	Şahin	Afganistan	Kabil	2015	25	Evli	Ortaokul	Depocu	Giyim alım- satım

Görüşmeye katılan 18 kişi 22-43 yaş aralığında değişiklik göstermektedir fakat oransal olarak 20-30 yaş aralığındaki bireylerin sayısı fazladır.

Türkiye'ye geliş tarihleri 2008-2018 yılları arasında değişen göçmen bireyler Suriye ve Afganistan'ın farklı şehirlerinden göç etmişlerdir. Suriye'den Halep, Rakka, Deyrizor, Basr, İdlib ve Şam illerinden Türkiye'ye göç etmişlerdir. Afganistan'dan ise Herat, Kabil ve Mezar-ı Şerif illerinden göç etmişlerdir. Görüşmecilerden sadece bir tanesi Afganistanlı olmasına rağmen İran-İsfahan'da doğup büyüdüğü için İran-İsfahan'dan Türkiye'ye gelmiştir.

Görüşmecilerin medeni durumları evli, bekar, nişanlı ve boşanmış şeklinde değişiklik göstermektedir. Buna göre nişanlı ve boşanmış olan birer tane görüşmeci varken; sekiz tane evli ve sekiz tane bekar görüşmeci bulunmaktadır.

Eğitim durumları, hiç eğitim almamış, ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu, halihazırda üniversite ve yüksek lisans eğitimi alan şeklinde farklılık göstermektedir. Bir kişi hiç okula gitmemiş, bir kişi ilkokul mezunu, bir kişi ortaokul mezunu, altı kişi lise mezunu, dört kişi üniversiteden mezundur. Üç kişi lisans, iki kişi de yüksek lisans eğitimlerine devam etmektedir.

4.2. Türkiye'ye Göç Etme Nedenleri, Göç Süreci

Uluslararası göçün nedenleri çeşitlilik gösterse de Suriye ve Afganistan özelinde ele alındığında benzer nedenlere rastlanmaktadır. İki ülkede yaşanan siyasal karışıklık ve iç savaş bir yandan yaşam kaygısına neden olurken ekonomi ve sosyal hayatın çökmesi de yoksulluk ve işsizliği beraberinde getirmektedir.

Suriyelilerin Türkiye veya diğer ülkelere göç etmelerinin üç bariz sebebi olduğunu söyleyen Neccar'a göre ilk sebep Suriye halkının özgürlüğünü ve taleplerini karşılayacak herhangi bir siyasi çözüme olan ümitsizliğidir. İkinci sebep savaşı ve savaşa katılmayı reddeden bireylerin zorla askere alınmaktan korkmalarıdır. Üçüncü sebep ise ülkelerinde kaybettikleri veya çok azalan ekonomi, sağlık, eğitim gibi temel imkanlara erişimdir (Neccar, 2016). Afganistan'dan göç etme nedenlerinin başında ise ülke tarihinin uzun yıllar boyunca savaş ve çatışmalarla dolu olması gelmektedir. Dünya'nın en sert coğrafi koşullarıyla üçte ikisinin dağlarla kaplı olması ve dağların coğrafi yapısı ulaşım, ticaret ve iletişimi zorlaştırmaktadır. Diğer nedenlerden biri ise ülkedeki küçüklü büyüklü on sekiz grup arasında yaşanan dini, etnik, siyasi ve akrabalığa dayalı bölünmelerdir. Peştunlar, Tacikler, Hazarlar, Özbekler, Aymaklar, Türkmenler, Beluçlar ülkedeki önemli gruplardır (Karadağ, 2021). Bu gruplar arasında etnik köken ve mezhepsel farklılıklar bulunmaktadır.

Günümüzde de yetersiz sosyal hizmetler, düşük yaşam koşulları ve ekonomik düzensizlik devam ettiği için var olan koşullar altında göç etmek hayatta kalabilme seçenekleri arasında en işlevsel yol olarak kabul edilmektedir. Suriye, Türkiye'ye sınırı olmasından ötürü göç kısmen daha kolay ve daha az tehlikelidir fakat Afganistan'ın Türkiye ile doğrudan sınırı olmadığı için göç süreci daha zor ve ciddi yaşamsal riskler barındırmaktadır. Yaşamsal risklere rağmen göçmenlerin göç etme nedenlerini ve motivasyonlarını anlamak göç olgusunu anlamamızı kolaylaştıracaktır. Anlatılarda göç kararını etkileyen iç savaş, karışıklık, istihdam azlığı, işsizlik, sosyal haklara erişememe gibi kavramlar görüşülen erkeklerin göç etme nedenlerini ve erkekliklerinin inşa sürecini anlamak için bir başlangıç oluşturmaktadır.

Katılımcılar, geleneksel cinsiyet rollerine göre erkeklerin evi geçindirme ve aileye bakma sorumluluğunun onları göçe ittiğini ifade etmişlerdir. Bunlardan biri

olan Hasan, Afganistan'ın ekonomik durumunu ve göçe neden olan faktörleri şöyle ifade etmektedir.

“Ben lisedeyken üst sınıflarımızdan iyi olanlar doktor, mühendis oldu iş bulamadılar. Orada birini tanıyorsan iş buluyorsun. Biz garibandık birini tanıımıyorduk. Sonuçta ben de liseyi de üniversiteyi de bitirsem baktım elime bir şey gelmeyecek 17 yaşında başka işler yapmaya başladım. Evde çalışan kimse yoktu yeme- içme ihtiyacımız köyden geliyordu, şehre gidilmesi için para gerekince ben veriyordum. Afganistan'da çalıştığım para yetersiz geliyordu bu yüzden İran'a iş bulmaya gittim. Hatta oraya babam gönderdi, aileme destek olmak için. Her ay aileme harçlık gönderiyordum. Mesela ben iki bin alıyordum beş yüzü bana kalıyordu, kalanını aileme gönderiyordum. Ama baktım oradakiler bize çok kötü davranıyor, polisler yakalasa geri gönderiyorlar ben de para biriktirip Türkiye'ye gelmeye karar verdim.” (Hasan, Afganistan, 24 Yaşında)

Afganistan'da çalışma imkanlarındaki kısıtlılığın göçe sebep olduğunu ifade eden başka bir görüşmeci Cem yaşadığı durumu şöyle anlatmaktadır.

“Ben küçükken Afganistan'ın baş kenti Kabil'de yaşıyorduk. Sonra ailem daha iyi imkanlar olacağını düşünerek İran'a göç etmeye karar vermişler. Fakat İran'da sürekli ayrımcılığa uğruyorduk ve okullarına, evlerine, hastanelerine bizi almıyorlardı ailem de Türkiye'ye göç etmeye karar verdi.” (Cem, Afganistan, 22 yaşında)

Bir erkeklik rolü olarak iş sahibi olmak, çalışmak, eve para getirmek göçmen erkekler arasında kabul görmeye devam etmektedir. Göç edilen yerdeki yetersiz iş imkanları ve çalışma şartlarındaki zorluk erkeklerin temel göç etme sebeplerinden olmaktadır.

Göçün ve insan hareketliliğinin diğer sebeplerinden biri de insani güvenlik algısının yoğunluğudur. Göç çatışma modeline göre insanların güvensizlik algılarıyla göç etme kararları arasında ilişki vardır. İnsani güvenlik ve güvensizlik kavramı oldukça geniş bir kapsama sahiptir. İnsani güvenlik sadece yaşam güvencesi değil aynı zamanda ekonomik, siyasal güvenlik ile sağlık, gıda, çevre, birey ve toplumun güvenliğini de kapsayacak geniş bir yelpazeye sahiptir (Sirkeci vd., 2019). Şiddetin ve silahlı çatışmaların net göç hızını arttırdığına yönelik çalışmalar, çatışmanın göç

kararı ve sürecine olan etkisinin pozitif yönde olduğunu ortaya çıkarmıştır. Buna göre çatışmalar; ülkeler, devlet üstü kuruluşlar, sınıflar, etnik sınıflar, dini gruplar ve bireyler arasında gelişebilmektedir. Sirkeci, çatışmaların çapraz yani düzeyler arası olabileceğinden bahsederek devlete karşı birey, bireye karşı hane halkı veya bireye karşı birey düzeylerinde çatışma olabileceğini ifade etmiştir(Sirkeci, 2012).

Suriye'den göç eden görüşmecilerden biri olan Muhacir ise Suriye'deki durumu şöyle açıklamaktadır.

“Suriye’de her şey yolunda diyorlar ama değil. Daha iki gün önce iki kişi şehit oldu. (İdlib şehrine ait video gösterdi.) Bakın şu an her şey normal hatta Sivas gibi ama her an bombalanabilir. Orada herkes ölüme alışkın mesela bombalandı veya silahlı çatışma oldu diyelim birileri şehit olur hemen onu yerden kaldırır temizlerler hayat devam eder. Ölüme herkes alıştı.” (Muhacir, Suriye, 25 yaşında).

Eryurt ve Koç’un 2017 yılında Afganistan göçünü ele aldıkları çalışmada savaş, iç çatışma ve ülkede güvenliğin sağlanamamasının, Afganistan halkının yaşadıkları ülkeyi terk etme nedenlerinin başında geldiğini ortaya çıkmıştır (Eryurt & Koç, 2017). İç çatışma ve ülkedeki iktidarsızlıktan ötürü hayati tehlikesi olduğundan ve bu yüzden göç etmek zorunda kalanlardan biri de Kamil’dir.

“Afganistan’dayken polis okulunda çalışıyordum açıkça söylesem NATO’yla. Aslında ben Taliban tarafından tehdit oldum. GIZ ofiste çalışıyordum, polis okulunda ilk olarak öğretmen olarak girdim ondan sonra müdür oldum. Ondan sonra bilmiyorum ki bu akraba tarafından oldu, gerçek tehdit mi oldu ya da ben işi bırakmam için mi oldu nasıl oldu yani. Bazen ailede şey var rekabet var yani bu ileri gitmesin gelecekte bir bakan olmasın bir başkan olmasın diye herhalde bu işleri çevirmiş ki ben işi bırakayım ata memleketimi terk etmeye mecbur kaldım Türkiye’ye geldim. Ben Türkiye’ye kendim karar vermedim. Polis eğitim merkezinin kumandanı dedi belki bu sahte olabilir. Birkaç gün daha geçti, telefonlar geldi en son mektup geldi evimize. Babam sabah namaza giderken o mektubu kapının altında buldu. Okumuş ki tehdit name. Ondan sonra ben bu konuyla vali beyle konuştum, iş arkadaşlarımdan yetkili kişiler konuştu. Vali bey dedi ki sonuçta ülkemiz böyle... O zaman ben seni ya Rusya’ya göndereceğim ya Türkiye’ye git. O zaman Taliban ve devletimizin toplantıları vardı yani barışmak için maalesef ki bu gerçekleşmedi...” (Kamil, Afganistan, Yaş:33).

2001 yılında gerçekleştirilen 11 Eylül saldırılarından sonra ADB Afganistan'a hava saldırısı başlatarak Taliban'a karşı operasyon başlatmıştır. 2002 yılında Uluslararası Destek Güvenlik Gücü (ISAF) askerlerinin ülkeye gelmesinden sonra 2003 yılında NATO güçleri Afganistan'da güvenliği sağlamak için ISAF'dan devralmıştır (Noory, 2014). ABD başkanı Barack Obama'nın iktidara gelmesiyle iki ülke arasında 2 Mayıs 2012 tarihinde ABD-Afganistan Stratejik Ortaklık Sözleşmesi imzalanmıştır (Derman & Haya, 2014). Amerikan askerleri eğitim ve danışmanlık görevlerinden sorumlu olacak ve gerek görüldüğü takdirde de Afgan güvenlik güçlerine yardımcı olmak için Afganistan'da bulunacaklardı (Doğan, 2012). Buna göre Afganistan hükümetine bağlı kurumlarda NATO'nun desteği olduğu ve bu kurumlarda çalışanların da kısmen NATO'ya bağlı olduğu söylenebilir. Bunlara ek olarak Amerika müdahalesinin yedinci yılında bile Taliban'ın hala varlığını sürdürmesi ve Taliban'ın hükümet işbirlikçilerine uyguladıkları acımasız uygulamaların devam ettiği bilinmektedir. Halk arasında da Taliban'ı istememekle birlikte mevcut hükümeti başarısız bulan ve ümitsizlik besleyen kitleler de bulunmaktadır ve bunlar koalisyon güçleriyle birlikte NATO'nun ülkenin inşasına katkı sağlamayacağı yönünde olumsuz inançlara sahiplerdir (Aras & Toktaş, 2008). Bu çalışmalara dayanarak Kamil'in NATO'ya bağlı koalisyon güçlerinde çalışmasından ötürü yaşadığı tehdidin sebebi Taliban tarafından veya hükümeti başarısız bulan Afganistanlı bireyler tarafından gerçekleştirilmiş olabilir.

Afganistan'da sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan ve önemli mevkilerde yani hükümet yanlısı tarafta çalışan bireyler, Taliban'ın ülkede yeniden aktif olmasıyla ulusal güvenliğin sağlanması gerekçesinden ötürü bireysel ve/veya aile olarak göçe zorlanmaktadır. Bu çalışmada göçe zorlanan görüşmecilerden biri de ailesiyle göç etmek zorunda kalan Rashid durumu şöyle ifade etmektedir.

“Ben Afganistanlıyım, eşim İranlı. Türkiye'ye 2015 yılında geldik. Ben polis olmadan önce spor salonum vardı, büyük bir spor kulübüydü. Spor salonumuzda nedenini bilmediğimiz bir şeyden dolayı yangın çıktı ve her şeyimizi kaybettik. Sonra ben polis olarak devletle çalışmaya başladım. Amerikan birliklerine bağlıydık. Hep tehdit edildim, en son kızımı tehdit ettiklerinde ülkeden gitme kararı aldık.” (Rashid, Afganistan, 43 yaşında)

Afganistan'ın kuruluşundan beri İran'a ve Pakistan'a süre gelen bir göç hareketi vardır. 1978 yılından Afganistan Komünist darbesinden önce başlayan göç hareketi 2001 yılında Amerikan güçlerinin başı çektiği uluslararası koalisyonun Afganistan'a müdahale ederek Taliban'ı düşürmesiyle devam etmiştir. 2008 sonrası dönemde Afganistan'daki ABD askerlerinin sayısı artmış olsa da Obama hükümetinin savaş görevini yapan birliklerin 2011 yılında çekileceğini duyurması, ABD ve Taliban arasında inişli-çıkışlı bir süreç olan barış görüşmeleri Taliban'ın ülkenin farklı bölgelerinde askeri eylemlerini arttırması, sayılarının giderek fazlalaştığı yeni yer değiştirmelerine neden olmuştur. 2001 yılından itibaren Afganların İran'daki yaşam koşullarını zorlaştırmaya başlayan İranlı yetkililer Afganistan'ın artık güvenli bir yer olduğunu söyleyerek göçmen sayısını azaltmak ve geri göndermek için sıkı politikalar uygulamaya devam etmektedirler. İşgücü piyasalarını kontrol altına almak için kaçak Afgan işçi çalıştıranları ağır para cezasına yükümlü tutulmuş ve eğitim, sağlık gibi sektörlerden Afganistan göçmenlerinin yararlanmaları engellenmiştir (Monsutti, 2007). Afganistan'dan göç etmiş katılımcıların bazıları Türkiye'ye gelmeden önce İran'a gittiklerini, göçmen karşıtı katı politikaların devam ettiğini ve iş vermeme, eğitimden yararlanamama, sosyal alanlarda nefret söylemi gibi çeşitli ırkçılık tavırlarına maruz bırakıldıkları için Türkiye'ye geldiklerini ifade etmişlerdir.

“İran'da çok kötü davranıyorlardı. Bazıları Afgan olarak hitap edip bir de küfrediyorlar. En çok zorladığım yer oralar”. (Hasan, Afganistan, 24 yaşında)

İran doğumlu olmasına rağmen oturma izni alamadığını ve iş bulamadığı için göç etmek zorunda kaldığını ifade eden görüşmecilerden biri de Ali'dir.

“Annem İranlı, babam Afganistanlı. Ben İran'da doğdum, evlendim ama İran'da bana oturma izni vermediler. İran'da, yabancı bir kadın İranlı erkekle evlenirse oturum izni alabiliyor ama aynısı erkekler için geçerli değil.” (Ali, Afganistan, 32 yaşında)

Zorlu yaşam deneyimleri ve ülkelerdeki güvenli sorunları, bireyleri daha güvenilir bir yaşam umuduyla yerlerini değiştirmeye teşvik etmiştir. İnsan hakları ihlallerinden ve hayatlarını tehlikeye atan unsurlardan kaçarak yeni bir başlangıç yapma arzusu günlerce sürebilecek riskli bir yolcuğu içermektedir. Bu süreçteki deneyimler kişisel farklılıklar içerse de ortak deneyimler oldukça fazladır. Hedef ülkeye varma süresi açısından Suriye'den gerçekleşen göç Türkiye'ye komşu

olmasından ötürü daha kısa sürerken, Afganistan'dan göç etmek daha uzun sürmektedir.

Suriye'de 2011 yılında yaşanan rejim karşıtı gösterilerin iç savaşa dönüşmesiyle yaşanan insani krizin ardından 29.04.2011 tarihinde Hatay ili Yayladağı ilçesine doğru 300-400 Suriye vatandaşının hareketlenmesi ile ilk toplu nüfus göçü başlamıştır (Göç İdaresi Başkanlığı, Türkiye'de Geçici Koruma). İnsani gerekçeler, coğrafi yakınlık, inanç ve kültürel benzerlik sebepleri ile Türkiye hükümetinin uyguladığı “açık sınır politikası” ile Suriye'den Türkiye'ye kitlesel akınlar meydana gelmiştir ve birçok Suriyeli için Türkiye hedef ülke haline gelmiştir (Duruel, 2017). Suriye'den göç eden bireyler hedef ülke veya transit ülke olarak Türkiye'ye kısmen daha kolay ulaşabilmişlerdir. Artan düzensiz göç sonucundan açık sınır politikasına düzenleme getiren Türkiye hükümeti gönüllü geri dönüşü destekleyen yeni bir politika uygulamaktadır. Bununla birlikte sınırlardan Türkiye'ye geçmek de zorlaşmıştır.

Afganistan ise Türkiye'ye sınırı bulunmayan ve Türkiye'ye fazlaca göç veren bir ülkedir. Afganların Türkiye'ye göç etmek için kullandıkları yollardan ilki Afganistan- İran-Van üzerinden geçilen rota, diğeri ise Afganistan'dan İran ve Türkiye'ye vize alınarak doğrudan geçilen rotadır. İnsan kaçakçıları aracılığıyla ortak yollar kullanan Afgan göçmenler için yol coğrafi koşulların zorluklarıyla da birleşince sayısız tehlikelerle karşı karşıya kalınan güvencesiz bir yolculuğu ortaya çıkarmaktadır (Karadağ, 2021). Yol boyunca kendilerini hırsızlıktan, insan tüccarlarından, sınır güvenlik görevlilerinden ve hatta diğeri göçmenlerden korumak zorunda kalan göçmenler için kendi söylemleriyle işini iyi yapan bir kaçakçıyla yani kendilerini sağ salim, en kısa sürede hedef ülkeye varmalarını sağlayan, yolculuk esnasında olası risklerden kendilerini koruyan bir kaçakçıyla anlaşmak önemlidir. Yüksek fiyatlarla anlaşılan kaçakçılardan tek beklenti kendilerini sağ olarak Türkiye'ye ulaştırmalarıdır. Afganistan'dan göçen Ali göç sürecinde yaşadıklarıyla alakalı şunları aktarmıştır:

“Bazen gideceğin yer önemli değil, olduğun yerden kaçmak önemli... Türkiye'ye kaçak olarak geldim, evden çıktığın anda zorluklar başlıyor. Bu yol herkes için zor bazen erkekleri dövdüklerini kadınlara tecavüz ettiklerini duyuyoruz ama bizi götürenler bize kötü davranmadılar çünkü ben akrabalarımınla kaçtım

toplam 11 kişiydik. Türkiye'ye gelmemiz 2 gün sürdü. Türkiye'ye göç ederken bir beklentim yoktu, başımıza ne geleceğini bilmiyorduk. İran'dan Van'a gelirken polise yakalandık, polisler ateş ettiler ama şoförümüz bir saatlik polis takibinden sonra izimiz kaybetmeyi başardı. Sonra Van'a geldik. Van'da iki gün boyunca küçük bahçeli bir evde en az 100 kişi kaldık. Günde bir defa yemek vardı ve tuvalet sırası için sürekli kavga çıkıyordu. Türkiye'de polise yakalanıp Erzurum'da 25 gün mülteci kampında kaldık. Kamp, hapisane gibi olmasına rağmen daha iyi koşullara sahip.” (Ali, Afganistan, 32 yaşında)

Göç sürecinin uzun mesafeli ve tehlikeli yapısı içinde cinsiyetler arasındaki oransal farklılığa ve farklı tehlikelere değinen diğer bir diğer görüşmeci olan Hasan yaşadıklarını şöyle anlatmıştır.

“Benden önce buraya gelen arkadaşlarım buraya gelip sonra Almanya tarafına gitti aradım sordum. Konuşuyorduk, adam diyordu ben bin beş yüze götüreceğim. İran'dan sınra kadar araçla geldik sınırda dağları çıktık, çok yürüdük. 3 gün yürüdük zordu... Bazen suyu buluyorduk bazen bulamıyorduk bir kuru ekmek öyle geldik işte. En çok genç erkekler vardı çünkü mesela o yollara kadın binde bir ancak gelebilirdi. Binde bir geliyordu gençler onlara yardım ederek mesela bazı yerlerde düşüyorlardı biz onları sırtımıza alıyorduk, öyle gidiyorduk. Burada diyorlar ki neden hep erkekler geliyor? İnan ki bu yolları kadın asla yürüyemez yürürse aç yürüyemez.” (Hasan, Afganistan, 24 yaşında)

Göç etme süreçlerinde en çok karşımıza çıkan şiddet türlerinden biri de toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlik ve şiddettir. Kadınların ulus aşırı göç sürecinde yaşadıkları sorunların başında ise toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve istismar gelmektedir (Arpacı, 2020). Sırf kadın oldukları için yaşadıkları ayrımcılık, toplumdan dışlanma, cinsel taciz ve saldırı gibi şiddet olaylarına doğrudan maruz bırakılmaktadırlar. Böylece göç ettikleri yerden başlayan güvencesiz süreç göç ettikleri yerde de varlığını sürdürmektedir. Bu çalışmada erkeklerin göç etme deneyimlerine odaklanılmış olsa da iki aile içinde yapılan görüşmeler esnasında aile içindeki kadınlar deneyimlerini paylaşmışlardır. Bu paylaşımlar göç esnasında cinsiyete dayalı farklılıkları gözlemlene fırsatı oluşturmuştur. Buna göre Afganistan'dan ailesiyle göç eden Maria'nın göç sürecinde toplumsal cinsiyete dayalı şiddete dair anlattıkları bulguları doğrular niteliktedir.

“Bir kadının tek başına göç etmesi çok zor. O yollarda bir kadınsa başına her şey gelebilir. Yol boyunca kimseye güvenemiyorsun. Odalarda kalıyorduk erkekler başka kadınlar başka bir odada. Bir gece hatırlıyorum adam diyor ki eşiniz çağırıyor, sizi o odaya alacağız bana ve kızıma dedi. Biz de tamam dedik tam gideceğimiz bir oda vardı, oda bildiğiniz böyle horozların kaldığı gibi yer. Kızım baktı ki eşim yok koşarak kadınların olduğu odaya geri döndük. Sabah babam yanımıza gelmişti ama eşim bizi çağırmamış.” (Maria, Afganistan, 39 yaşında).

Sonuç olarak Suriye ve Afganistan özelinde göç etme nedenleri siyasi karışıklık, iç savaş, ekonomik kriz, yoksulluk ve işsizlik gibi nedenlere dayanmaktadır. Göçmen erkeklere yüklenen ev geçindirme sorumluluğu özellikle Afganistan’dan göç eden erkek bireylerin temel göç etme motivasyonunu oluşturmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri ve kadınların göç sürecinde maruz bırakıldığı şiddet ve ayrımcılık gibi konularda görüşmeler esnasında vurgulanan bir diğer konudur.

4.2.1. Türkiye’ye Geçiş

Türkiye’ye gelen göçmenlerin bir kısmı yasal yollardan ülkeye giriş yapsalar da büyük çoğunluğu sınırlardan “düzensiz, belgesiz göçmen” olarak geçmişlerdir. Türkiye son yıllarda sınır güvenliğini üst seviyede tutma ve ülke genelinde kolluk birimlerince kaçak göçmen organizatörlerin tespit ve deşifresi amacıyla kontrollerin artırılması düzensiz göçle mücadelede önemli bir tavır ortaya koymaktadır. Göç İdaresi’nin 2023 yılının ilk ayında yaptığı açıklamaya göre 2016’dan beri iki milyon 760 bin düzensiz göçmenin ülkeye girişi engellenmiş, 2022 yılında 124 bin 441 düzensiz göçmen geri gönderilmiştir (Göç İdaresi Başkanlığı, 29.01.2023). Görüşmeciler 2018 yılı ve öncesinde Türkiye’ye bugün ki şartlardan kısmen daha kolay bir şekilde geldiklerini ifade etmişlerdir.

“Biz geldiğimizde sınırlar açıldı ve kolay geçtik. Tabi polis falan vardı ama biz yakalanmadık. Şimdi yüzde 99 yakalanıyorlar ama o zaman biz yakalanmadık, şimdi sınırı geçemezsin kameralar var ve teknoloji daha ileride.... Biz rahatlıkla geçebiliyorduk ama şu an kapattılar çok zor geçemezler, kimse kabul etmez.” (Nimet, Afganistan, 25 Yaşında).

Türkiye’ye yasal yollardan gelen Kâmil ise gelme sürecini şöyle ifade etmektedir:

“Ben pasaportla geldim oturma izni aldım. Benim aklımda okumak vardı kazandıktan sonra öğrenci olarak başvuru yaptım ve oturma izin aldım bundan sonra devlet karar aldı seyahat için gelenlere oturma izni vermediler. Şu an oturma iznim var ama okul bittikten sonra ne olacak onu ben de bilmiyorum, Allah büyüktür.” (Kamil, Afganistan, 33 yaşında)

Yapılan görüşmelerde Suriye’den göç eden bireyler sınırdan kaçak olarak geçtiklerini ifade etmişlerdir. Bunlardan biri olan Ali, Suriye’den Türkiye’ye kaçak yollardan girmenin kolay olduğunu ifade etmiştir.

“Suriye’de şehirlerarası yer değiştirmek de yasaktı ve orada kaçak yolları kullandım. Sınırı yaya olarak geçtim ve Türkiye’ye kaçak girdim. Türkiye’ye 2014 yılında kaçak yollardan geldim o zaman Türkiye’ye kaçak girmek çok kolaydı kontrol yoktu.” (Ali, Suriye, 23 yaşında)

Özetle Sivas ilinde yaşayan Suriyeli ve Afganistanlı göçmenlerin, göç etme sebepleri birbirine benzerlik göstermektedir. İç karışıklık ve çatışma, çalışma ve istihdam azlığı bireyleri göç etmeye iten başlıca sebeplerdendir. Göç etme kararı alındıktan sonra başlayan göç süreci ise hedef ülkeye sınırların olup olmamasına göre daha az veya daha fazla risk içermektedir. Suriye’deki iç karışıklık sonucu Türkiye’nin uygulamış olduğu açık kapı politikası kısmen daha az riskli bir göç sürecini oluştururken Afganistan’dan göç etmek ise aşamalı ve zorlu yolların aşılmasını gerektirmektedir. Suriye ve Afganistan’dan göç eden görüşmeciler arasında Türkiye’ye kaçak yollardan gelme konusunda benzer sonuçlar elde edilmiştir. Görüşmeciler Türkiye’ye 2008-2018 yılları içerisinde geldiklerini ve Türkiye sınırını rahatlıkla geçtiklerini ifade etmişlerdir fakat şu an sınırdan geçmenin çok daha zor hatta neredeyse imkânsız olduğu hepsinin ortak kanısıdır.

4.3.Sivas Kent Merkezinde Göçmen Olmak

Türkiye sınırlarına girdikten sonra bir süre geçici barınma merkezlerinde kalan göçmen bireyler, büyük kentler başta olmak üzere daha içteki kentlere doğru dağılım göstermişlerdir. Sivas ili iş imkanları ve yaşam koşulları bakımından diğer büyük kentlere göre daha az imkanlara sahip olduğu için göçmen bireyler tarafından çok fazla tercih edilmese de günümüzde göçmen sayısı azımsanamayacak düzeydedir. Bu bölümde göçmenlerin göç deneyimleri üç boyutta ele alınacaktır. İlk

önce neden Sivas ilini tercih ettikleri açıklanacak, ikinci olarak Sivas'taki çalışma hayatı deneyimlerine odaklanılacak ve son olarak da sosyal yaşam ve sosyalleşme deneyimleri açıklanacaktır.

Yapılan görüşmelerde kimi göçmenler için Sivas ili Türkiye'ye göç ettikten hemen sonra tercih edilen ilk şehir olmamaktadır. Türkiye'ye geldiklerinde ilk önce birkaç ay-yıl geçici barınma merkezlerinde veya başka uydu kentlerde kaldıklarını söyleyen katılımcılar, Sivas'a tanıdıklarının olması, kimlik alabilmek, üniversite okumak gibi nedenlerden dolayı geldiklerini ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra Sivas'a akrabaları, arkadaşları olduğu için geldiklerini ifade eden katılımcılar da vardır. Görüşmeler esnasında Sivas'a mevsimlik çalışma izniyle gelen bireylere de ulaşılmıştır. Suriye'den Türkiye'ye göç eden bu bireyler Urfa ve Adana'dan 3 aylık çalışma izniyle Sivas'a gelmişlerdir ve izin süreleri dolunca Urfa ve Adana'ya döneceklerdir. *

Sivas'a kendi tercihiyle gelmediklerini ifade eden görüşmecilerden biri olan Mahmud Sivas'a gelme nedenini şöyle açıklamıştır:

“Biz önce İstanbul'a gittik orada iki yıl oturdum, Sivas'a kimlik için geldim. İstanbul'dan kimlik almak için Sivas'a gönderdiler.” (Mahmud, Suriye, 28 yaşında)

Sivas'a kendi tercihleri olmadan gelen göçmenlerden biri de Rashid'dir. Rashid Sivas'a gelme nedenini şu şekilde açıklamıştır.

“Biz ilk Ankara'ya Birleşmiş Milletlere gittik, onlar bizi Sivas'a gönderdiler. Geldiğimizde kimseyi tanıımıyorduk.” (Rashid, Afganistan, 43 yaşında)

Göçü düzenli hale getirme (regularization) yani devletlerin düzensiz durumdaki yabancıların ülkede meşru şekilde ikamet etmelerine olanak sağlayan her türlü süreç veya programları içeren uygulamalar kapsamında Sivas'a

* Geçici koruma sağlanan yabancılar için geçici kimlik belgesinin düzenlenmesinden altı ay sonra çalışma izni veya çalışma izni muafiyeti almak için başvuru yapabilmektedirler. Uluslararası İşgücü Kanunu (ÜİK) m.3(c)'de “Bakanlıkça resmi bir belge şeklinde düzenlenen ve geçerlilik süresi içinde yabancıya Türkiye'de çalışma izni almaksızın çalışma ve ikamet hakkı veren muafiyettir.” Geçici koruma sağlanan yabancılar için mevsimlik tarım ve hayvancılık işlerinde çalışma izni muafiyeti alınabilmektedir. Bunun için geçici koruma sağlanan bireyler İl Göç İdaresi Müdürlüklerinden alınmış geçici koruma kimlik belgesi ve 99 ile başlayan kimlik numarasına sahip olmalıdırlar. Kimlik düzenlendikten altı ay içinde başvuru yapabilirler. Başvurular, yabancı tarafından veya işvereni tarafından yapılmaktadır. Görüşme yapılan bireylerin başvuruları iş verenleri tarafından yapılmıştır.

yerleştirilmişlerdir. Sivas ili Türkiye’de uydu kent olarak tanımlandığı için uluslararası korumaya başvuran bireyler Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından Sivas’a yerleştirilmiştir.

Türkiye’ye geldikten sonra okumaya devam etmek göçmen bireylerin en büyük isteklerinden biridir. Kimliklerini aldıktan sonra üniversite eğitimlerine başlamak için Sivas’a gelen ve sonrasında çalışmak için Sivas’ta kalan görüşmecilerden biri olan Muhacir ise Sivas’a gelme nedenini şöyle ifade etmektedir:

“Liseyi Kilis’teki kampta Arap okulunda okudum sonra kampta Türkçe öğrenmek için kursa gittim ve üniversite için sınava girdim. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi’nde Bilgisayar Mühendisliği kazanmışım, bu sene mezun oldum.” (Muhacir, Suriye, 25 yaşında)

Sivas’a gelmeden önce başka şehirde çalıştığını ve Sivas’a üniversite okumak için geldiğini ifade eden görüşmecilerden biri olan Ali, Sivas’a gelmeden önce İstanbul’da yaşadığını, Sivas’a eğitim için geldiğini ifade etmektedir.

“Osmaniye’ye oradan da İstanbul’a geçtim İstanbul’da abim vardı o zaman evli değildi beraber kaldık. 2016 yılında Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliğine başladım. Sonra Sivas’ta kaldım ve burada çalışmaya başladım, 2 yıldır bilgisayar mühendisi olarak çalışıyorum.” (Ali, Suriye, 26 yaşında)

Göçmenlerin Türkiye sınırlarını geçtikten sonra Sivas iline gelmelerinin bir diğer nedeni de sahip oldukları sosyal ağlardır. Uluslararası göç kuramlarından biri olan ilişkiler ağı kuramı, göç olgusunu göçmen ve göçmenlik üzerinden açıklayarak göçmenlerin göç etmeden önce ve göç ettikten sonra kurdukları sosyal temele ve değişkenlere bağlı olarak kurulmuş ağlardan söz etmektedir. Abadan-Unat’ a göre göçmen ilişkileri ağı;

“Geldikleri ülke ile yeni yerleştikleri ülkelerde eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağlarından oluşan kişiler arası bağlantılardır. İlişkiler ağının varlığı, insanların gereğinde yardım almak, iş bulmak konusunda başvurabilecekleri bir çeşit toplumsal sermayedir” (Abadan-Unat, 2002, s,18.).

Göçmen ilişkileri ağının var olması potansiyel göçmenleri destekleyerek göç kararını olumlu etkilemektedir. İlişki ağları sayesinde göç etmek isteyen bireyler, göç edecekleri yerleri belirlerken göç ettikten sonraki hayatlarının gidişatları hakkında ön bilgiye erişebilirken kurulan ilişki ağı, grupların sosyalleşmesinde kolaylaştırıcı rol oynamaktadır. Sivas iline gelen göçmen bireyler Sivas'ı, ismini duydukları bir şehirden ziyade akrabaları, arkadaşları oldukları için de tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Sivas'a arkadaşı olduğu için gelen görüşmecilerden biri olan Hasan:

“İlk Tokat'a geldim çünkü bir tane tanıdık, benim orada bir arkadaşım var sen oraya git sana yardımcı olur dedi. Orada çalıştım Tokat'ta baktım ortam çok iyi değil evde sekiz-dokuz arkadaş bir evde kalıyorduk. Sonra bir tane sınıf arkadaşım bana ulaştı. Sen Türkiye'ye mi geldin neredesin diye konuştuk. O, Sivas'ta olduğunu söyledi Sivas Tokat yakın ben oraya geleceğim dedim ama o zaman belge elimdeydi kayıt yapmamıştım nereyse oraya gideyim belgeyi değiştireyim demiştim. Sonra arkadaşımın yanına geldim.” (Hasan, Afganistan, 24 yaşında)

Aile bireylerinden veya tanıdıklardan birinin önceden göç etmesi, kendisinden sonra göç edecek bireyler için hazırlık yapılmasını olanak sağlayarak kalacak yer, iş bulma ve sosyalleşme kanallarının kurulmasında destek olmaktadır.

“İlk Şanlıurfa'da bir ay akrabamın yanında oturdum. Akraba evinde sadece bir ay oturdum sonra arkadaşlarım burada Sivas'a geçtim.” (Feyzullah, Suriye, 31 yaşında)

Sivas'ın tercih edilme nedenlerinden bir diğeri ise mevsimlik iştir. Sivas ilinde yaz sezonunun başlamasıyla Adana ve Urfa'dan çalışma izniyle gelen göçmen erkekler üç ay boyunca Sivas'ta bahçe işlerinde çalışarak izin süreleri dolduğunda yeniden Adana ve Urfa'ya döneceklerdir. Yapılan işin imalat süreci dahil olmak üzere her adımının ağır iş olduğunu ifade eden işveren yanında göçmen işçilerin çoğunlukta olduğunu söylemiştir.

“Aslında Urfa'da yaşıyorum ama çalışma izniyle Sivas'a geliyorum.” (Şeref, Suriye, 33 yaşında)

4.3.1. Sivas'ta Çalışma Hayatı

Günümüzde ekonomik sıkıntılar özellikle de işsizlik toplumun bütün kesimlerinde yakından hissedilirken dünya üzerinde yaşanan göç hareketiyle birlikte

daha da derinleşmektedir. Göçmenlerin karşılaştığı en önemli sorunlardan biri olan ekonomik sıkıntıların yarattığı istihdam meselesi göç ettikleri ülke için de önemli bir sorun teşkil etmektedir. Düzensiz göç oranındaki artış ve düzenli ve düzensiz göç arasındaki sınırların belirsiz olması düzensiz göçmenlerin, göç sürecinde her aşamada ortaya çıkabileceğini işaret etmektedir. Düzenli göçle hedef ülkeye gelen kişi çalışma izni olmadan çalıştığında düzensiz statüye sahip olabilmektedir. ILO'ya göre düzensiz statüdeki göçmen işçi: a-) bulunduğu ülkede giriş, kalış ve istihdam için geçerli bir yetkilendirme belgesine sahip olmayan kişi veya b-) giriş kalış ve istihdamla ilgili koşullara uygun olmayan kişi olarak açıklanmaktadır (International Labour Office. & International Labour Conference., 2005, s. 179).

2013 yılında çıkarılan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) Suriyelilere “geçici koruma statüsü” sağlarken Afganlılar üçüncü ülkeye yerleşene kadar Türkiye’de kalan “şartlı mülteci” konumundadırlar. Göçmen bireyler İl Göç İdaresi Başkanlığı’na gidip kayıt yaptırdıktan sonra sağlık, eğitim ve insani yardım gibi hizmetlere erişim sağlayabilecekleri kimliklerine sahip olabilirler. Fakat sahip oldukları kimlik hayatlarını sürdürebilmek için yeterli olanakları sağlamamaktadır. Göçmenlerin neredeyse tamamı kira masraflarını karşılayabilmek, yaşamlarını idame ettirebilmek ve geride kalan ailelerine finansal destek sağlamak amacıyla çalışmak zorunda kalmaktadır.

Maliyeti düşürerek verimliliği artırma ve karları en yüksek düzeye çıkarma birçok ülkede olduğu gibi göçmen istihdam etmenin temel motivasyonudur (Gezici Yalçın, 2017). Fakat bu durum beraberinde emek sömürsünü ve etik olmayan uygulamaları da beraberinde getirmektedir. Para kazanma motivasyonu göç eden bireyler kaotik bir süreçte dahil olarak daha az ücret, daha çok mesaiyle tehlikeli işlerde kısıtlayıcı çalışma politikalarıyla çalışmayı kabul etmek zorunda kalmaktadır. Göçmenler, hak edilen ücret ödenmemesi, riskli işlerde çalıştırılma, düzenli dinlenme ve tatil günlerinin olmaması, kötü muamele, tıbbi yardım ve sosyal yardımlardan yoksun bırakılma gibi suistimallere açık bir şekilde çalışmaktadırlar (The Middle East and North Africa, Annual Report 2012).

Türkiye’de göçmenlerin, yasal olarak çalışma hayatına dahil olmaları zor olduğu için kayıt dışı çalışmaları kaçınılmaz olmaktadır. Göçmen bireylerin, yerli işgücüne göre korunmasız ve yasal haklardan mahrum olması; sigortasız çalışma,

yıllık ücretli izin ve diğer sosyal haklara erişimi engelleyerek iş gücü maliyetlerinin yerli işgücüne göre daha düşük olmasını sağladığı için iş verenler tarafından tercih edilmektedir. Göçmenlerin en sık istihdam edildiği emek kolları ise emeğin yoğun olduğu inşaat, tarım, lokanta, ev bakım işleri, konfeksiyon gibi alanlardır.

Sivas ili çalışma sektörünün çeşitliliği ve yeterliği bakımından diğer şehirlere göre kısmen yetersiz sayılmaktadır. Bu yüzden göç eden bireylerin çalışabileceği iş kolları sınırlıdır. Yapılan görüşmelerde bireylere Sivas'taki iş imkanları ve çalışma şartları sorulduğunda benzer sonuçlar elde edilmiştir.

“Ben Suriye’de tatlıcıydım. 13 sene kadayıf-künefe yaptım. Sivas’ta benim meslek yok zaten Sivas’ta bir şey yok ki, iş de yok ama çalışmadık iş bırakmadım. İnşaat ve mobilya işi yapıyorum şimdi.” (Mahmud, Suriye, 28 yaşında)

Göç edilen ülkedeki işgücü piyasası belirli sektörlerle daha fazla talep ederken belirli sektörlerle daha az talep edebilir. Buna göre göç eden bireyin göç etmeden önceki sahip olduğu meslek göç edilen yerdeki işgücü piyasasının ihtiyaçlarına yönelik değilse göçmen bireyler yeni bir alanda iş bulmak zorunda kalmaktadırlar. Sivas ilinde de Mahmud’un göç etmeden önce sahip olduğu mesleğini devam ettirecek yeterli işgücü piyasası bulunmadığından ötürü Mahmud yeni bir sektörde çalışmak durumunda kalmıştır.

“Sivas’ta iş az, sadece yaz iş var, kış hiç yok, zor bir kış var bu yüzden zorlandım. İlk geldiğimde yevmiye her işte çalıştım. Alçıda, tuğlada, markette hep çalıştım. 7-7 buçuk ay iş var, soğuk olunca iş bitiyor. (Feyzullah, Suriye, 31 yaşında)

Göç eden bireyler, ev sahibi ülkenin kültürel, ekonomik hatta iklimsel koşullarından etkilenebilmektedir. Feyzullah, arkadaşları Sivas’ta olduğu için Sivas’a göç etmeye karar vermiş olsa da iş imkanları ve iklimsel koşullar açısından kentin iklimi ve iş fırsatlarına uyum sağlamakta zorlanmıştır.

“Yabancı ülkedeyiz, o kadar rahat bir yer değil tabi ama burada çalışmak gerek. Fakat sigorta yok, günlük 250 TL yevmiye ile inşaatta çalışıyorum, kapı falan takıyorum. İş kazası yaptım, patronlar bakmadılar. Kendimiz hastaneye gittik, doktor, ameliyat randevusunu kendimiz aldık.” (Rashid, Afganista, 43 yaşında)

Sonuç olarak Sivas ilinde çalışma hayatı, göçmen için benzer ve kısıtlı olanaklar sağlamaktadır. Buna göre görüşmecilerin neredeyse hepsi göç ettikten sonra inşaat ve tarım alanında çalışmışlardır ve bir kısmı da bu alanlarda çalışmayı sürdürmektedir. İnşaat sektörü, iş kazalarının en çok gerçekleştiği sektörler arasında olmasına rağmen işverenlerin bir kısmı göçmen işçilere ve yaşadıkları sorunlara kayıtsız kalmaktadır. Sigortasız olarak çalışan bireyler içinse hastaneye ve sağlık hizmeti erişimi maliyetli olduğundan yeterli desteği alamamaktadırlar. Göçmenler üzerine yapılan çalışmalarda da benzer sonuçların ortaya çıktığı anlaşılmıştır. Düşük ücretli vasıfsız işlerde güvencesiz çalışmak olarak göçmen yoksunluğunu sürekli ve çözümü daha zor duruma getirmektedir (Güler, 2020).

4.3.2. Sivas'ta Sosyalleşme ve Sosyal Yaşam

Göç deneyimi birden fazla kültürel bağlam ve perspektif içermektedir. Göç edilen ülkede edinilen tutumlar ve pratikler, yeni ülkenin beklenti ve tutumlarına göre yeniden müzakere edilip inşa edilirken, erkeklikler etnik köken, yaş, sınıf gibi kimi zaman dezavantaj üreten faktörlerle ilişkidirler. Bu dezavantaj, göç edilen yerin yerel halkının, göçmenler hakkındaki stereotiplerini oluşturabileceği gibi “öteki erkekler” bir başka “öteki erkek” hakkında da stereotiplere sahip olabilmektedir. Charles and Liversage'in (2015) yaptığı bir çalışmada Pakistan'dan gelen yeni göçmenlerin bazı etnik çoğunluk gruplarınca tehditkâr bir “İslami erkek işgali” olarak görülebilirken önceden göç etmiş Pakistanlı bireyler içinse “yeteneksiz taze göçmenler” olarak aşağılanma konusu olabilmektedir (Charsley & Liversage, 2015). Buna göre hedef ülkeye yeni gelmiş göçmen bireyler hem yerli halk tarafından hem de daha önceden göç etmiş göçmen bireyler tarafından istenmeyen ve aşağılanmış olarak tanımlanabilmektedir. Özellikle çalışma hayatı ve sosyal yaşam göçmen bireyler için zorlayıcı deneyimleri içerisinde kendi ulusundan olmayan diğer göçmen bireylerin sahip oldukları olumsuz tutumlar ortak yaşam düzenini bozabilmektedir. Suriye ve Afganistan'dan göç etmiş bireyler birbirleri hakkında detaylı bilgiye sahip olmazken çalışma yaşamı ve sosyal yaşama uyum konularında birbirlerini eleştirebilmektedirler.

Sosyalleşme bireyin topluma entegre olma halidir. Birey ve toplum arasındaki karşılıklı etkileşimin öğrenme ve içselleştirme sürecinin sonunda insanları mevcut topluma ve toplumsal yaşama uyarlar. Göçmen bireyler için sosyalleşme ve sosyal

yaşama katılım hemen gerçekleşmesi zor olan bir süreçtir. Göç edilen yerin dilinin bilinmemesi ve göçmenlere yöneltilen ön yargılar sosyal yaşama katılımı, uyumu ve aidiyet duygusunu geliştirmenin önünde engel oluşturmaktadır. Göç edilen yerde göçmenlerin sahip olduğu kültürel niteliklere benzerlikleri bulunması, önceden sahip olunan sosyal ilişki ağları ve göçmen topluluklarının varlığı aidiyet duygusunu ve uyumu kolaylaştırmaktadır.

Göç eden bireylerin göç etme nedenleri, göçmen statüleri ve göç alan ülkedeki koşulların farklılığından ötürü entegrasyon süreçleriyle ulusötesi faaliyetler arasında ilişki değişkenlik gösterebilmektedir. Erdal ve Oeppen'ın yaptığı entegrasyon süreçleri ve ulusötesi kavramlar arasındaki ilişkiyi ölçmek için yaptığı çalışmada entegrasyon ve ulusötesi faaliyetler arasındaki ilişkiyi yapısal (ekonomik, politik, yasal) ve duygusal, kültürel, dini ve sosyal boyutları içeren sosyo-kültürel faktörlerle açıklamaktadır (Erdal & Oeppen, 2013).

Din, kültürü; kültür de dini etkileyen çift yönlü bir etkileşim içindedir. Etkileşim içinde öğrenilen din, bireyin toplumla ilişki kurmasını kolaylaştırmaktadır. Bu yüzden farklı kültürler içinde farklı dinlerin karşılaşmaları birbirlerini, temel değerleri doğrultusunda dönüştürmek ve kendi öğretilerine göre yeniden düzenlemek üzerine etki kurmaktadır. Göç sonrası yaşanan kültürel karşılaşmalar içinde dini benzerlikler sosyal uyum sürecini kolaylaştırırken dini farklılıkların oluşu uyumu zorlaştırmaktadır.

Dinler, göç etme nedenini etkilediği gibi göç edilecek ülkelerin seçimini de etkilemektedir (Martikainen, 2006). Bu açıdan Türkiye'ye gelen Suriye ve Afganistan göçünü anlamak için göçmenlerin sahip oldukları dini yaşantı ve uygulamalar, göç ve uyum sürecini açıklamaya önemli bir veri sunmaktadır. İslam dini içinde göç edenlere yönelik öğretilerin olması göçe ve göçmene karşı sergilenecek sosyo-kültürel-politik yaklaşımları etkilemektedir. Türkiye'nin göç ve göçmen politikasında da etkili olan din, Suriye göçü için ulusal veya uluslararası metinlerde olmayan "Ensar-Muhacir" kavramlarıyla bir yaklaşım ortaya çıkarmaktadır. Aynı dine mensup kişi veya grupların göçü sonucunda göçmenler, ev sahibi ülkede "muhacir" olarak anılırken ev sahibi ülke "ensar" olarak anılmaktadır. Türkiye, Suriye göçüne karşı "ensar-muhacir" tutumunu benimseyerek politikalar oluşturarak muhacirlere yardım eden, sahip çıkan taraf olarak anılmaktadır. Ortak

dini kabuller sayesinde göç eden bireyler ve ev sahibi halk arasındaki benzerliklerin ortaya çıkarılmasıyla iki tarafın birbirlerine ve birbirlerinin kültürlerine uyum sürecine olumlu yönde katkı sağladığı düşünülmektedir. Fakat Suriye ile Türkiye arasında benzer dini ve mezhepsel özellikler bulunmasına rağmen Erdoğan'ın yaptığı Suriyeliler Barometresi çalışmaları Türk toplumunun Suriyeliler ile arasında ciddi bir kültürel mesafenin varlığını göstermektedir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının büyük bir çoğunluğu “kültürel olarak benzemiyoruz” görüşüne sahiptir. Kültürel yakınlık, akrabalık, dindaşlık gibi söylemler Suriye göçünün başlamasında önemli ve olumlu bir etki gösterirken göçün devam etmesi ve göç edenlerin kalış süresinin uzamasıyla kültürel benzerlik algısının olumlu etkileri de azalmaktadır (Erdoğan, 2022).

Sivas ilindeki göçmenlerin sosyalleşme sürecinin anlaşılması için muhtarlarla yapılan görüşmeler esnasında bazı muhtarların da buna benzer bir yaklaşım sergiledikleri gözlemlenmiştir.

“Benim mahallemdeki göçmenleri ben tanıyorum çünkü muhtar olarak ben onları tanımıyım. Gelen sığınmacılara aslında sığınmacı değil muhacir demeliyiz, peygamber efendimiz muhacir diyor. O nasıl davrandıysa biz de onlara öyle davranmalıyız.” (Mahalle Muhtarı)

Bununla birlikte Afganistan ve Suriye'den Türkiye'ye yoğun bir şekilde gelen göç hareketliğinin temel sebeplerinden sayılabilecek kendilerinin sahip oldukları bazı nitelikleri Türk toplumunda görmeleridir. Aidiyet duygusunu arttıran ve uyumu kolaylaştıran bu benzerliklerin içinde en etkili faktörlerden biri ortak dini kabullerin var olması yapılan araştırmalarda ve bu tez kapsamında yapılan görüşmelerde ortak dini inancın etkisinin de temel faktörlerden olduğu sonucuna varılmıştır (Yıldız & Tekke, 2021).

Din, toplumların sahip olduğu kültürel dokudan etkilendiği için farklı toplumlara özgü farklı biçimlerle karşılaşılma olasılığı yüksektir. Günümüz Suriye, Afganistan ve Türkiye'sinde İslam dinin anlama, yaşama ve günlük pratiklerinde farklılıklar söz konusu olabilmektedir. Dinlerin ortaya çıktığı zamandaki algıları sosyo-kültürel değişimlerin etkisiyle farklılaşabilirler (Erkan, 2016). Göç etmeden önce sahip olunan din her ne kadar göç edilen yerdeki din ile ortak olsa da kültürel farklılıkların olması bir yerde ayrışmayı da beraberinde getirmektedir. Türkiye,

Suriye ve Afganistan’da yaşayan bireylerin inancının çoğunluğunun İslam dini olması aynı anlayışı ve pratikleri taşıdıkları anlamına gelemeyeceği için bazı dini ve kültürel uyumsuzluklar ortaya çıkacaktır. Yapılan görüşmelerde Türkiye, Suriye ve Afganistan kültürünün benzerlikleri, farklılıkları ve bunların uyuma etkileri araştırılmıştır. Buna göre Suriye’den göç eden görüşmecilerden Ziyad durumu şöyle açıklamaktadır:

“Bizim kültürünüz biraz farklı gibi. Hocaların kültürü, gençlerin kültürü farklı. Türk erkekler çok fazla alkol tüketiyorlar bu yüzden biz onları ziyaret edemiyoruz. Ramazan’da oruç tutmayan da oluyor. Bence Suriyeli gençlerde kapalı bir kültür var. Biz diğer kültüre pek girmiyoruz, dahil olamıyoruz ama onun dışında kültürler ve adetler çok yakın.” (Ziyad, Suriye, 26 yaşında)

Bu ifadeler, göç eden bir bireyin yeni yaşadığı toplumla uyum sağlama ve kendi kültürü ile çevresindeki kültürler arasında denge kurma çabasına bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Kendi kültürlerindeki dini yaşam ve pratiklerin, ev sahibi toplumda farklılaşması göçmen bireyler için sosyal engel oluşturabilmektedir. Alkol tüketmediği için diğer kültüre karışamama sosyal engellerin yaşanabilmesine neden olabilmektedir. Bununla birlikte Ziyad’ın farklılıklarla birlikte kültürler ve adetleri çok yakın olarak ifade etmesi Suriye’den göç eden bireylerin ve yerel toplumun ortak paydalarının olabileceği alanlara dikkati çekmektedir.

Dini yaşamlardaki farklılaşma farklı din yorumları, mezhepleri, cemaat ve grupların oluşumunda büyük rol oynamaktadır (Erkan, 2016). Afganistan’da toplumsal, siyasal ve ekonomik yaşamda on sekiz grup ve bu gruplar arasında mezhepsel farklılıklar bulunmaktadır. Peştunların ve Taciklerin çoğunluğu Sünni-Hanefî mezhebine mensupken Harazaların çoğunluğu Şii mezhebine mensuptur. Bununla birlikte Caferi mezhebine mensup Hazaralar da vardır ve Caferi olan Hazaralar etnik kimliğinin yerine mezhep kimliğini kullanmaya tercih etmektedir (Mohammadi1, 2015). Babasının Afganistanlı, annesinin İranlı ve kendisinin İran’da doğup büyüyen bir Caferi olduğunu ifade eden Ali, mezhebinden dolayı Afganistan’a dönemezken, İran’da vatandaşlığı olmadığı için iş bulamadığını bu yüzden Türkiye’ye göç etmek zorunda kaldığını ifade etmiştir.

“Ben Caferi mezhebine mensubum, Afganistan’da Caferiler çok azınlıkta. Afganlılar Caferilere kafir gözüyle bakıyorlar, ben de Müslümanım. Bu yüzden Afganistan’a gidemem, İran’da iş yok. Burada da camiye gidemiyorum, namazı farklı kılıyorum diye caminin yarısı bana baktı. Senin dinin ne, neden namazı böyle kılıyorsun diye sorguladılar. Pişman oldum daha gitmedim. Biz de Caferi Afganlar olarak burada kendi imkanlarımızla ibadet ediyoruz, şu an Muharrem ayındayız ve kendimiz para toplayıp bir yer ayarlayıp ibadet ediyoruz. Bir arkadaşım bir gün evime geldi, namaz kılma şeklimi gördü ve dedi ki çocuklarını Hanefi gibi yetiştir. Eğer öyle yetiştireceksem neden geldim buraya ben kendim gibi ibadet etmek istiyorum. (Ali, Afganistan, 32 yaşında).”

Göç ederken sahip olunan inanç, kültür, etnisite farklılıkları, halihazırda göç edilen yerdeki azınlık grubu temsil edebilmektedir. Türkiye’de Caferilik mezhebine mensup bireylerin sayısı tam olarak bilinmemekle birlikte 1-1,5 milyon ile 3 milyon civarında olduğuna yönelik çalışmalar bulunmaktadır (Albayrak, 2008). Caferilerin sayıca az olması ve belli şehirlerde görünürlüklerinin olması sebebiyle Sivas ili, Caferi mezhebine mensup bireyler için dezavantaj oluşturabilmektedir. Azınlık olmanın dezavantajından ötürü göç edilmeye karar verildiğinde göçmen kimliğinin getirdiği zorluğun yanı sıra azınlık topluluk içinde olmanın getirdiği dışlanma ve zorlu deneyimlerin yaşanma ihtimali artmaktadır. Bu yüzden sosyal yaşamın her alanına dahil olmak zorlaşabilmekte ve dışlanmaya maruz bırakılabilmektedirler. Bunun yanı sıra Caferi göçmenlerin aralarında para toplayıp ibadet edecekleri bir yer ayarlamaları ulusötesi sosyal alanlara bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Ulusötesi sosyal alanlar, birçok ulusun sınırları ötesinde kurulan fikirler, sosyal bağlar, kurumlar, sosyal ağlar ve paylaşımı kapsayan göçmenlerin gündelik yaşamlarındaki sosyal pratikleri içermektedir (Pries, 2001). Ulusötesi sosyal alanlar Şimşek’in 2019 yılında Afrikalı göçmenler üzerine yaptığı çalışma göçmenlerin oluşturduğu ulusötesi sosyal alanlar ve bu alanlar üzerinden kurulan sosyal ağların göç edilen yere entegrasyon sürecine olumlu katkı sağladığını desteklemiştir (Şimşek, 2019).

Suriye- Türkiye arasında sosyal, dini ve kültürel birçok benzerlik bulunmaktadır ve sınırların yakınlığından ötürü iki ülkede yaşayan insanlar arasında akrabalık bağları inşa edilmiştir (İnce, 2019). Suriyeli göçmenlerle -özellikle Suriye’nin Türkiye sınırına yakın köylerinde yaşayan bireylerle- yapılan görüşmede,

kurulan akrabalıklardan söz edilerek Türkiye kültürüne ve yaşamına yabancı olmadıklarını hatta tatillerde de Türkiye'yi ziyaret ettiklerini ifade etmişlerdir. Suriye'den göç eden bireyler Türkiye'ye aşına olduklarını ve Sivas'a göç ettiklerinde bu yüzden kısmen daha az yabancılik çektiklerini ifade ederken Türkiye'ye komşu olmayan Afganistan için ise dini benzerlik ve ortaklıklar, Türkiye'de yaşamı ve sosyal uyumu kolaylaştıran unsurlar arasındadır. Çünkü göçmen bireylerin ana yurtlarından getirdikleri dini ritüeller ve kültürel pratikler, göç ettikleri yerde rahatlıkla uygulanabildiğinde göç edilen yere aidiyetlikleri artmaktadır.

“Bizim yaşadığımız köy Türkiye'ye çok yakın bu yüzden tatillerde insanlar kimlikle Türkiye'ye giderlerdi.” (Muhacir, Suriye, 25 yaşında)

“Kültürel olarak bir şey olmadı, biz aynı yaşadık. Biz aynı yaşıyoruz, camiye gidiyorlar, oruç tutuyorlar. Sadece bir sıkıntısı var 2 tatil bizde sadece cuma tatil.” (Faruk, Afganistan, 30 yaşında)

Kültürün, değerler ve dil gibi yapısal ve sürekli özellikleri bulunmaktadır. Göç kavramı sadece yer değiştirme hareketliliğini değil; dil ile kurulan kültürün, düşünce şeklinin, temsillerin ve yaşama alışkanlıklarının değişmesini de kapsamaktadır. Böylelikle dil, kimlikliğin ve kimikleşme sürecinin bir parçası olarak bireye o topluma ait olma duygusunu ortaya çıkarmaktadır. Birey o dili kullanarak o ulusa ait olmuş olur. İnsanın hem kendisini hem de içinde yaşadığı toplumu ancak dil aracılığıyla kurabilecek olması da dilin, insan ve toplum üzerindeki kimlik kazandırıcı rolünün olduğunu ortaya çıkarmaktadır (Türkmen Birlik, 2021). Kültürel kodların yaşantısının bir parçası olan dil edinimi ve kullanımı göç ve göçmen bağlamında sadece yeni bir “dil” olmamaktadır. Göçmenin, göç ettiği topluluğa ait olan dili konuşması bireysel ve toplumsal entegrasyon için de önem taşımaktadır. Esser 2006 yılında “Migration, Language and Integration” başlıklı çalışmasında dil ve entegrasyonu incelemektedir. Buna göre dil hem günlük iletişimin aracı hem de eğitim, iş gücü, sağlık gibi merkezi kurumlara erişimin bir aracıdır. Birçok işlevi yerine getirdiği için bireysel ve toplumsal bütünleşmede önemli bir yere sahiptir. Bununla birlikte dilde ve aksandaki farklılıklar da aidiyet ve yabancıliğin bir sembolü olabileceği için farklılaşmaya ve ayrımcılığa da sebep olabilmektedir (Esser, 2006).

Göçmenlerin uyum sürecini desteklemek için yerel ve ulusal kanallarca desteklenen ve yürütülen Türkçe dil eğitimi hizmetleri verilmektedir. Üniversitelerin

Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezleri (TÖMER), İl Halk Eğitim Merkezleri, İl Göç İdaresi gibi kamusal merkezlerde ve çeşitli STK'lar tarafınca verilen Türkçe dil eğitimi kursları bulunmaktadır.

Bu çalışmada Türkçe bilen göçmen bireylerle görüşmeler yapılmıştır sadece Suriye'den göç eden bir aileyle görüşme esnasında aile üyelerinin Türkçe düzeyleri görüşme için yeterli olmadığı için tercüman desteği alınmıştır. Türkçe bilen göçmenlerle yapılan görüşmeler esnasında göçmen bireylerin dil öğrenimine yönelik motivasyonları ve süreçleri de incelenmiştir. Dil öğrenme motivasyonları çoğunlukla günlük yaşam işlerini halledebilmek, işte çalışmak, eğitim-sağlık gibi hizmetlerden yararlanırken zorluk yaşamama isteği üzerine sağlanmaktadır. Fakat dil öğrenme yetisi her bireyde aynı olmamaktadır. Kimi bireyler dil öğrenime daha yatkın oldukları için daha kolay dil öğrenirken kimi bireyler için bu durum daha uzun sürebilmektedir.

“Birlikte çalıştığım insanlar çok iyilerdi, Türk- Kürt arkadaşlık kurduk ve ırkçılık görmedim. Ali sen onlardan farklısın derlerdi ben bunun nedenini dil öğrenimine bağlıyorum en önemli etken dil. Ben Türkçeyi sokakta öğrendim hatta Kürtçe basit kelimeleri de biliyorum. İnsan sosyal olmalı kendisine kapalı olmamalı. Ben mizaç olarak sosyal birisiyim, çocukken de böyleydim.” (Ali, Suriye, 26 yaşında)

Dil öğrenme motivasyon ve süreçlerini anlatanlardan biri de Afganistan'dan göç eden Ali'dir. Göç etmeden önce hiç okula gitmediğini ve Farsça okumayı da kendisini öğrendiğini belirterek Türkçe öğrenme sürecini şöyle açıklamaktadır:

“Ben Türkçeyi girdiğim işlerde öğrendim. İnternette kelimeleri öğrendim. Çocuklarımı da Türkçe öğrenmeleri için kreşe gönderdim ve Türkçe öğrensinler diye onlarla Türkçe konuşuyorum.” (Ali, Afganistan, 32 yaşında)

Bu görüşmede göze çarpan şeyin Ali'nin yabancı dil öğrenmedeki yatkınlığının eğitim düzeyiyle olumlu yönde bir bağlantısı olmamasıdır. Yapılan araştırmalar göçmenlerin eğitim düzeylerinin yükseldikçe ev sahibi toplumun dilini öğrenme ve kullanma olasılıklarının arttığına dikkat çekmektedir. Fakat bu görüşmede Ali daha önce herhangi bir eğitim düzeyine sahip değildir.

Türkiye'ye geldiğinde Türkçe'nin çok zor bir dil olduğunu düşünen ama farklı yollardan öğrenme sürecini geliştiren Ali, farklı dilleri öğrenmeyi sevdiğini söyleyerek dil öğrenme sürecini şöyle anlatmaktadır:

“Ben lokantaya başlarken bir abla vardı en çok bana o yardım etti... 5 kelime yazıyordum sipariş götürürken okuyordum, ezberliyordum sonra yeni kelimeler öğrenmeye çalışıyordum. Benim yanımdaki arkadaşım benimle geldi hala benim gibi konuşamıyor derdini anlatamıyor çünkü inşaatlarda çalıştı, oradaki yanındaki arkadaşları da bizim oralıydı Farsça konuşuyorlardı fazla takmadı sadece işe gitti geldi. Ben dedim ki ben inşaata gelsem aynı sizin gibi olurum farklı iş baktım. Mesela ben siparişi götürürdüm birisine bu adres nere derdim. Adresi biliyordum ama onun ağzından yeni kelime çıksın diye bekliyordum onu duyunca tekrar ede ede geliyordum lokantaya aynı küçük çocuk gibi diyordum ki abla bu ne demek. Telefonda birisiyle konuşurken yabancı olduğumu anlamıyorlar.” (Ali, Afganistan, 24 yaşında)

Suriye’den Hatay’a göç ettikten 15 gün sonra dil öğrenebilmek için Malatya’ya giden Saadettin’de dil öğrenme sürecini şöyle açıklamaktadır:

“Hatay’da göçmenler Suriyeliler çok ve Hataylılar Arapça da biliyordu eğer Hatay’da kalırsam bir buçuk iki yılda Türkçeyi zor öğrenirim diye düşündüm. Malatya’da Suriyeli yok, onlarda Arapça bilmiyorlar, zorlandığımda daha iyi Türkçe öğrenirim yani diye düşündüm. İlk önce evdeki eşyaları öğrendim sonra alışmaya başladım.” (Saadettin, Suriye, 22 yaşında)

Dil öğrenimine etkili olan şeylerden bir diğeri de cinsiyettir. Evli erkeklerle yapılan görüşmelerde eşlerinin dil öğrenimi sorulmuştur. Ev dışındaki kamusal alanda daha az görünür olan kadınlar dil öğrenmemişken, ev dışındaki kamusal hayatta daha aktif olan kadınlar ise dil öğrenip sosyal yaşama dahil olabilmektedirler. Göç eden kadınların kendi göçmen grupları içinde sosyalleşmeyi tercih etmesi göçmen kadınların dil öğreniminde engel oluşturmaktadır. Dahil oldukları grupların dışında sosyal yaşam, çalışma yaşamı gibi kamusal yaşama katılım göstermeyen göçmen kadınlar için dil öğrenmek önemsizleşmektedir. Evli olan erkek bireylerle yapılan görüşmelerde eşlerinin Türkçe bilip bilmediği sorulduğunda:

“Hayır çünkü Türkçe öğrenmesine ihtiyaç duymadık. Ben tüm dışarı işlerini hallediyorum. Çok fazla arkadaşı da yok.” (Mahmud, Suriye, 28 yaşında)

Ekonomik, siyasal ve sosyal ağları kullanarak ihtiyaçlarını kendi grupları içerisinde karşılayamayan göçmen bireylerin sosyal uyumu ve sosyal yaşama katılımı daha hızlı olmaktadır. Bu açıdan göçmen kadınların Türkçe öğrenmelerine en büyük destek çevresindeki yerli halktan gelmektedir. Özellikle komşuluk ilişkileri

bu durumu olumlu yönde desteklemektedir. Yerel halkla kurulan komşuluk bağları sayesinde uyum süreci hızlanmakta ve sosyalleşme başlamaktadır ve bununla birlikte dil öğrenimi hızlanmaktadır. Yapılan görüşmeler esnasında eşinin kendisinden daha iyi Türkçe konuştuğunu söyleyen Rashid görüşürken eşinin görüşme esnasında tercüme etmesi için yanında durmasını istemiştir. Kendisinin Türkçe bilmesine rağmen iş ortamında Farsça konuşulmasından dolayı çok iyi öğrenemediğini fakat eşinin Türkiyeli komşularıyla kurduğu ilişkileri sayesinde Türkçeyi çok iyi bildiğini ifade etmiştir.

Göçmenlerin, göç ettikleri yerin dilini edinmesinin bir diğer önemi de ekonomik, sosyal, sağlık, eğitim gibi farklı konularda yaşanabilecekleri sorunların çözümünü kolaylaştıran bir imkân ortaya çıkarmasıdır. Hastane, adliye gibi kamusal alanlardaki yetersiz çevirmenlik hizmetlerinden dolayı yaşanan mağduriyetler artmaktadır. Özellikle sağlık alanında sağlık sigortasının olmayışı, dili bilmeme ve kadınların erkek egemenliğine dayalı yaşadığı sorunlar nedeniyle sağlık erişimi yetersiz veya hiç olmamaktadır (Adanu & Johnson, 2009). Dil bilmeyen göçmen bireyler, dahil oldukları göçmen grupları içerisinde dil bilen birisiyle sorunlarını çözmeye çalıştıklarından bahsetmişlerdir. Yapılan görüşmelerde de Türkçeyi iyi bilen göçmen bireylerin adliye, karakol, sağlık kuruluşları gibi yerlerde belli bir ücret karşılığı tercümanlık yaptıkları gözlemlenmiştir. Bunlardan biri olan Şahin bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Birkaç yıl çalıştım Türkçeyi öğrendikten sonra kendi işlerimi yaptım. Tercümanlık yaptım, para transferi yaptım, döviz mesela para bozdurmak almak satmak gibi.” (Şahin, Afganistan, 25 yaşında)

Sonuç olarak dil öğrenimi o yerin kültürünü anlamayı, ait hissetmeyi ve kimikleşmeyi sağlamaktadır ve göçmen bireyler için kültürleşme, aidiyet ve uyum sağlamanın temel faktörlerinden biri olmaktadır.

Sosyal yaşamın içinde göçmen erkeklerle ve yerli erkeklerin birbirlerine karşı tutumları da bu araştırmanın kapsamındadır. Bunun için görüşmecilerin Sivas ilinde yaşayan diğer göçmen bireylerle ve yerel halkla aralarındaki iletişimlerini ve birbirlerine karşı sahip oldukları tutumları sorulmuştur.

Göçmen karşıtlığından etkilendiğini ama daha sonra buna izin vermediğini anlatan Şahin, bununla nasıl başa çıktığını ifade etmiştir.

“Ben göçmen karşıtlığından etkilendim ama izin vermedim. Birçoğu beni tanıyor Sivas'ta. Karşındaki insana iyi gel ki o da sana iyi gelsin. Ben bu adama dersem ki sen Türk'sün o da Afgan'sın der. O zaman arada sıkıntı oluyor. Ama ben desem ki hepimiz Müslümanız kardeşiz o da yavaş yavaş yumuşar benimle güzel konuşur.” (Şahin, Afganistan, 25 yaşında)

Sivas'ta yaşayan yerli halkla iletişimde sorun yaşamadığını ama diğer büyük şehirlerde sorun yaşadığını ifade eden görüşmecilerden biri de Feyzullah'tır.

“Sivas'ta hiçbir şey görmedim ama bu sene başka şehirlerde var. 5-6 sene önce diğer şehirlerde de görmemiştim. Sivas bu konuda çok iyi normal yaşıyoruz.” (Suriye, 31 yaşında)

Son zamanlarda yaşanan göçmen karşıtlığına çalıştığı iş yerinde denk gelen Cem bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Önceden ırkçılıkla karşılaşmadım ama son dönemlerde denk geliyorum. Ön yargılı insan da var ön yargılı olmayan da var. İş yeri sahibine iş yerinde olan bir kişi sırf göçmen olduğum için yalan şikâyetle bulunmuş mesela.” (Cem, Afganistan, 22 yaşında)

Göçmen bireylere yöneltilen ırkçı tavırların sosyal medyadan etkilendiğini belirten görüşmeciler sosyal medyada veya televizyonlarda çıkan haberlerle tüm göçmen bireylerin genellendiğini ifade etmişlerdir. Suriyeli göçmenlerin medyadaki temsilleri üzerine yapılan çalışmalar, medyadaki haberlerin birçoğunun kurban/mağdur/yaşanılan acılar/facia gibi kelimelerin dramatik yapısı üzerinden kurgulandığını ortaya çıkarmıştır (Boztepe, 2017). Afgan sığınmacıların medyadaki temsili üzerine Erol ve Göktuna- Yaylacı'nın yaptığı çalışmada Afgan sığınmacıların medyadaki temsilleri, Afganlıların sınır geçişleri ve kayıtsız olmalarından ötürü kriminalize veya dramatize ederek olmaktadır buna ek olarak göçün nedenleri ve temel insani hak olduğu bilgisini gizleyerek sansasyonel haberlerin olmasıyla temsillerin politize edildiğini sonucunu ortaya çıkarmaktadır (Erol & Göktuna Yaylacı, 2022).

Yapılan görüşmelerin sonucunda çoğunlukla Sivas halkının göçmen bireylere karşı anlayışlı, yardımsever ve dostça tavırlarından söz edilmiştir. Sivas halkının tutumlarından memnun olduklarını hatta evlilik bağları dahi kurduklarını ifade

ederek yerli halk ile göçmen halk arasında iyi etkileşim olduğu anlaşılmaktadır. Ablasının bir Türk ile evli olduğunu ifade eden Şahin eniştesi ile arasındaki ilişkiden şöyle bahsetmektedir;

“Benim ablam burada evlendi, eniştem Türk. Türkiyeli bir erkek Afganistanlı bir kadınla evlenebilir. Kültürel olarak sadece düğünde farklılık yaşadık. Bizim düğünler kadın-erkek ayrı olur. Ablamın düğününde kadın-erkek karışık oldu çünkü eniştemin kültürü böyleydi biz de saygı duyduk.” (Şahin, Afganistan, 25 yaşında)

Sosyal yaşama katılımında göçmenlerin durumunu daha net görebilmek için göçmen nüfus oranının fazla olduğu mahallelerin muhtarlarıyla yapılan görüşmede göçmen bireylerle yerli halk arasında ciddi bir ayrışma olmadığı ifade edilmektedir. Sivas halkının yardım sever ve ırkçı olmayan yaklaşımlarının olduğunu söyleyen muhtarlar kendi mahallelerinde yaşayan göçmen bireyleri ve aileleri sosyo-ekonomik olarak takip ettiklerini ve desteklediklerini belirtmişlerdir. Yerli halk ile göçmen halk arasında sert bir ayrışmanın olmamasının en önemli sebeplerinden biri göçmenlerin Sivas ilinin nüfusuna oranla sayıca az olmalarından kaynaklanmaktadır.

Sivas ilinde yaşayan göçmen bireylerin yaşadıkları mahallelere, sosyalleşme mekanlarına bakıldığında “gettolaşma” kavramından söz edilmez. Getto kavramını tanımlarken azınlık grubun kendilerine özgü yaşam biçimleri ve kurumlarının olmasını ve toplumun diğer kesimlerine göre şiddetli “ayrımcılığa” maruz kalınmasından bahsedilmektedir. Gecekondu kavramı gibi bir mekan, birlikte yaşamayı, gündelik yaşamı paylaşmayı ve özel bir konutlaşma durumunu ifade etmektedir (Erder, 2006). Yapılan görüşmeler ve saha gözlemleri soncunda Sivas’ta yaşayan göçmen bireyler arasında gettolaşmadan söz edilemez.

Buna ek olarak görüşülen göçmen bireyler, diğer göçmen bireylerle çok yakın olmadıklarını bazen de olmak istemediklerini dile getirmişlerdir. Suriye ve Afganistan özelinde erkeklikler incelendiğinde bir erkeğin en önemli rolü eve ekmek getirmedir. Haftanın sadece bir günü izin kullanarak uzun saatler boyunca çalışan göçmen erkekler sosyalleşmek için çok fazla vakit bulamadıklarından bahsetmektedirler. Genellikle yevmiye ile çalışan göçmen bireyler için işe gitmemek o gün aç kalmak anlamına gelmektedir. Bu yüzden göçmen erkek bireylerin çalışma hayatı dışında sosyalleşme imkanları çok fazla olmamaktadır.

“Evde yatarım. Çünkü bir gün tatil var, çocuklar yanında olmayınca daha olmuyor ki.” (Nimet, Afganistan, 25 yaşında)

“Özel bir arkadaşım yok. Fırsat çok olmuyor hem okuyorum hem çalışıyorum yoğunum. Ben şimdi gidip yemek pişireceğim.” (Kâmil, Afganistan, 33 yaşında)

“Şimdi hem okuyorum hem çalışıyorum boş zaman yok.” (Feyzullah, Suriye, 31 yaşında)

Göçmen bireylerin diğer göçmen bireylerle etkileşime geçmemesinin bir diğer nedeni de kendi ifadeleriyle “deport edilme” yani sınır dışı edilme korkularıdır. Türkiye’nin son zamanlarda uyguladığı geri gönderme politikalarından ötürü göçmen bireyler endişelerini dile getirmişlerdir. Özellikle göçmen erkeklere yöneltilen “tacizci, toplum düzenini bozan” gibi ithamlardan dolayı toplu halde gezmeyi tercih etmediklerini belirtmişlerdir.

“Ben çarşıya geliyorum, arkadaşlarım arıyor ki çarşıya gidecek misin? Ben diyorum ki ben tek başıma çıkacağım. Toplu olarak bir yerde gezmeyin size haber de söyledi bunu.” (Hasan, Afganistan, 24)

Bunun yanı sıra boş kaldığı zamanlarda “Facebook, Youtube” gibi sosyal medya araçları için video çektiğini söyleyen Hasan bu videoları yeni göç etmiş bireyler için çektiğinden bahsetmiştir. Videoları sosyal medya uygulamaları üzerinden herkesin erişimine kapalı olarak paylaştığını çünkü Taliban’ın kendisine zarar vereceğinden korktuğunu da ifade etmiştir.

“Benim boş zamanım olmuyor. Hafta içi çalışmakla geçiyor. Pazar günü boş oluyorum o zaman da uyuyorum. Akşam bazen oturuyorum, vaktim boş gibi. YouTube’ a girip bir şeyler yapayım diye kendimce düşünüyordum. Onun için ben YouTube başladım bir şeyler çekiyorum. Bazı insanlar geliyor buranın kültürünü, yemeğini, içmesini, gezmesini bilmiyor. Belgesel olarak çekiyorum mesela çarşıya geliyorum çekiyorum. Facebook hesabı açtım ama herkese açık değil çünkü bu sefer korkuyorum burada kafamı keser diye.” (Hasan, Afganistan, 24 yaşında)

Sonuç olarak ortak kültürel ve dini değerlerin varlığı göçmenlerin sosyalleşme ve uyum süreçlerini olumlu yönde etkilemektedir, ancak dil engeli, ekonomik yetersizlikten dolayı mecbur kalınan ağır çalışma şartları, sınır dışı edilme endişesi uyum süreçlerini sekteye uğratabilmektedir. Sivas’ta yaşayan göçmen bireyler arasında gettolaşmanın olmaması ve göçmen bireylerin gettolaşma yapılarından uzak kalmayı tercih etmeleri yeni kültüre uyum sağlamalarını kolaylaştırmaktadır.

4.3.3. Kentsel Mekânda Sosyalleşme Alanları

Günümüzde neredeyse tüm kentlerin göç almasıyla birlikte kentlerdeki farklı ırk, dil, din ve ekonomik gelire sahip bireylerin birlikte yaşama oranları artmaya başlamıştır. Kentler, yerel halk ve göçmen bireylerin uyum, çatışma, dışlanma üçgeninde bir arada tutunma veya ayrışmaya yönelik mücadelelerin verildiği mekanlar olmaya başlamıştır. Çok kültürlü yapılar ve ekonomik eşitsizlikler ise mekânsal ayrışmanın en belirgin örneklerini karşımıza çıkarmaktadır. Sivas ili şehir merkezinden uzak, kenar mahallelerde yaşamayı tercih eden göçmen bireyler de bu ayrışmanın örneklerinden biri olmaktadır. Buna göre mekânsal ayrışmanın temelindeki ekonomik etkiler sosyal, politik ve kültürel ayrışmayı pekiştirerek beraberinde çeşitli riskleri bünyesinde barındırmaktadır. Belirli mahallelerde bulunan göçmen nüfusların gettolaşma potansiyelinin olması da bu riskler arasındadır (Sönmez, 2016). Bu bölüm için Suriye ve Afganistan'dan göç etmiş bireylerin ağırlıklı olarak yaşadıkları mahallelerle birlikte sosyalleşmek için tercih ettikleri mekanlar da araştırılmıştır.

Sosyalleşme mekanları göçmen bireylerin hem kendi gruplarıyla hem de ev sahibi ülkenin vatandaşlarıyla kültürleşme ve uyum açısından önemlidir. Bu sayede göçmen bireyler ile ev sahibi halk birbirleriyle kurdukları iletişimi artırma imkânı bulmaktadırlar. Sosyalleşme mekanları bu çalışmada hem cinsiyet farklılıkları temelinde hem de gündelik yaşam deneyimleri üzerinden ele alınmıştır.

Araştırmada göçmenlerin sosyalleşme mekanlarını ve gündelik yaşam pratiklerini gözlemlemek için görüşme mekanına görüşmecinin karar vermesi istenilmiştir. Bunun üzerine görüşmecilerin çok azının kendilerinin tercih ettiği mekanlar olmuştur. Mekân tercih etmeyen görüşmecilerin genel olarak verilen cevap ise;

“Ben burada hiç kafeye falan gitmiyorum. Siz nereyi dersiniz orası olsun.” olmuştur. Buna rağmen görüşme mekanını belirlerken görüşmecinin kendisini rahat hissedeceği, daha önceden gittikleri veya çevrelerinden duydukları yerler olmasına özen gösterilmiştir.

Bu sonuca göre sosyalleşme mekânının daha çok özel alanlar olduğu anlaşılmaktadır. Uzun saatli, yoğun emek gerektiren ağır işlerde çalışan göçmen

bireyler için sosyalleşme imkânı çok fazla olmamaktadır. Genelde haftada bir gün izin kullanan bireyler, izin günlerini evde dinlenerek, çocuklarıyla vakit geçirerek değerlendirmeyi tercih etmektedirler.

Bunun yanı sıra aralıklarla da olsa gittikleri mekanlar daha çok mesire alanları ve parklardır. Sadece bayramlarda bu yerlere gidebildiklerini söyleyen Feyzullah durumu şöyle ifade etmiştir;

“Suriyeli arkadaşım var Paşabahçe’ye (Sivas kent merkezine 7 km uzaklıkta bulunan mesire alanı) arkadaşlarımla gidiyorum. Sadece bayramlarda yapıyoruz ama.” (Feyzullah, Suriye, 31 yaşında)

Sosyalleşme mekanlarının tercihinde etkili olan faktörler yaş, ekonomik durum, medeni durum, çalışma hayatıdır. Okumak için Sivas iline gelen göçmen bireylerden biri olan Saadettin sosyalleşme durumunu şöyle ifade etmektedir;

“Öğrenci gruplarımız var. Bir de diğer arkadaşlarımız var onlarla yardımlaşıyoruz. Arkadaşlarımla dışarıda istasyonda dolaşıyoruz, üniversitede oyun yeri açıldı oraya gidiyoruz.” (Saadettin, Suriye, 22 yaşında)

Göçmen kadınlarla yapılan görüşmede, göçmen kadınların hem kendi aralarındaki hem de yerel kadınlarla aralarındaki ilişkiler sorulmuştur. Görüşmeler sonucunda kadınların daha çok evlerde toplandıklarını ama hava durumu, çocukların evdeki şartlarına göre parklarda da görüştüklerini ifade etmişlerdir.

“Bazen ben onlara kahvaltıya gidiyorum, onlar geliyorlar. Bazen parkta buluşma yapıyoruz. Ben mesela bir çay falan yapıyorum termosta. Onlarda biri kurabiye getiriyor, biri mısır getiriyor herkes bir şey getiriyor. Öyle ortak karar veriyoruz mesela bu saatte parktayız, hepimiz orada buluşuyoruz. Benim en çok Türk arkadaşım var.” (Maria, Afganistan, 39 yaşında)

Sonuç olarak sosyalleşme mekanları ev sahibi kültür ile göçmen bireylerin veya göçmen bireylerin kendi gruplarıyla farklı kanallardan iletişime girebilecekleri yollardan birisidir. Özellikle erkeklerin eve ekmek getirme rollerinden ötürü belirli bir sosyalleşme mekanlarının olmaması şaşırtıcı olmamaktadır. Bunun yanı sıra kadınlar kendi aralarında daha çok sosyalleşme fırsatı bulabilmektedir. Ev işleri, çocuk bakımında artan kalan zamanlarda yerli veya kendi gruplarındaki kadınlarla

iletişime geçerek arkadaşlık ve sosyal destek ağı kurabilmektedirler. Bu sayede kadınların psikolojik olarak uyum sağlaması kolaylaşabilmektedir.

5. GÖÇ İLE DEĞİŞEN ERKEKLİKLER ve YENİDEN İNŞA

Savaş, iç çatışma, ekonomik kriz, hayati tehlike gibi çeşitli nedenlerle ülke ülkelerini terk etmek zorunda kalan ve Türkiye'ye göç eden göçmen bireylerin kırılganlıkları artmıştır. Hukuki statüleri, yoksulluk, işsizlik veya yeni kültürün öğretileriyle yaşadıkları deneyimler göçmen bireylerin geleneksel cinsiyet rollerinde kırılmalara, yeniden biçimlendirmelerine neden olmaktadır. Bu bölümde de erkekliğin değişen ve yeniden üretilen alanlarına odaklanılmaktadır.

5.1. Erkeklik Göstergesi Olarak İş Sahibi Olma ve Ev Geçindirme Pratikleri

Ataerkil kalıplara bağlı cinsiyet rolleri, insanlara sosyal olarak tanımlanmış cinsiyetlerine dayalı ortak davranış beklentileri oluşturmaktadır ve erkek olmanın ortak beklentileri içinde iş sahibi olma, evin geçimini sağlama, otoriter olma, korkusuz olma gibi çeşitli göstergeler yer almaktadır. Bu göstergelerin kanıt ve performansa dayandırıldığı erkeklik kimliği göç sürecinde erkeliğin bir basamağı olarak kabul edildiği gibi niteliklerin kaybıyla da sonuçlanabilmektedir.

Araştırmaya katılan Suriye ve Afganistan'dan göç eden erkek katılımcıların göç etmeden önceki geçim kaynakları, meslekleri, çalışma koşulları ve göç ettikten sonraki geçim kaynakları, meslekleri, çalışma koşulları sorulmuştur. Katılımcılar arasında Suriye ve Afganistan'da yüksek sosyo-ekonomik düzeye sahip göçmen bireylerle birlikte orta sosyo-ekonomik düzeye sahip katılımcılar da yer almaktadır. Fakat göç etmeyle birlikte yapılan işler alt sınıf işleri olarak benzerlik göstermektedir. Bu bölümde hem ana yurtlarında hem de göç ettikleri yerdeki toplumun Suriyeli ve Afgan erkeklere yönelik beklentilerinden biri olan "iş sahibi olma ve ev geçindirme" açıklanacaktır.

Sivas'a göç eden Afgan ve Suriyeli bireylerin tek veya aileleriyle göç etme oranlarında bu çalışmada anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Buna göre göçmen erkeklerin bir kısmı aileleri ile göç ederken bir kısmı da tek başına göç etmişlerdir.

Yapılan görüşmelerde Sivas'ta var olan iş olanaklarına göre çalışma izinleri olmadan, sigortasız daha düşük ücretlerde çalıştıkları anlaşılmaktadır. Yapılan görüşmelerde çalışma iznine sahip Suriyeli üç kişi bulunmaktadır. Afganistan'dan göç eden bireylerin hiçbiri çalışma iznine sahip değildir. Sivas'taki iş ve göçmen işçi potansiyelini daha iyi anlayabilmek için 28.07.2023- 17. 09.2023 tarihleri arasında inşaat işleri ve bahçe işleri sektöründe bulunan işverenlerle yapılan görüşmelerde iş verenlerin ortak söylemi *“kimsenin yapmak istemediği işlerde çalışıyorlar ben de bu yüzden iş vermek zorunda kalıyorum. Onlar çalışmasa ben işçi bulamam, işimi yapamam, aç kalırım.”* şeklinde olmuştur. Sosyal güvence olmadan, düşük ücretlerde çalışan göçmenler düşük statülü, çoğunlukla bedensel güce dayalı tarım ve bahçecilik, inşaat, mobilyacılık, temizlik, terzilik, hal çalışanı, mağaza çalışanı gibi işlerde çalışmaktadır. Yapılan görüşmeler arasında sadece iki kişi Türkiye’de aldığı eğitim kapsamında mezun olduğu alanda daha iyi şartlarda çalışmaktadır.

Katılımcılara Suriye ve Afganistan'dan göç etmeden önce yaptıkları meslekler sorulmuştur. Katılımcılar arasında öğrenci oldukları için çalışmayan veya tatillerde geçici işlerde çalışanlar olduğu gibi esnafılık yapan, polis, asker ve inşaat sektöründe çalışan katılımcılar da bulunmaktadır. Görüşme yapılan katılımcıların çalıştıkları sektörler farklı olmasına rağmen hiçbiri göç etmeden önce yaptıkları işlerini devam ettirememektedir veya göç etmeden önce almış oldukları eğitim kapsamında çalışmamaktadırlar. Koşullar ne olursa olsun çalışması gerektiğini söyleyen görüşmeciler buldukları her işte çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Çalışmaya başlama yaşı ailenin eğitim seviyesi ve evde çalışan birinin vefatıyla yakından ilgilidir. Ailelerin birçoğu için en az lise seviyesine kadar okumak önemli olsa da bir evin geçimini sağlayacak şekilde çalışmaya başlamak özellikle babanın sağlık durumu ve vefatıyla ilişkilidir. Suriye ve Afganistan'da çıkan iç karışıklık ve savaşlardan dolayı birçok ailede sorumlu kabul edilen babalar ya vefat etmiş ya da sağlık durumları çalışmaya imkân tanımayacak koşuldadır. Böylesi bir durumda evin sürekli geçimini sağlamak genellikle ailenin en büyük oğlan çocuğuna devredilmiştir. Bu koşullarda özellikle oğlan çocukları sekiz dokuz yaşında çalışmaya ve evi geçindirmeye başlamışlardır. Küçük yaşta çalışmaya başlayan Nimet, babası öldüğü için çalışmak zorunda kaldığını ifade etmiştir.

“Ben babamı görmedim, evi büyük abim çalışarak geçindiriyordu. Ben okuyordum, liseyi bitirdim ama 9 yaşında çalışmaya başladım. Boya, inşaat her işi yaptım” (Nimet, Afganistan, 25 yaşında)

Cinsiyete dayalı en kalıcı normatif ilkelere biri, ailedeki birincil geçim kaynağının erkeklerin olması ilkesidir. Gelenek ve kültüre bağlı olarak, erkeğin ailenin geçiminden sorumlu olan birinci kişi olmasına yönelik beklentilerin toplum içinde kabul edilmesi, davranışın toplum tarafından belirlendiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır (Echavez vd., 2016). Batı toplumlarındaki endüstriyel yaşamla birlikte “modern” erkeklik değeri çalışma hayatıyla ve başarılı olmakla kurgulanır. Orta Doğu toplumlarında ise toplumsal cinsiyete yönelik geleneksel tutumların geçerli olması erkeklik ve çalışma-eve bakım sağlama arasında değişmeyen bir ilişki ortaya çıkarmaktadır (Inhorn & Isidoros, 2018). Emek ve geçim, erkekler için zorunlulukla birlikte bir erdem olarak kabul edilmektedir. Çalışmasına engel olabilecek hastalık ya da herhangi bir engelin olması gibi zaruri durumların dışında çalışmak bir erkeğin temel niteliği olmalıdır. Yapılan görüşmelerde erkekler için çalışmanın anlamı, evi geçindiren olmakla birlikte erkekliğin bir değeri olarak görülmekte ve çalışmayan erkeği toplumun iyi karşılamayacağı yönündedir. Ghannam’ın 2018 yılındaki çalışmasına göre, hala günümüz Orta Doğu’sunda anne, kız kardeş, eş, teyze ve benzeri yakınlık derecesi bulunan birçok kadın erkek bireylere çalışmanın önemini öğrenmelerini teşvik etmekte ve zaman içinde bu fikri hayata geçirmeleri için destek sağlamaktadır. Hatta bazı durumlarda, bu kişilerin erkeklerin çalışması konusunda baskı uyguladıkları belirtilmiştir. (Ghannam, 2018). Erkekler gençlik yıllarından iş öğrenmeye ve başarılı bir işçi olmak için gerekli etik ve becerilere sahip olmalıdır.

Yapılan görüşmelerde farklı eğitim seviyelerine sahip erkek bireyler arasında erkeklerin geçim sağlayan kişi olduğuna dair bakış açılarındaki önemli ölçüde farklılık görülmektedir. Eğitimin dünya görüşü üzerindeki etkileyici, düzenleyici yapısı bilinmekle birlikte genel söylem ve kabul erkeklerin ev geçindirmede asıl sorumlu olma fikrini değiştirmemektedir. Görüşmelerden elde edilen veriler de erkeklerin aile geçiminin sağlayan kişi “ekmek kazanan” kişi olması gerektiğini destekleyen bulguları ortaya çıkarmaktadır. Erkeğin evin geçiminden asıl sorumlu olan kişi olması gerektiğini kabul eden katılımcılardan biri olan Ali erkeğin evde durması hakkında şunları demiştir.

“Kadın kendisi isterse çalışabilir ama erkeğin evde oturması kötü. Erkek geçimi sağlamalıdır. “(Ali, Suriye, 26 yaşında)

Afganistan’dan göç etmiş Nimet ise kendi kültürlerinde en çok erkeklerin çalıştığını ifade etmiştir.

“Aileye erkek bakmalı. Bizde en çok erkek çalışır.” (Nimet, Afganistan, 25 yaşında)

Afganistan’da erkeklerin neden daha çok çalıştığını kısıtlı ve ağır koşullara sahip iş imkanlarıyla açıklayan Kamil, kadınların bu şartlarda çalışamadığını ve aile kalabalık dahi olsa bir kişinin çalışarak o aileyi geçindirebildiğini ifade etmiştir.

“Afganistan’da iş imkanları çok kısıtlı ve işlerin çoğunluğu ağır işler. Bu yüzden bir erkek çalışır 8 kişiyi doyurur gibi bir durum var. (Kâmil, Afganistan, 33 yaşında)

Baba rolünün gerekliliklerinden olan ev geçindirmeye vurgu yapan ve evin asıl sorumlusunun baba olduğunu ifade eden katılımcılardan biri de Feyzullah’tır.

“Baba çalışmalı. Sadece baba değil ama en büyük mesul babadır.” (Feyzullah, Suriye, 31 yaşında)

Pease’in gözlemlediği gibi dünyanın birçok yerinde evin geçimini sağlayan erkekler, erkeklerin öz kimliğinin merkezinde her erkek için olması gereken temel bir zorunluluktur (Pease, 2006). Bununla birlikte erkeğin geleneksel olarak “ekmek kazanan” rolü içinde eşi için iyi bir koca, çocukları için iyi bir baba olmak için evin geçimiyle birlikte eşinin ve çocuklarının eğitim, sağlık gibi ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlüdür.

5.2. Babadan Oğula Devredilen Erkeklik

Erkeğin aile içinde çocuk, eş, baba rolünde kimler için çalıştığı, erkeğin sahip olduğu toplumsal konum ve sorumlulukları için önemlidir. Çalışma ve ev geçindirme, yetişkinlik çağına gelmiş erkekler için yetişkinliğe geçiş sayılmaktadır çünkü aileler için yetişkin olmaya hazır bekar erkeğin çalışmaya başlaması erkeğin sorumluluk almaya hazır olduğu anlamına gelmektedir. Yetersiz iş imkanlarından dolayı çalışma fırsatı bulamayan erkek birey, ailesini geçindirme sorumluluğunu

üstlenmek için kendisini göç etmek zorunda hissetmektedir veya aileler finansal destek sağlaması için erkekleri göç etmeye teşvik etmektedir. Göçe teşvik etmek aileler için ev ekonomisine katkı sağlayacak stratejik bir olgu olarak görülmektedir. Monsutti'nin (2007) *"Migration as a Rite of Passage: Young Afghans Building Masculinity and Adulthood in Iran"* başlıklı makalesinde bahsettiği gibi göç hayatta kalma ve başa çıkma becerileriyle birlikte erkeğin erkekliğini kanıtladığı yetişkinliğe geçiş ayini olarak kabul edilmektedir (Monsutti, 2007). Yetişkinlik çağına geçen erkek ailenin ekonomik sorumluluğu babadan devralmış olur. Paranın kazancı ve yönetimi yetişkin erkek tarafından sağlanır ve geride bıraktıkları ailelerine gönderilmek üzere biriktirilir. Yapılan görüşmelerde ailenin ekonomisine katkı sağlayan hatta evi geçindiren erkeklerden biri de Ali'dir.

"Annem çalışmıyor evdeydi, babam çalışırdı. Sonrasında biz çalışmaya başladık. Baba ailenin geçimini sağlamalı ve sonrasında oğullar da babanın yükünü alırlar. Şu an ise hem şirkette çalışıyorum hem programlama özel dersi veriyorum. Babam çalışmıyor ve aileme ben para gönderiyorum." (Suriye, Ali, 26 yaşında)

Afganistan'dan çalışmak için ilk önce İran'a oradan da Türkiye'ye geçen Hasan ise bu durumu şöyle anlatıyor:

"Afganistan'da 17 yaşında çalışmaya başladım sonra dedim ki burada iş yok gideyim en azından kiraya suya destek olurum. İran'a anne-babam gönderdi, onların rızasıyla geldim zaten göçerken aileme destek olmak için gittim. Ben çalışıyordum ve her ay sonu harçlık gönderiyordum. Mesela iki bin çalışıyordum 500 bana kalıyordu bin beş yüz onlara gönderiyordum öyle gibi". (Hasan, Afganistan, 24 yaşında)

Aileye babaların bakmasını söyleyen Ali, Taliban'ın babasını kaçıracak darp edip sakatlanması üzerine babasının görevini yaptığını ifade etmiştir.

"Benim babamın sağ ayağı sakat çünkü Taliban tarafından darp edilmiş. Aileye baba bakmalı ama şimdi ben onun görevini yapıyorum çünkü babamın ayağı sakat yapamıyor. Afganistan'dayken Çarkent diye bir ilçe var orada yaşıyorduk ben çobanlık yaptım. ... Şimdi de ben az da olsa gönderiyorum, yardım ediyorum." (Hasan, Afganistan, 24 yaşında)

Görüşmecilerden biri olan Nimet (Afganistan, 25 yaşında) tanıdığı bir Afgan arkadaşı için *"Şimdi burada çalışıyorlar, oraya para gönderiyorlar, ayda 5 bin 6 bin ne olursa ama çalışıyorlar"* diyerek çalışma ve bakım verme üzerine birçok kişinin aynı durumda olduğunu ifade etmiştir.

Göç deneyimi bazı erkekleri becerileri ve niteliklerinin altında işlerde çalışmaya zorlasa da iş sahibi olma, erkeklik kimliğinin inşasındaki yerini pekiştirmektedir (Pease & Crossley, 2005). Yapılan görüşmelerde göç etmeden önce kendi iş yerlerine sahip, statüsü yüksek işlerde çalışan bireyler inşaat, mobilya yapımı gibi günlük yevmiye verilen işlerde çalışmak zorunda kaldıklarını bu durumdan rahatsız olduklarını ama başka seçimlerinin olmadığını ifade etmişlerdir.

“Benim iki lisansım var, birincisi mühendislik, ikincisi hukuk. Gelmeden önce uluslararası bir örgütte çalışıyordum. İngilizce, Almanca biliyorum ama şu an manavda, mağazada, halde çalışarak geçimimi sağlıyorum ve aileme destek oluyorum.” (Kâmil, Afganistan, 33 yaşında)

Sonuç olarak göç hem şiddetten kaçış hem de ekonomik nedenlerle gerçekleştirilmektedir. Erkekler için göç yetişkinliğe geçiş geçişle birlikte çalışma ve eve ekmek getirme erdeminin gerçekleştirildiği bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Erkeklerin erdemli bir şekilde çalışmaya hazır bulunmaları için aile yakınları ve sosyal çevrelerindeki birçok kişi genç erkek bireyi yetiştirmektedir. Ailenin tüm ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde kendini hazırlayan erkek için göç sürecinde de durum değişmemektedir ve ailenin ihtiyaçlarını karşılamak için iş fark etmeksizin çalışarak erkeklik kimliklerini sürdürmektedirler.

5.3. Yok Sayılan Erkeklikler

Erkeğe özgü normatif idealler ve basmakalıp toplumsal cinsiyet rolleri, düşünüş ve eyleme yönelik erkeklik standartlarını oluşturmaktadır. Erkeklik standartları kültürlere göre değişkenlik gösterdiğinden sabit, baskın tek bir erkeklik normunun varlığından ziyade kültürlere, sınıfsal düzene göre değişen erkeklik normlarında söz edilmektedir. Göçle birlikte değişime uğrayan kültürel kodlar, sınıfsal statüler erkekliğin yeniden sorgulanmasına ve yeni kültür içinde değişerek, tekrarlanarak kendini yeniden üretmesine sebep olmaktadır. Bunun yanı sıra ev sahibi kültürün erkeklik normlarına uymayan göçmen erkekler diğeri olarak dışlanmaktadır. Bu başlıkta göçmen erkeklerin ülkelerinde olan çatışmalara ve savaşıma dair fikirleri ile ev sahibi toplumun kendilerinden beklentilerinden yola çıkılarak erkeklik, milliyetçilik ve militarizm olguları ele alınacaktır.

Batının, doğunun, kuzeyin ve güneyin farklı toplumsallıkları içinde erkekler, o bağlamdaki erkeklik model ve rollerine uyum sağlamak için çeşitli duraklardan geçerler. Yani erkeklik modernizm öncesi dönemlerde olduğu gibi erginlik törenleriyle olmasa bile erkek olmayı kanıtlayabilecek birçok eylemi içermeye devam etmektedir (Selek, 2018). Kültüre özgü erkeklik belirteçleri fark etmeksizin kültürler erkekliği kazanılması gereken ve kaybedilecek bir sosyal statü olarak görmektedirler (Gilmore, 1991).

Türkiye’deki erkeklik sünnet olmak, askere gitmek, iş sahibi olmak, baba olmak gibi duraklardan geçerek gelişim çağı boyunca sınava tabii tutulur. Duraklar ve sınavlar esnasında ise erkeklerden korkusuz olması, sorumluluk sahibi olması, milliyetçi olması, vatanını koruması, çatışma ve savaştan kaçmayacak cesarete sahip olması beklenir (Güney & Konak, 2016).

Milliyetçilik kültürü, eril kültürel temaları vurgulamak ve bunlarla ilişkili bir erkekliği kurmak üzerine inşa edilmiştir. Geleneksel bakışa göre bir erkeğin sahip olması gerektiği düşünülen korkak olmama, yiğitlik, onurlu olma gibi özelliklerin erkeksi özellikler mi yoksa vatansever özellikler mi olduğunu ayırt etmek güçleşmektedir. Çünkü vatansever birisinin de korkusuz, yiğit, mert ve onurlu olması beklenmektedir (Nagel, 1998). Böylelikle ulus, milliyetçilik ve erkeklik birbirine bütünleşmiş bir yapı oluşturarak bütünlük sağlamaktadır. Bu bağlamda vurgulanmak istenen şey ise gündelik hayattaki erkekliğin gereksinimlerinin militarist taleplerle iç içe geçmesidir. Erkeklerin genetik-biyolojik yapıları gereği sahip oldukları düşünülen sertliğin savaşmak için yeterli kabul edilmesi “militarize edilmiş erkeklik” üzerine kurulu savaşçılık kültürünün yaratılmasına neden olmaktadır (Goldstein, 2001). Toplum içerisinde erkeğe atfedilen roller yeniden üretilerek savaş, çatışma gibi militarist bir yapının içerisine dahil ol(a)mayan erkekler de erkeklikten dışlanmış kabul edilmektedir.

Son zamanlarda özellikle göçmen erkeklerin topluca savaştan kaçarak Türkiye’ye geçmeye çalıştığına dair sosyal medyada yer alan haberlerle birlikte, Türkiye halkı arasında göçmen erkeklere karşı artan sert tepkiler gözlemlenmeye

başlamıştır.* Türkiye kültürü ve yapısı içinde her an vatanını korumak için hazır olmak, gerektiğinde vatanını savunmak ve bu uğurda hayatını feda etmek büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla Türkiye’de kabul edilen normatif ve hâkim olan ideal erkek profiline göre, bir erkeğin savaştan kaçarak ülkesini terk etmesi kabul edilemez bir durum olarak değerlendirilmektedir. Bu yüzden göçmenler üzerinden yapılan ötekileştirme en çok “milliyetçilik” söylemleri içermektedir(Güney & Konak, 2016). Zaten göç oranlarının artışından ötürü “işgalci” olarak görülen göçmen bireyler bir de erkeklere atfedilen savaşçılık rolünü gerçekleştirmedikleri için “ötekiler” olarak toplum içinde dışlanmaktadır. Connell’in “*Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*” isimli çalışmasında ortaya çıkardığı “hegemonik erillik” kavramına göre diğerlerinin yani ikinci sınıf olarak tanımlanan grubun içine dahi edilmektedirler (Connell, 2019).

Sivas’ta yaşayan yerli halkın söylemleri ve kendilerinden beklentileriyle birlikte kendi durumlarını açıklayan göçmen erkek bireyler için ülkelerindeki savaş daha farklı değerlendirilmektedir. İç karışıklık sonucu ortaya çıkan savaşlarda tarafların belirsiz olması “kime ve neye karşı vatanımı savunacağım?” sorusunu ortaya çıkarmaktadır.

“Ben iki buçuk yıl savaştım. Biz kimle savaştık, herkes kardeş. Benim kardeşim Esad askeri ben mecbur Özgür Ordu askeri oluyorum. Ben kimi vurayım, kardeşimi mi?” (Mahmut, Suriye, 28 yaşında)

Günümüzde devletlerarası savaşların devam etmesiyle gücün devlet tekeline çıkarak belli gruplarca özelleşmeye başlaması iç karışıklıkların- iç savaşların artmasında etkili olmuştur. Suriye krizinde ortaya çıkan bu durum alışılmış savaşların amaç ve motivasyonlarının çok dışında farklı bir yapıya sahiptir. Bu bağlamda “savaşma” olgusunun yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Mahmut’un ifadesi de Suriye’deki savaşın yapısını açıklamaktadır. Bu durumu ifade

* Hürriyet Gazetesi’nin Muhammed Kafadar tarafından yazılı 10.07.2021 tarihli “*Şehirli ve eğitilmiş kesim Taliban’dan Kaçmanın Yolunu Arıyor: Bu defa Afgan kentliler kaçma hazırlığında*” başlıklı haberine göre günde bin Afgan’ın Türkiye’ye geçtiği ifade edilmektedir. (<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/sehirli-ve-egitimli-kesim-talibandan-kacmanın-yolunu-ariyor-bu-defa-afgan-kentliler-kacma-hazirliginda-41850251>)

Teyit.org sitesinde yer alan Ali Osman Arabacı tarafından 12.08.2021 tarihinde hazırlanan “Fotoğrafın Türkiye’ye gelen Afgan göçmenleri gösterdiği iddiası” başlıklı habere göre sosyal medyada dolaşan video ve fotoğrafların Türkiye’ye ait olmadığı belirtilmiştir. (<https://teyit.org/analiz/fotografın-türkiyeye-gelen-afgan-göçmenleri-gösterdiği-iddiası>)

edenlerden biri de Saadettin'dir. Saadettin de Suriye'deki savaşın yapısına vurgu yapmıştır.

“Ben İdil'deki bombalamada yaralandım. Geri gitmemizi bekliyorlar, belirli bir ordu veya tarafı tutsaydık savaşabilirdik ama bu iç savaş.” (Saadettin, Suriye, 22 yaşında)

Suriye'deki karışıklıkların başlamasının ardından uzun zaman geçmesine rağmen devam etmesi, Türkiye halkında Suriyelilerin savaşmaları gerektiğine dair yargılarını pekiştirmektedir. Fakat iç savaşların ilerleyişleri incelendiğinde zaman ve mekân sınırlarının belirsiz olmasıyla birlikte kullanılan yöntemlerin kaos durumunu tekrardan üretmesi barıştan ziyade sürekli savaş halini olağanlaştırmaktadır (Eker, 2015). Bu yüzden Suriyeli göçmenler geri dönüp savaşmanın kendilerine zafer kazandırmayacağını düşünmektedirler.

Afganistan için ise Taliban'ın ele geçirdiği yönetimde savaşacak bir düşmanın olmadığı Nimet tarafından ifade edilmiştir.

“Askere gitsin diyorlar ama nasıl gidelim. Bizim savaşımız savaş gibi değil, kime karşı savaşacağız. (Nimet, Afganistan, 25 yaşında)”

Görünen durumun aksine Suriye ve Afganistan'da savaşa katılmış göçmen bireylerin de göç ettiği bir gerçektir. Savaşa katılmış bireylerle yapılan görüşmeler esnasında ortak olarak ifade edilen şey her Afganlının savaştan kaçmak için Türkiye'ye gelmedikleridir. Savaşın ağır şartlarını deneyimledikten sonra savaşın sona ermeyeceğini düşünüp Türkiye'ye kaçmaya karar verdiklerini ifade etmişlerdir.

*“Ben orada rütbeli askerdim, benim grubum savaş için gittiğinde hepsi öldü sadece 3 kişi hayatta kaldık, 53 gün hiçbir şey yemedik. Bu yüzden göç etmeye karar verdim.” (Faruk, Afganistan, 30 yaşında)***

Faruk'un ifadesi oldukça yoğun travmatik ve zorlu deneyimleri yansıtmaktadır. Savaşın neden olabileceği olumsuz etkiler, riskler göz önüne alındığında erkekler için önemli bir sorun teşkil etmektedir.

** Bu görüşmede Faruk savaşırken çektiği fotoğrafları göstermiştir. Fotoğrafları göstermesinin sebebi savaşıp geldiğine dair bir kanıt sunmaktır. “İnanmıyorsan gel bak, savaştan kaçmadım, fotoğraflarım var” diyerek göstermişti. Arkadaşlarının hepsini kaybettiğini sadece komutanının, arkadaşının ve kendisinin hayatta kaldığından bahsederken bu duruma çok alışmış, sıradan bir olay anlatıyor gibiydi

*“Suriye’de 2 yıl savaşta kaldım 2017’de Türkiye’ye geldim. Erkek olduğum için savaşmayı istedim, amcamın çocuğu gözümün önünde şehit oldu, ağlamadım bile Allah kabul olsun dedim devam ettim. Ölüme alıştık, savaşta kolay bir şey yok. Bizde sadece tüfek vardı ama karşımızda tank, top, uçak vardı. Savaşın her koşulu çok zordu. Savaşta herkes askerdi ama hastanede yemek yapan vs. kadınlar da vardı.” (Muhacir, Suriye, 25 yaşında)****

Farklı kültürde farklı inşa süreçlerinden geçmiş erkeklikler için göç kararı almak, erkekliğin bir parçası olabilmektedir. Milliyetçi bir kimlikle vatanını korumakla sorumlu tutulan erkek, aynı zamanda ailesini korumak ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlüdür. Özellikle Afganistan gibi uzun yıllardır devam eden savaşlar ve farklı gruplar arasındaki çatışmaların neden olduğu güvensiz ortamlarda, ailenin güvenliğini sağlamak erkeğin temel görevi haline gelmiştir. Bu gibi zorlu koşullar altında erkeklik belirli sorumlulukları yerine getirme ve aileyi koruma amacıyla tanımlanmaktadır. Buna en iyi örneklerden biri Şahin’in anlatılarıdır.

“Bana diyorlar kaçtın geldin. Ben aklım büyük olsa kaçırmazdım babam da neden kaçtı çocukları için karısı için kaçtı. Onlar da bizi korumak için kaçtı yoksa savaş ederdik onlar da ölürdü biz de ölürdük.” (Şahin, Afganistan, 25 yaşında)

Afganistan Araştırma ve Değerlendirme Birimi’nin (AREU) 2016 yılında hazırlamış olduğu “The Other Side of Gender Inequality: Men and Masculinities in Afghanistan” isimli kitapta Afganistan bağlamında erkeklik incelenmiştir. Yapılan kapsamlı araştırmada erkeklerin, ailenin güvenliğinden sorumlu olmaları gerektiğine dair inançlarının ve kabulünün yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Özellikle kadın katılımcılar arasında etnik köken farkı olmaksızın ailenin güvenliğinin erkeğin temel endişelerinden olması gerektiği kabul edilmektedir (Echavez vd., 2016). Buradan da anlaşılacağı gibi toplum tarafından görevlendirilen erkek, ailesini koruduğu kadar “erkek” olarak anılacaktır. Buna göre ülkedeki iç karışıklık ve savaşın olumsuz şartlarından ailesini korumak isteyen erkeğin tek yolu ise göç etmektir. Böylelikle ailesine, çocuklarına, karısına daha iyi bir hayat sürdürme şansına sahip

*** Bu görüşmede Muhacir savaşla ilgili çok fazla detay anlatmak istememiştir. Savaşla alakalı konuşurken daha durgun ve donuk bir ifadeyle anlatmaya devam etmiştir.

olabilmektedir. Şahin'in söylemine bakıldığında göç etme kararı erkekliğin bir kanıtı niteliği taşımaktadır. Fakat erkeklik sürekli olarak değişen ve sınanan olgulara sahip olduğu için göç ettikten sonra sarsıntıya uğramaktadır. Erkeklikler farklı kültürler içinde farklı performatif özelliklere sahip olacağı için ev sahibi toplumun kültürü içerisinde sarsıntıya "uğratılan" bir erkeklik ortaya çıkmaktadır.

Bunlara ek olarak çatışmalar ve sivil halka uygulanan şiddet üzerine yapılan çalışmaların, kadınların mağdur, erkeklerin saldırgan pozisyonunda olduğu bir bakıştan uzaklaşarak ele alması gerekmektedir. Afganistan ve Suriye'de yaşanan savaş ve çatışmalarda sivil halkı hedef alan farklı şiddet biçimlerinin amaçlarına odaklanmak, savaş ve çatışmaların etnik temizlik, aşağılama gibi hangi amaçlarla yapıldığını ve bu amaçlar içinde kadın ve erkeklerin benzer veya farklı şekillerde hedef alınıp alınmadıklarını ortaya çıkarmaya yardımcı olabilmektedir. Linos'un 2009 yılında yaptığı çalışmada kadın ve kız çocuklarının çatışma deneyimlerine odaklanmanın gerekliliğinin azaltılmadan cinsiyet temelli şiddet özelinde erkeklerin özel ihtiyaçlarını incelemeye ve belirlenmesi gerektiğinden bahsetmiştir.

"Savaş sırasında özellikle etnik ve mezhepsel çatışmalarda cinsiyet temelli şiddetin mantığı ve sembolik anlamı genellikle aynıdır: kurbanlar erkek veya kadın olsun etnik temizlik söz konusu olabilir. İkinci olarak şiddetin özellikle de cinsel şiddetin sağlık üzerindeki etkileri erkekler ve kadınlar için farklı olabilir ve farklı sağlık müdahalelerini ve terapötik yaklaşımları gerektirebilir. Üçüncü olarak ise saldırganların genellikle erkek olması ve heteroseksüel erkeklerin erkekler tarafından cinsel istismara uğraması ek bir damgalamaya sebep olabilmekte ve sağlık vb. hizmetlere erişimde utanç yaşanmasına neden olabilmektedir." (Linos, 2009b).

Çatışma içinde veya göç yolunda toplumsal cinsiyete dayalı şiddet boyutunda erkek sivillerin toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz bırakılma ihtimalleri; erkeğe yönelik toplumsal damgalama, kültürel beklentiler ve erkeklik normlarından dolayı görmezden gelinebilir. Göç etme kararı aldıktan sonra kaçakçılarla yaşanan sorunlar, göç yolundaki hırsızlık olayları, diğer göçmen bireylerle yaşadıkları sorunlar erkekler için de risk teşkil etmektedir. Bunun yanı sıra göç ettikten sonra geçici barınma merkezlerinde, göç idarelerinde veya sosyal yardım bulmak için

başvurularında şiddete, ayrımcılığa uğradıklarını belirten erkekler de bulunmaktadır. Geçici barınma merkezinde şiddete uğradığını anlatan Muhacir;

“2017’de Kilis’te kampta kalırken arkadaşlarımla dışarı çıkmak istedik ama kamptan şehre çok fazla insan çıktığı için izin vermediler. Biz de müdürle görüşmek istediğimizi söyledik bunu söyleyince özel güvenlikler bizi bir odaya götürüp iki saat dövdüler. Sonra müdürle görüşturdüler, müdür güvenliklere yaptıklarının yanlış olduğunu söyledi sonra biz polise gittik. Polis aramızda halledebileceğimizi söyledi ve güvenliklerin bizden özür dilemesini istedi, güvenlikler özür diledi ama bu işin uzamasını istemediler ve biz de bir şey demedik.” (Muhacir, Suriye, 25 yaşında)

Sonuç olarak erkekliklerin inşası her kültürde farklı beklentilerden oluştuğu için yeni gidilen kültür içerisinde var olan erkeklikle münazara edilmektedir. Ev sahibi toplumun erkeklik normlarına göre eksik görülen diğer erkekliklerin “yitirilmiş erkeklikleri” her seferinde ev sahibi kültür tarafında beklenti olarak karşılarına çıkmaktadır. Ev sahibi kültür tarafından savaşmaları gerektiği düşünülen göçmen erkeklerin kendi toplumlarında ailelerinin güvenliğinden ve ihtiyaçlarını karşılamaktan sorumlu olmaları göç etmenin bir erkeklik göstergesi olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bir taraftan ailesinin güvenliğini sağlamak ve ihtiyaçlarını karşılamak için göç eden ve bu sayede pekiştirilmiş bir erkeklik varken diğer tarafta savaştan kaçıp geldiği için yok sayılan bir erkeklik ortaya çıkmaktadır. Toplum içerisinde yok sayılan erkeklik ise daha özel alanda kendisini yeniden üreterek veya değiştirerek inşasına devam etmektedir.

5.4. Erkekliğin Yeniden Üretimi ve Değişimi

Göç eylemini gerçekleştiren bireylerin, tecrübelerle, kendi deneyimleriyle ve bakış açılarıyla şekillendirdikleri yaşamlarının analiz edilmesi, göç sürecinin etkilerinin anlaşılması için önem taşımaktadır (Şenol Sert, 2012). Suriye ve Afganistan gibi ataerkil kodların baskın olduğu, gelenekçi cinsiyet rollerinin benimsendiği ve kültürün dini unsurlarla şekillendiği topluluklarda göç sonrası yaşanan değişimler veya değişime karşı gösterilen direnç daha net ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar kültürel ve dini olarak kendilerine yakın oldukları bir toplumun içine göç edilse de göç sürecinde değişen gereksinimler ve ortaya çıkan yeni ihtiyaçların giderilmesi için rollerin yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Erkek göçmen iş bulamadığında veya ağır, uzun çalışma saatli yorucu işlerden sonra dinlenmek için daha çok özel alanda

vakit geçirmeye başlamışlardır. Özellikle yaşanan maddi kaygılardan ötürü tatilsiz çalışmak zorunda kalan göçmen erkekler için sosyalleşme imkanlarının kısıtlanması evde vakit geçirme sürelerini arttırmıştır. Kadın göçmenler ise çalışma hayatında aktif rol almaya başlayarak veya ev dışındaki işlerin sorumluluğunu ve yürütücülüğünü üstlenerek kamusal hayata dahil olmaya başlamışlardır. Kültürel olarak öğrenilen roller ve öğretiler ise ev içindeki yeni düzenle birlikte değişime mecbur kalmıştır.

Bununla birlikte yapılan görüşmelerde göçmenlerin sahip oldukları kültürlerin, göç ile değişim gösterebilmesinde bazı bireysel farklılıkların katkı sağladığı anlaşılmaktadır. Göçmen bireylerin kültürel olarak sahip oldukları kodların değişime uğrayabilmesi veya pekiştirilmesi, göç ettikten sonraki medeni durum, çocuk sahibi olup-olmama, öğrencilik-çalışma hayatı, aileyle veya tek başına yaşama gibi faktörlerle yakından ilgilidir.

Bu bölümde görüşülen erkeklerin gündelik yaşam pratikleri; ev içi yaşantıları, ev içi yaşantılarındaki rolleri, eşlerine karşı tutumları ve çocuklarıyla olan ilişkilerindeki değişim ve bunların yeniden üretim alanlarıyla bunlara katkı sağlayan faktörler aranacaktır.

5.4.1. Ev İçinde Erkekler

Kadının ev içi, aile, özel alan içinde ortak olarak deneyimledikleri sorunların görünür hale gelmesi için yapılan feminist çalışmaların sayısı oldukça fazladır. Özel alan politiktir ifadesiyle kadınlar, kadınlıkla eşleştirilen ev içi yaşamındaki ataerkil tahakkümün, ezme-ezilme ilişkilerinin politik olarak tanımlandığı sürece çözülebileceğine işaret etmektedir. Her ne kadar özel alanın, ev içinin, ailenin kadınsı, kamusal alanın erkeksi gözükmesine rağmen erkeğin ev içine kurduğu otorite ve güç göstergeleri düşünüldüğünde erkeklerin özel alandaki konumu ve özel alana etkileri göz ardı edilememektedir.

Bu bölüm göçmen erkeklerin, erkeklik kimliklerinin ve pratiklerinin yeniden inşa süreci içerisinde ev ile ilişkilerini, ev işlerine ne kadar dahil olduklarını ve ev içi alanda ataerkil pratiklerin devam edip etmediğini anlamak için önemli veriler sağlamaktadır. Her bir aile birbirinden farklıdır ve ev hayatı kültürel normlardan, toplumsal beklentilerden, tarihsel bağlantılardan etkilenmektedir. Kültürlerarası

çalışmalar, farklı toplumlar arasındaki ev içi uygulamalara, aile yapılarına ve değerlerindeki farklılıklara dikkat çekerek ev içi deneyim çeşitliliğinden söz etmektedir (Harkness & Super, 2006). Buna göre aynı kültür içerisinde göç etmelerine rağmen her ailenin farklı yapılara ve değerlere sahip olduğu düşünüldüğünde aileler arasında da pratikte birçok farklılıkların olduğu ortaya çıkmaktadır. Ev içinde kimin, nasıl ve hangi işleri yaparak vakit geçirdiğini göç etmeden önce ve göç ettikten sonra erkek bireylerin gözünden değerlendirilmesi istenmiştir. Erkeklerin yaşadıkları değişimi kendi izlenimlerinden ifade etmeleri hem kendi fikirleri ve davranışlarını hem de aile içinde yansımalarını erkeklerin kendilerinden öğrenmek için iyi bir fırsat ortaya çıkarmıştır.

Yapılan görüşmelerde ortaya iki farklı sonuç çıkmıştır. Bunlardan ilki geleneksel rollere bağlı kalarak kadınının kadınlık rollerini erkeğin erkeklik rollerini gerçekleştirmesidir. Erkeğin, kendisine verilen, evi geçindirme, evin ihtiyaçlarını karşılama görevini yerine getirdikten sonra temizlik yapmak, yemek yapmak, çocukların birincil sorumluluğunu üstlenmek gibi ev içi emeğe katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Görüşmeler içinde çoğunlukla evli olan erkeklerin ev işlerine yardım etmedikleri ortaya çıkmıştır. Gelenekçi toplumsal cinsiyet rollerine göre dağılım gösteren sorumluluklar her iki cinsiyet için de çok net bir şekilde belirlenmiştir.

“Ben hiçbir şey yapmıyorum. Eşimde kabul etmiyor. Ben kahve-çay-meyve gibi işleri yapıyorum. Bu hep böyle hem eşim istemiyor hem de ben yapmıyorum. Bizde eş iş yapmaz, ihtiyacı varsa kabul ediyorum, yapıyorum ama küçük işleri yapıyorum.” (Feyzullah, Suriye, 31 yaşında)

Geleneksel cinsiyet rollerinin belirlediği sınırlar çerçevesinden çıkmak istemeyen erkekler ev içinde yapabilecekleri işlerin sınırlarını çizerken kadınlar için de beklenen rollerin gerçekleştirilmesine katkı sağlamaktadırlar. Feyzullah’da ev içinde yapabileceği işleri, kadınsı görevlerden uzak daha basit işlerle sınırlandırarak ev içindeki otoritesini sürdürmeye devam etmektedir.

“Erkek, erkektir. Kadın, kadındır. Her ikisinin de işleri farklıdır. Herkes kendi işini yapmalı.” (Mahmut, Suriye, 28 yaşında)

Ev içi, aile, özel alan ve bu alanlardaki cinsiyete dayalı iş bölümü, patriyarkal kapitalizm içinde doğal bir alan olarak kurulmaktadır. Mahmut, ev içi emeğin cinsiyetlendirilmiş kategorilerine dahil olmamaktadır.

“Ben dışarıda çalışıyorum. Eşim mecburen ev işlerini yapmak ve çocuklara bakmak zorunda.” (Şerif, Suriye, 33 yaşında)

“Ben ev işleri yapmıyorum, eşim ilgileniyor.” (Rashid, Afganistan, 43 yaşında)

Rashid, eşiyle yapılan görüşme sırasında Maria, Afgan erkeklerin iş yapmadıklarını ve Afganistan kültürünün erkekler için çok rahat olduğunu ifade etmektedir.

“Yardım etmiyor, Afgan erkek hiçbir bardak şu taraftan bu tarafa koymaz. Geliyor burada oturuyor, ben yorgunum. Ev işleri bana kalıyor, dışarıdaki işler, çocuklar, okullar, faturalar, başka bir iş olursa. Hatta e-devletimiz eşimin üzerinde ben bakıyorum onun şifresi bende. O kadın işi, bu erkek işi.” (Maria, Afganistan, 39 yaşında)

Kadınların gerçekleştirdiği her tür üretim ve yeniden üretim faaliyetleri kadının doğasının bir parçası olarak görülüp, doğallaştırılmıştır (Acar- Savran & Tura- Demiryontan,2012). Ev içi, aile, özel alanla kurulan ilişkiler ve pratiklerin doğallaştırılmasıyla kadının yaptığı işler kadının doğasının bir parçası, yatkınlığı olarak kabul edilir. Buna ek olarak kadının ev içinde gerçekleştirdiği bu işler kadının, ailesine sevgisini ve bağlılığını gösterdikleri sembolik bir gösterge olarak algılandığı için cinsiyete dayalı iş bölümü yeniden üretilmektedir (Ünlütürk Ulutaş, 2010).

Bu örnekler ev içi rollerin keskin bir şekilde çizildiği ortaya çıkarmaktadır. Bu görüşmecilerin ortak özellikleri evli ve çocuk sahibi olmalarıdır. Eşlerine ve çocuklarına bakmakla yükümlü olan erkekler, göç ettikten sonra erkeklik kimliklerinin inşasındaki görevleri yerine getirerek ev içindeki ataerkil kodları devam ettirmektedirler. Bu süreğenliğe kadınların da razı geldikleri ve gelenekçi öğretilere göre yapılan rol dağılımını pekiştirdikleri anlaşılmaktadır. Göçmen erkekler, göç etmeden önce ev içinde daha az gözüken ama tahakkümünü sürdüren, ev içinde kararları alan, evi yöneten konumdadırlar. Göç sonrası yaşanan

değişimlerle toplum içinde görünürlüğü azalan göçmen erkeğin ev içindeki gelenekçi rolleri değişmemektedir.

Erkek göçmenlerle yapılan görüşmelerin bir kısmı yaşadıkları evde gerçekleştirilmiştir. Böylelikle ev ve aile hayatı gözlemlenme şansı edinilmiştir. Bu gözlemlere dayanarak erkeğin ev içindeki gelenekçi rollerin devamında kadınların da rızasının olduğu anlaşılmaktadır. Kadınlar sadece ataerkil erkekliğin kurbanı olarak değil ataerkil düzene gösterdikleri rıza ve onayla bu insanın bir parçası haline gelmektedirler. Kadınların rıza ve kabulleri olmadan erkeklerin toplumsal açıdan kabul gören davranışları sürdürmelerinin pek mümkün değildir (Yavuz, 2015). Fakat kadınların çocukluklarından beri kendilerine öğretilen maddi bağımsızlıktan ziyade ataerkil düzen içinde güçsüz ve bağımlı yetiştirilmesi kadınların ev rollerini benimsenmesine neden olmaktadır. Kandiyoti'nin "ataerkil pazarlık" olarak kavramsallaştırdığı bu durumda onları eziyormuş gibi gözüken sisteme erkekler kadar kadınlar da bağlı olabilmektedir. Buna göre erkek ve kadın arasında birtakım beklentilerin karşılıklı yerine getirileceği beklentisiyle kadınlar erkeklere itaat ederek, çocuk bakarak, evi kutsallaştırıp ev dışında bağımsız olamamanın karşılığında erkeğin çalışarak ev geçindirmesini ve kendilerini korumalarını isterler (Kandiyoti, 2013).

Bu duruma örnek olarak ev ortamında yapılan bir görüşme esnasında kadınların "sadece eve baksın, para getirsin yeter, bazen onu da yapamıyorlar" söylemleriyle bu pazarlığın gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır.

Yapılan görüşmelerden ortaya çıkan diğer bir sonuç da erkekliğin değişime uğradığıdır. Buna göre erkekler ev içi alanda rol paylaşımı ve görev dağılımına istekliği olmaktadır ve buna onay vermektedirler.

"Önceden kadın sadece evde çocuklara bakacak diye düşünürdüm ama okuduğum okuldan sonra bu fikrim baya değişti. Evlendiğim kadın kendisi isterse çalışır ben de ev işlerine yardımcı olurum. Zaten şu an tek yaşıyorum ve tüm ev işlerini kendim yapıyorum." (Ali, Suriye, 26 yaşında)

"İşten geldiğimde yorgun değilsem yardım ederim. Yorgunsam biraz rahatlayıp yardım ederim. Suriye'de erkek evde bir iş yaptığında onu neden yapıyorsun, ev işlerini kadınlar yapar diyorlar. Sen eşinin kontrolündesin, hanımının izninden çıkmıyorsun diyorlar ama Türkiye'de böyle bir şey o kadar fazla değil var

ama çok az. Benim içinde öyle davranmak mantıklı değil, neden yardım etmeyeyim, ben yardım etmezsem kim yardım edecek ki.” (Saadettin, Suriye, 22 yaşında)

Değişime olanak tanıyan ve değişimin olması gerektiğini savunan görüşmecilerin genel ortak özellikleri tek yaşıyor olmaları ve yükseköğrenim düzeyine sahip olmalarıdır. Tek yaşadıkları için zaten hali hazırda kendi işlerini kendilerinin yapmasına alışan erkek göçmenler sonrasında bu durumun değişkenlik göstermesi gerektiğini savunmaktadırlar. Bununla birlikte ev işi yapmalarının kendi kültürlerine ters olduğunu ifade etmelerine rağmen ev işlerini yapmaktan rahatsızlık duymayacaklarını da ifade etmektedirler. Buna ek olarak aldıkları eğitim sayesinde hayat görüşünün değiştiğini ifade eden katılımcılar da vardır. Yeni bir kültür içerisinde aldıkları eğitimle göçmen bireylerin dünya görüşleri dönüşmektedir. Göç ile değişen yaşam standartları bireylerin yeni hayat düzeni kurması gerekliliğini açığa çıkarır. Özellikle tek başına göç edip uzaktaki ailesinin geçimine destek veren erkek göçmenler için ev hayatı alışılması zaman alan ama alışmak zorunda oldukları bir süreç olmaktadır.

Kültürlerarası çalışmaların açığa çıkardığı aile içi farklılıklar da göçmen erkeklerin ev içi görevlere katılımını etkileyen bir diğer faktördür. Ataerkil sistem içerisinde kurulan aile yapıları kendi içlerinde de farklı esnekliklere sahip olabilmektedir. Bunun bir örneğini anlatan Şahin babasının mesleğinden ötürü mutfakta olmayı tercih ettiğini ve bunun bir sorun olmadığını ifade etmiştir.

“Süpürge çekerim, paspas atarım, camları silerim, perdeleri takarım veya yemek hazırlıklarına yardım ederim. Zaman oldukça yaparım muhabbet arasında kadına erkeğe iyi geliyor. Muhabbet olursa bu işler olur. Zaten babam hep mutfaktadır, çünkü o cumhurbaşkanının aşçılığını yaptı bu yüzden yemek konusu çoğunlukla babamda olur.” (Şahin, Afganistan, 25 yaşında)

Ev içi emeğin bir parçası olan temizlik, yemek yapımı, çocuk bakımı gibi görevlerin yapımında göçmen erkeklerin geleneksel cinsiyet rollerindeki değişimini fark etmek mümkündür. Böylelikle göç süreci sonucunda ailesinden uzakta hem kendi geçimini sağlamak hem ailesinin geçimini desteklemekten sorumlu olan erkeğin yalnız yaşamaya başlamasıyla ev içindeki sorumlulukları da üstlenmek zorunda kaldığı anlaşılmaktadır. Göç ettikten sonra boşandığını ve aile yapısının değiştiğini söyleyen Ali bu duruma alışmakta zorlansa da başka çaresinin olmadığını da dile getirmiştir.

“Ben 2 yıl önce boşandım çocuklarım bende kaldı. Bir buçuk yıl alışamadım, çalışmak, yemek yapmak, temizlik yapmak, çocuklarımla ilgilenmek zorundaydım ve buna yeni alıştım. İran’da olsam çocuklar kuzenleriyle büyürlerdi, bakacak birileri olurdu. Şimdi yalnızlar. Çocukları saat sabah 6.30’da servis okula götürüyor ben de işe gidiyorum 18.30’da geri getiriyor ben de işten geliyorum hemen yemek yapıp çocuklarla ilgileniyorum.” (Ali, Afganistan, 32 yaşında)

Ali bu durumu anlatırken Türkiye’de boşanmanın çok rahat olduğunu ve İran’da veya Afganistan’da olsalar boşanmayacaklarını söylemiştir. Türkiye’de kültürel olarak boşanmanın kendisini zorladığını ve boşanmaların bu kadar kolay olmaması gerektiğini ifade etmiştir.

Bozok’un da çalışmasında bahsettiği gibi değişken, akışkan erkeklik hali göç sırasında bir krize dönüşebilmektedir. Bu kriz ataerkil yapıları ortadan kaldırmasa da erklikleri inşa eden yapıların yeniden değerlendirilmesine, meydan okunmasına sebep olmaktadır(Bozok, 2019). Değişen koşullar sayesinde görece daha eşitlikçi erkeklikler açığa çıkabilmektedir. Fakat erkeliğin sadece bir boyuttan değerlendirilmemesi gerekmektedir. Ev içinde daha eşitlikçi olan bir erkek kadının kamusal hayata katılıp çalışması hala bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

5.4.2. Erkekliğin Değişmeyen Yanı: Kadının Çalışma Hayatına Bakış

Kadının çalışma hayatına katılımı toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları konusunda önemli bir konudur. Kadının iş hayatına katılımı ekonomik, sosyal, kültürel avantajlarla birlikte bireysel özgürlüğünü elde etmesi için önemli bir adımken ne yazık ki dünya genelinde hala sosyo-politik ve kültürel bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Erkek egemen sistem içinde kadının çalışma hayatına katılımının desteklenmemesinden, çalışma hayatında karşılaştıkları eşitsizliklere kadar birçok olumsuzlukla baş etmek zorunda kalan kadınlar için çalışma hayatı henüz çözümlenebilmiş bir konu olamamaktadır.

Kadınların çalışma hayatı yaşadıkları bölgeye özgü kültürel, dinsel, sosyal ve ekonomik dinamiklere bağlı olarak çeşitli faktörlerden etkilenmektedir. Ülkeler arasında farklılıklar gösteren bu dinamikler Suriye ve Afganistan gibi Orta Doğu ülkeleri bazında değerlendirildiğinde geniş bir yelpazede değişkenlik göstermektedir. Orta Doğu’daki birçok ülkede kadınların eğitim hayatına katılımındaki artışa rağmen

sosyal statülerinde gelişim eksikliği olduğunu ortaya çıkartan çalışmalar bu durumun nedenlerini incelemektedir.

Bu bölüm görüşmeler esnasında erkeklere yöneltilen “Eşinizin- gelecekteki eşinizin, kız kardeşinizin çalışması hakkında ne düşünüyorsunuz, kız çocukları ve oğlan çocuklarının eğitimleri ve iş sahibi olmaları hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorularına verilen yanıtlar neticesinde incelenmektedir.

Bu bölüme başlangıç için kadınların eğitimlerinin desteklenmesi meselesini ele almak önemlidir. Orta Doğu bazında kadınların eğitim düzeyi ile alakalı yapılan çalışmalarda kadınların eğitime katılımlarında bir iyileşme olmasına rağmen sosyal statülerinin ilerlemiyor oluşu araştırma konusu olmaktadır. Shavarini’nin İranlı kadınların eğitim hayatına katılımları üzerine yaptığı çalışmanın sonuçları tartışmaya açık birçok noktayı ortaya çıkarmaktadır. Geniş boyutlu kısıtlamaların farkında olarak, üniversite eğitim hayatları boyunca edindikleri yetenek ve becerileri ücretli emek piyasasında kullanamayacak olmalarına rağmen “kadınların eğitim hayatlarına katılmaları ve yüksek öğrenimlerinin aileleri tarafından desteklenmesinin amacı nedir; kadınların eğitimlerini kullanacak yeterli fırsatlara sahip olamayacakları bilinerek neden eğitimleri desteklenmektedir, yüksek eğitimleri ne işe yaramaktadır?” sorularının yanıtları yüksek öğrenimin paradoksal durumunu ortaya çıkarmaktadır (Shavarini, 2006).

Katılımcılarla yapılan görüşmede kız-oğlan çocuğu fark etmeksizin eğitimlerini destekleyeceklerini, kız kardeşlerinin veya eşlerinin lise ve üniversiteden mezun olduğunu belirten erkekler söz konusu çalışma hayatı olduğunda bu duruma sıcak bakmamaktadırlar. Kadınların çalışmasını destekleyen görüşlere sahip katılımcılar ise kadının her işte değil kendisine uygun bir işte çalışabileceğini belirtmişlerdir. Ziyad ile yapılan görüşme bu durumu açıklar niteliktedir. Buna göre Ziyad ailesinde eğitimin çok önemli olduğunu ve kız çocuklarıyla oğlan çocukları arasında fark olmaksızın eğitilmiş olmalarını istediğini ifade etmiştir. Kendisine kadınların çalışması hakkında ne düşünüldüğü sorulduğunda ise ileride eşinin çalışmasına soğuk bakmadığını ama her işte çalışamayacağını ifade etmiştir. Buna göre eşinin çalışma hayatına katılabilmesi için çalışma ortamının düzenli, rahat, güvenilir olması gerekmektedir.

“Evlendikten sonra eşim çalışabilir ama çalışıyorsa bile ev geçindirmek için değil veya benim için değil kendisi için çalışabilir. Ben zaten ona para veriyorum o kazandığını bana vermemeli zaten şeriatımızda ve İslam inancında da böyle. Eğer çalışmak istiyorsa çalışabilir o para kendine kalsın... Eşimin, düzenli ve rahat, güvenilir ve temiz bir ortamda çalışmasını isterim. Türkiye’de fabrikada veya restoranda çalışan kadınlar var ama bence iyi bir ortam değil. Ben findık toplamasında çalıştım orada kız öğrenciler de çalışıyorlardı ve bence uygun bir ortam değil, zor bir iş. Öyle bir ortamda çalışmasını istemem. Öğretebilir, ofiste çalışabilir ama amaç para kazanmak değil kendisini geliştirmek için. Aslında çalışabilir tabi ama çalışmasa daha iyi”

Bazı İslam dini hükümlerinin yorumlarına göre erkekler ekonomik olarak sorumludur fakat kadınlar bir işte çalışıyor olmalarına rağmen bundan sorumlu değildir, üstelik evin işlerini yaptığı için karşılığında para talep edebilmektedir (Briegel & Zivkovic, 2008). Ziyad’ın bahsettiği şey de budur. Kadınlar hane halkına katkı yapmak için çalışma zorunluluğuna sahip değildir ve kadın çalışsa bile kazandığı para kendisine ait olmakta ve para yönetimlerini kendileri yapabilmektedirler.

Eğitim hayatı ve çalışma hayatına katılım, çocukları için cinsiyet ayrımı yapmaksızın eğitimlerini destekleyen ama söz konusu çalışma hayatına geldiğinde eşlerinin çalışmasını istemeyen göçmen erkekler için bir handikap söz konusu olmaktadır. Yüksek eğitim gören kız çocuklarının çalışma hayatları, babaları taraflarından olmasa bile eşleri tarafından desteklenmeyince yüksek öğrenimlerinin ne işe yarayacağı sorusunun hala net bir cevabı yoktur.

Buna örnek başka bir görüşmeci ise Feyzullah’tır. Kız kardeşlerinin hepsinin okuduğunu, kendi çocuklarının eğitimini desteklediğini ama eşinin çalışması için belli şartların olduğunu ifade etmiştir.

“Ben ve kardeşlerim hep üniversite okudu. Bir kardeşim doktor, ablam mühendis, biri ameliyat hemşiresi, biri öğretmen. Hepsi kız ve hepsi okudu. Babam öğretmendi bu yüzden birinci şey okumak. Biz 8 kardeş okuduk... Ben çocuklar okumadı olsun istemiyorum.” (Feyzullah, Suriye, 31 yaşında).

Bu konuşma esnasında Feyzullah'a eşinin çalışıp çalışılmadığı sorulmuştur. Eşinin de üniversite mezunu olduğunu fakat çalışmadığını ifade etmiştir. Kendisine eşinin çalışmasını nasıl karşıladığını ve eşinin çalışmak isteyip istemediği sorulduğunda ise eşinin çalışması için belli çalışma ortamının ve şartlarının olması gerektiğini ifade etmektedir.

“O istemedi, benlik hiç sıkıntı yok ama öğretmen olarak ana okulu, ilk okulda çalışabilir. Lisede kabul etmiyorum sadece çocuklarla çalışmasını kabul ediyorum. İş çok kalabalıksa, erkeklerle beraberse yok ama o da kabul etmiyor zaten. Benim alakam yok, bu kadar fırsat var hangisini istersen dedim. Bu yok karışık erkeklerle beraber çalışmam, bu büyük öğrenciler çalışmam dedi. O üniversite dört sene sınıf öğretmeni okudu çünkü çocukları istiyor.” (Feyzullah, Suriye, 31 yaşında)

Suriye kültüründe çalışma hayatı daha çok erkeklerin var olduğu bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Suriye'deki çalışma kültürü, kadınlara kendi içlerinde, belli alanlarda daha sınırlı ortamlarda çalışma şansı vermektedir. Kadınlar eğitim almalarına rağmen hem şartları sağlayacak yeterli imkân bulamamaktadır. Bu durum göç ettikleri yer içinde geçerli olmaktadır. Ev sahibi kültür, göçmen bireylerin istedikleri çalışma koşullarına sahip olmadığı için kadınların çalışma oranı daha düşüktür.

Kadınlarla yapılan görüşmede Afganistan'dan göç etmiş Maria kendi eğitim ve çalışma hayatını şöyle anlatmaktadır.

“İran'da eğitim gördüm, hemşireyim ben. Hastanede, sağlık ocağında da çalıştım. Evlenince Afganistan'a gittim, eşim biraz böyle bir erkek ya izin vermiyor kadın çalışmaz diye. Buraya gelince de çalışmak çok istedim ama eşim izin vermiyor beni yüksek bir kadın olarak gördüğü için. Şimdi başka yere gidip bulaşık çamaşır yıkamamı istemiyor. Sen bir hemşiresin yüksek işler yakıştır diyor bu yüzden hiç izin vermedi. (Maria, Afganistan, 39 yaşında)

Birçok toplumda kadının sosyal statüsü ailesindeki erkeklerin veya eşinin sosyal statüsüyle belirlenmektedir. Buna dayanarak erkek bireyin evine bakmakta, evini geçindirmede, evin ihtiyaçlarını karşılamada yaşadığı zorluk ve yetersizliklerden ötürü kızının, eşinin çalışıyor oluşu kendi sosyal statüsünün aşağı çekilmesine neden olmaktadır. Erkekliğin “evi yeterince iyi geçindirme” rolünü yerine getiremiyor oluşu geleneksel kültür yapısı içinde erkekliğini sarsıntıya uğratacağı için kadının çalışmasına izin verilmemektedir.

Afganistan’da kadınların çalışma hayatlarını anlatan Kamil’de kız kardeşinin doktor olduğunu ama Taliban’dan dolayı çalışmadığını ifade etmektedir.

“Anayasamıza göre kadınların çalışmasına bir engel yok ama bazı aileler kız çocuklarının çalıştırmak istemiyorlar... Bunun yanı sıra iş imkânı da yok. Bizim orada bir mağazada bir lokantada kız çalışmaz çünkü daha önce millet hiç görmedi eskiden beri erkekler çalışıyordur... Afganistan’da iş imkanları çok kısıtlı ve işlerin çoğunluğu ağır işler. Bu yüzden bir erkek çalışır 8 kişiyi doyurur gibi bir durum var. Kızlar öğretmen Doktor olabilirler, devlette bir görevi varsa gitmesinde de bir mâni yok. Bu ailesiyle ve eşiyle anlaşmasına bağlı ama lokantaya gidip çalışmaları mümkün değil. Kadının çalışması için zorlamıyoruz ama müsait uygun bir iş olduğunda çalışabilir. Afganistan’da namus meselesi çok ciddiye alındığı için kadınların bu yüzden de çalışılması istenmiyor.” (Kâmil, Afganistan, 33 yaşında)

Haghighat’ın 2013 yılında Orta Doğu ve Kuzey Afrika’daki kadınların sosyal statülerini ve değişimlerini inceleyen çalışmasına göre, kadınların yüksek eğitim almalarına rağmen siyasi ve ekonomik güce sahip olamamasının nedenini sadece İslam dininin bir sonucu olarak açıklamak için yeterli tek tip görüş bulunmamaktadır. Buna göre İslam dini öğretileri, iktidardaki yöneticiler tarafından kadınların çeşitli yollardan kontrol altına alınıp, fırsatlara erişimlerinin sınırlandırılmasına haklı ve mantıklı açıklamalar getirmek için kullanılmaktadır (Haghighat, 2013). Afganistan’da Taliban’ın yaptığı şey tam olarak budur. Din, herhangi bir değişimin sebep olacağı siyasi zorluklarla başa çıkmak için liderler tarafından kullanılmaktadır.

Buna ek olarak kadınların iş gücüne katılamamasındaki bir diğer etken ülkelerin ekonomik koşullarıdır. Orta Doğu’da var olan ekonomik kriz, erkek işsizlik oranlarındaki artışa neden olduğu için kadınların iş gücüne katılımını desteklemek devletler adına tercih edilen bir politika olmamaktadır. Günümüzde Afganistan ve Suriye’deki ekonomik kriz, istihdam oranlarındaki azlık yüzünden devletler kadınların çalışma hayatı taleplerini görmezden gelmektedirler. Bu görmezden gelmeyi, gelenekçi bakış ve İslami değerlerin bir getirisi olarak açıklayan politikalar üreterek kendilerini koruma altına almaktadırlar.

Sonuç olarak kadınların orta ve yüksek eğitime erişiminin desteklenmesinden sonra söz konusu çalışma hayatı olduğunda kadınlar hem yakınları, eşleri tarafından hem de devlet politikalarıyla desteklenmemektedir. Buna sebep olan şeyin yaygın

olarak İslam dini öğretileri olduğunu söyleyen görüşler olmasına rağmen sadece İslam dini öğretileriyle bu durumu açıklamak durumun bütününe anlamak için yeterli olmamaktadır. Orta Doğu ülkelerindeki ekonomik durgunluk ve bölgesel olarak yaşanan siyasal sorunlarla baş edebilmek için kadınlara, dini değerler ve geleneksel roller dayatılarak sosyal hareketlilik sınırlandırılmaktadır. Böylelikle yöneticilerin ihtiyaçları doğrultusunda nüfusu kontrol etmek için din bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu sayede kadınlara yönelik gelenekselci tutumlar hem devlet tarafından üretilen politikalarla hem de bireysel olarak pekiştirilmektedir. Göç sonrasında da bu tutumun henüz değişmediği anlaşılmaktadır. Eşlerinin çalışmasını istemeyen kocalar cinsiyet ayrımı fark etmeksizin çocuklarının eğitimlerini en iyi şekilde destekleyeceklerinden söz etmişlerdir. Fakat ilerleyen yıllarda kız çocuklarının çalışma hayatına katılımları hakkında bir düşünce belirtmemişlerdir. Bunun sebeplerinden birinin kız çocuklarının ailelerinin statülerine katkı yapacak bir yatırım olarak görülüyor olduğu düşünülmektedir. Kız çocuklarının yüksek öğrenimlerinin desteklenmesi ileride sosyal statüsü yüksek bir eş bulma ihtimalini arttırmaktadır. Çalışma hayatına katılımda ise evlendikten sonra söz sahibi olacak kişi “koca” olduğu için kız çocuklarının gelecekteki çalışma yaşamları konusu belirsizlik olarak kalmaktadır.

5.4.3. Öğrenilen ve Değişen Babalık

Bu ülkelerde erkek olmak deyince akla evlenmek ve çocuk sahibi olmak “baba olmak” gelse de baba olmanın ne demek olduğu ve bir babanın neler yapması gerektiği üzerinde konuşulması gereken bir olgudur. Göç ile babalık rolleri değişse bile babalık rolünün neleri kapsadığını incelemek erkeklik inşa süreçlerini ve kapsamlarını anlamak için önemli olmaktadır.

Erkeklerin “ekmek kazanan, evi geçindiren” olarak babalık sorumluluğunu üstlenmeleriyle birlikte ebeveynlik stilleri de bu bölümde incelenmiştir. Kendi babalarından ve kültürlerindeki diğer babalardan gözlemledikleri babalık ile kendi babalık tutumları arasındaki farklara odaklanılmıştır. Geleneksel toplumlarda annenin şefkatli bakım veren, babanın otoriter tavrıyla evi geçindiren rolü günümüzde babalık çalışmalarıyla yeniden değerlendirilmeye başlanmıştır. Buna göre çocukların ekonomik ihtiyaçlarının yanı sıra duygusal ihtiyaçlarını fark eden ve karşılayan babalık idealleri de erkekliğin değişiminin bir göstergesi olmaktadır.

Yapılan görüşmelerde, kendi babaları gibi olmak istemeyen erkeklerle, kendi babaları gibi olmak isteyen erkekler şeklinde iki sonuç ortaya çıkmıştır. Buna göre kendi babaları gibi olmak istemeyen erkekler, babalarını daha otoriter, bazen fiziksel şiddet uygulayan biri olarak tanımlamaktadırlar. Bu yüzden babalarından çekindiklerini, konuşamadıklarını söyleyerek böyle bir baba olmak istemediklerini açıklamışlardır. Bununla birlikte kendilerinin babalık görevi olarak neler yaptıkları sorulmuştur. Göç ettikten sonra değişen sosyal yapılar içinde çocuk bakımındaki kolektif yapının etkisi ortadan kalkmıştır. Geniş aileler içinde veya akrabalarıyla büyüyen çocuklar için babanın bakım veren rolüne çok fazla ihtiyaç duyulmamaktadır. Fakat göç sonrasında çekirdek aile içinde kalan çocukların bakımında babaların yer alması neredeyse bir zorunluluk olmuştur. Bu yüzden babalık rolündeki değişimler kaçınılmazdır.

Boşandığı için iki çocuğuna tek başına bakmak zorunda kalan Ali babası gibi olmadığını, çocuklarıyla mecburen daha farklı iletişim kurması gerektiğini ifade etmiştir.

“Ben çocuklarımın her şeyiyle ilgileniyorum. Benim babam böyle değildi biz korkardık 24 saat içinde hiç konuşmazdık neredeyse. Ama ben öyle değilim çocuklarımla ilgileniyorum, konuşuyorum, samimi oluyorum anne gibi. Çocuklarım dil bilmiyor, öğrensinler diye ben konuşuyorum. İran’da olsak kuzenleriyle oynarlardı, onlara birileri bakardı. Burada kimse yok.” (Ali, Afganistan, 32 yaşında)

Söz konusu babaları gibi olmak isteyen erkekler babalarıyla arasındaki ilişkileri “arkadaş gibi, destekleyici” olarak tanımlamaktadırlar. Ortak kültürler içinden olsalar bile ailelerin sahip oldukları farklılıklar göz önüne alındığında genelleme yapmak çok doğru olmamaktadır.

“Babamla aram çok iyidir. Nasıl olması gerekirse öyleydi. Ben babamın karşısında sesimi hiç çıkarmadım. Ben umarım iyi bir baba olurum.” (Kadir, Suriye, 24 yaşında)

Göçmen çocuklar için özellikle ailenin tutumları çocukların sosyo-kültürel uyum ve başarıları için önemlidir. Çocukların okula gittikleri için dil gelişimi ve sosyal uyumu ebeveynlerine göre daha hızlı olsa da aile düzeyindeki uygulamaları incelemek faydalı olacaktır. Anne-baba-çocuk ilişkileri üzerinde yeniden düşünmeye ihtiyaç vardır. Çünkü son zamanlarda yapılan çok sayıda araştırma göstermiştir ki

sevgiyle birlikte yürütülen denetleyici ebeveyn disiplinin çocuklar özellikle ergenler için ebeveynleriyle arasındaki ilişkileri olumlayan bir yol olduğu ortaya çıkmıştır (Kağıtçıbaşı, 2014). Aile üyelerinin birbirlerine karşı tutumlarındaki beklentiler ve sonuçları kültürlerine göre değişmektedir. Çünkü ebeveyn disiplini bir kültür içerisinde çocuğu sevmenin bir parçası olarak algılanabilirken bir diğer kültürde ebeveynleri tarafından sevilmemeye olarak algılanabilmektedir. Ev sahibi kültürdeki ebeveyn tutum ve davranışları, göçmen ebeveyn tutum ve davranışlarına farklı ve olumsuz anlaşılabilmektedir.

Sıkı disiplinli aileden geldiklerini söyleyen göçmen babalar kendi babalık tutumları için babası kadar sert olmadığını (olmayacağını) ama disiplinli bir baba olduğunu (olmak istediğini) görüşmelerde belirtmiştir. Bu araştırmada sonuç olarak babalar disiplinin sevgiyle birlikte olması gerektiğini kabul ederek sevgiyle birlikte disipline edici bir tutum sergilediklerini ifade etmişlerdir.

SONUÇ

Göç hareketliliği sayesinde öteki olanla karşılaşma ve iletişime geçme ihtimalimiz kaçınılmaz hale gelmektedir. Buna göre öteki olarak kabul edilenin, genel popülasyona oranı sayıca az olsa da konuşulması gerekmektedir. Ötekinin nasıl algılandığını, ötekinin kendini nasıl algıladığını, bunun çatışmayla mı yoksa birlikte diyalog kurarak inşa edilen bir bütünlükle mi sonuçlanacağını konuşmak ihtiyaç olmaktadır. Bu tez çalışmasının başlangıç noktası da baskın popülasyona oranla daha düşük popülasyona sahip bireylerin, farklılıklarıyla, benzerlikleriyle, yaşantılarıyla, ihtiyaçlarıyla, değişimleriyle görünürlüğünü sağlamaktır.

Bu çalışma, Sivas iline, Suriye ve Afganistan'dan göç etmiş ve halihazırda Sivas ilinde yaşayan göçmen erkekler üzerinde yürütülerek “göç ve erkeklik” deneyimlerine odaklanan araştırmanın sonuçlarını sunmaktadır. Araştırmada yorumlayıcı sosyal bilimin fenomenolojik yöntemi kullanılmıştır. Buna göre Sivas'a göç etme deneyimine sahip sekiz Afganistan'dan, sekiz Suriye'den göç etmiş erkek bireylerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılar 22-43 yaş aralığında çeşitli iş kollarında çalışan bireylerdir.

Bu tez çalışması şu temel soruyu yanıtlamayı amaçlamıştır: Göç olgusu içinde erkeklik nasıl bir değişim, dönüşüm ve yeniden üretime uğramaktadır? Elde edilen bulgular, göçün neden olduğu değişikliklerle erkeklik alanlarının bütünleştiği, kesiştiği, ayrıldığı noktaları ortaya çıkarmıştır. Böylelikle göç olgusu içinde erkekliğin hangi alanlarda değişip-dönüştüğü; hangi alanlarda yeniden üretildiği gözlemlenmiştir. Göç, toplumsal cinsiyet ve erkeklik kuramları çerçevesinde açıklanan bu çalışma göçten kısmen daha az etkilenmiş bir şehirde yaşayan göçmen bireylerin göçmenlik deneyimlerini cinsiyet özelinde inceleyerek literatüre ışık tutmaktadır.

Buna göre Sivas ili uydu kent olmasına rağmen İstanbul, Gaziantep, Antalya gibi büyük şehirlere kıyasla Afganistan'dan daha az göç almaktadır. Suriye'den gelen göçmen bireyler de geçici barınma merkezlerinden sonra diğer illere göç etmişlerdir ve Sivas ili Suriye'den gelen göçmen bireyler için de daha az tercih edilen bir il olmaktadır. Bu durum göçmenlerin kentteki görünürlüklerini etkileyerek göçü nasıl deneyimledikleri konusunda noksanlıkları açığa çıkarmaktadır.

Bu çalışma Suriye ve Afganistan'dan göçünü karşılaştırmalı olarak ele almaktadır. İlk önce Suriye ve Afganistan'daki siyasi-ekonomik-sosyal karışıklık, savaş ve çatışmalar devam ederken bu iki ülkeden göç edenlerin motivasyonlarını neler oluşturmaktadır sorusu ele alınmıştır. Her iki ülke farklı geçmişlere sahiptir. Suriye göçü 2011 yılında Arap Baharı'nın neden olduğu çatışma ve iç karışıklıkla başlarken Afganistan daha derin ve uzun süreli bir siyasi iktidarsızlık, savaş ve çatışma geçmişine sahiptir. 2011 yılında Suriye'deki iç karışıklıkların başlamasıyla ve Türkiye'nin dönem politikasında ötürü kitlesel göç olarak tanımlanan hareketlilik, içinde ortak dini benzerlik ve hassasiyetleri barındırdığı için ilk önce "Ensar-Muhacir" yaklaşımıyla ele alınmıştır. Açık kapı politikasıyla Suriyelilerin, Türkiye'de önce mülteci kamplarına yerleştirilmesi sonrasında birçok şehre dağılması göçmen popülasyonu arttırmıştır. Tarihsel olarak Afganistan kitlesel göçü Sovyet işgali ile başlayarak İran'a yönelmiştir. İran'ın geri gönderme politikalarıyla mücadele etmek zorunda kalan Afganlılar için ve Afganistan'da Taliban'ın etkisini göstermeye başlamasıyla ortaya çıkan siyasal-ekonomik çatışmalar sayesinde yeni bir hedef ülke arayışıyla göç artarak devam etmiştir. Bakıldığında Afganistan ve Suriye göçünün nedenleri benzer olsa da sahip oldukları yasal-hukuki statüleri farklıdır. Afganistan'dan göç eden bireyler "uluslararası koruma statüsü" sahibiyken, Suriye'den göç eden bireyler "geçici koruma statüsüne" sahiplerdir. Bu statülere sahip bireyler sağlık, eğitim, sosyal hizmet gibi ulusal sistem kapsamındaki hizmetlere erişim sağlayabilmektedirler. Bu tez çalışmasındaki katılımcıların birçoğu Türkiye'ye kaçak yollardan gelip sonra hukuki statülere sahip olmuşlardır. Fakat Türkiye'ye yasal yollardan göç eden Suriye ve Afganistanlı göçmen katılımcılar da bu araştırmaya dahil edilmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgular arasında Suriye ve Afganistan'dan Türkiye'ye göç etme nedenleri iç savaş, istihdam azlığı, sosyal haklara erişememe, insani güvenlik algısındaki yetersizlik, işsizlik ve ev geçindirme zorunluluğu şeklinde benzerlik göstermektedir. Burada Suriye ve

Afganistan göçünde göz önünde bulundurulması gereken şey iki ülkede devam eden iç karışıklığın yapısal olarak birbirinden farklılık göstermesidir. Buna ek olarak Afganistan'dan göç eden erkeklerin göç motivasyonları daha çok iş sahibi olma ve ev geçindirme pratiği üzerinden edinilmektedir. Sivas iline göç etme nedenleri arasında ikamet uluslararası koruma ve geçici koruma kapsamında ikamet izninin Sivas iline verilmesi başlıca sebeplerdendir. Bununa ek olarak akrabalık, arkadaşlık ilişkilerinden ötürü, eğitim amaçlı ve çalışma izni muafiyeti kapsamında diğer nedenler arasındadır.

Daha çok göç alan büyük şehirlere kıyasla Sivas ili, çalışma fırsatlarının az olmasından ötürü göçmenler tarafından tercih edilmek istenmeyen bir şehir olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Göç eden bireyler inşaat, bahçe işleri, giyim sektörü, temizlik gibi işlerde çalışmaktadır. Görüşmeciler arasında halihazırda öğrenci olup sadece yaz tatillerinde çalışan bireyler bulunmaktadır. Bu kişiler yaz tatillerinde turizm, mevsimsel tarım işçiliği gibi alanlarda çalışmaktadırlar. Katılımcıların eğitim durumları farklılık göstermektedir, Katılımcılar arasında hiç okula gitmeyen bireylerle birlikte lisans-yüksek lisans öğrencisi olan bireyler de yer almaktadır.

Göçmen bireyler daha çok kent merkezinden uzak, gecekondulaşmanın daha çok olduğu mahallelerde yaşamaktadırlar. Görüşmecilerin hemen hepsi yerel halkın kendilerine olan tutumunu olumlu olarak değerlendirip toplumla bir şekilde bağ kurma fırsatı elde ettiklerini ifade etmişlerdir. Muhtarlarla yapılan görüşmeler neticesinde de halkın göçmen bireylere karşı daha ılımlı ve pozitif tutumlar sergiledikleri gözlemlenmiştir. Muhtarlar yapılan görüşme neticesinde göçmen popülasyonun az olması sebebiyle göçmen bireylerin göze batmadan, daha görünmez yaşamayı tercih ettikleri anlaşılmıştır. Bu da göçmen bireylerin kendi aralarında gettolaşmadıklarını göstermektedir. Hatta yapılan görüşmeler neticesinde özellikle göçmen erkek bireylerin diğer bir göçmenlerle geliştirdiği sosyal bağların zayıf olduğu dikkat çekmektedir. Literatür çalışmalarının birçoğu göçmen bireylerin kendi aralarında kurdukları sosyal ağlara işaret etse de Sivas ilinde yaşayan göçmen bireyler için bu durum değişmektedir. Bu sonucu değerlendirirken, kısıtlı sayıda görüşmeciye göre değerlendirilme yapıldığı ve bir genelleme teşkil edemeyeceğini de hatırlamak gerekmektedir.

Göçün, toplumsal cinsiyet ve erkeklik olgusunu araştıran ikinci alan ise eleştirel erkeklik yaklaşımları çerçevesinde ele alınarak geleneksel boyuttan uzak bir bakışla durumun analiz edilmesini kapsamaktadır. Sahip olunan kültürel değerler ekseninde şekillenen cinsiyet rolleri, bizlere gündelik, sosyal, iş yaşamı gibi alanlarda çeşitli sorumluluklar ve beklentiler yüklemektedir. Bu sorumluluklar çerçevesinde farklı cinsiyet şemaları inşa edilmektedir. Suriye ve Afganistan gibi erkek egemen, ataerkil hegemonyanın sürekli pekiştirildiği toplumlar için göçün cinsiyetler üzerindeki etkisi de kaçınılmaz olmaktadır. Yapılan görüşmeler ışığında erkeklerin göç deneyimi sonrasında erkeklik kimliklerini yeniden kurguladıkları, bazı pratikleri değiştirdikleri, bazı pratikleri sürdürdüklerini özetle erkeklik kimliklerini yeniden müzakere ettiklerini ortaya çıkarmıştır. Erkeklik kimlikleri sadece kendileri tarafından müzakere edilen olmamakla birlikte ev sahibi ülke vatandaşları tarafından da sorgulandığı tespit edilmiştir. Ev sahibi toplumun, göçmen erkeklerin, erkekliğini sorguladıkları alan savaştan kaçıp geldiler algısında ortaya çıkmaktadır. Milliyetçilik kültürü, eril kültürel temaları vurgulamak üzerine inşa edildiği için erkekten beklenen “korkusuz olmak, savaşmak, gerekirse ölmektir.” Türkiye’de inşa edilen erkeklik bu şekildeyken göçmen bireylerin de ülkelerini terk edip gelmeleri “erkekliklerinin sarsıntıya uğradığı” bir alan olarak açığa çıkmaktadır.

Ev sahibi toplum içerisinde göçmen erkekliğin yok sayılabilmektedir fakat göç etmek özellikle Afganistan gibi toplumlarda erkeklik inşasının bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu müzakere içerisinde erkekliğin hegemonik alanlarının pekiştirildiği kısımlar geleneksel erkek rollerinin devamı olmaktadır. Bu süreçte “eve bakım sağlama, evin geçiminden sorumlu olma” hala erkeğin sorumlu olarak kabul edildiği alandır. Ev içi emeğe katılım, erkekliğin değiştiği ve yeniden üretildiği alan olarak bu çalışmada ortaya çıkmaktadır. Bekar, tek başına yaşayan veya eğitim seviyesi yüksek olan erkekler ev içi emeğe katılacaklarını ifade etmişlerken; evli çocuk sahibi olan erkekler ev içi emeğe katılmadıklarını kadın-erkek rolleri üzerinden net bir ayrımla ifade etmişlerdir. Geleneksel rollerin sürdürüldüğü bir alan da kadının çalışma hayatına katılımıdır. Buna göre cinsiyet ayrımı yapmaksızın eğitimin desteklenmesi gerektiği ifade edilse de söz konusu kadınların çalışma hayatı olduğunda katılımcıların büyük çoğunluğu kadınların çalışma hayatına katılımlarını desteklememekte, desteklese bile belli şartlara tabi tutmaktadır.

Anlatılarda babalık profili üzerinden iki yorum ortaya çıkmaktadır. Buna göre babaları gibi olmak istemeyen ve babalarından gördükleri babalık stilini devam ettirmek isteyen göçmen erkeklerin babalarıyla ilişkileri sorgulanmıştır. Babaları gibi olmak istemeyen erkekler babalarının çok otoriter, şiddet gösteren, kendileriyle ilgilenmeyen erkek tipi olarak anlatmaktadır. Babaları gibi olmak isteyen erkekler ise babalarının daha sevecen, destekleyici olduklarını ifade etmişlerdir. Buna göre babaları gibi olmak istemeyen erkekler kendi babalık stillerini sevecen, destekleyici olarak ifade etmişlerdir.

Göç ile değişen, dönüşen, yeniden üretilen erkeklik alanlarının bazı göstergeleri bulunmaktadır. Buna göre hem kendi kültürleri içinde hem de göç edilen yerin kültürüne göre şekil alan erkeklikler için hegemonik kodlardan tamamen uzaklaşmış bir inşa söz konusu olmamaktadır. Katılımcılarla görüşmek için gidilen mekanlarda katılımcılar, özellikle hesap ödemek istemişlerdir. Hesap, araştırmacı tarafından ödendiğinde buna karşı çıkarak hesabı kendilerinin ödemesi gerektiği ya da kadınların hesap ödemesinin doğru olmadığı ifade edilmiştir. Bazı toplumlarda erkeklerden geleneğe uygun olarak erkeklerin ödeme yapması beklenir ve erkek için ne olursa olsun yapılması gereken bir görev olarak kabul edilmektedir. Bu durumda erkekliğin her halinde kendini göstermesi gereken bir yapı olduğu ortaya çıkmaktadır. Erkekliğin göç süreciyle birlikte yeniden inşasında hegemonik, geleneksel kültürel kodlar süregelen hale gelse de esneyen, değişen, geleneksel kültürel kodlardan uzaklaşan alanlar da bulunmaktadır. Buna göre ataerkil sistemin içindeki yerleşik kodların bazıları esnetilip, kalıpların dışında bir şekil alırken ataerkil sistemin devamını sağlayan alanlar için sınırlı bir dönüştürücü etkiye sahiptir. Bu değişim içinde Suriye ve Afganistan kültürleri arasında benzerlikler bulunmaktadır. Türkiye'ye gelen Suriye ve Afganistan göçünün göçmen erkekler üzerine etkisinin incelendiği bu tezde erkeklik algısının değişime uğradığı ve pekiştirildiği alanlar toplumsal cinsiyet bakışıyla açıklanmıştır. Bu çalışmanın sonucu geleneksel rollerin dönüşümü henüz uzak bir ihtimal olarak görülse de bu dönüşüm için bir adım ilerlenmiş olabileceğini ortaya çıkarmıştır.

KAYNAKÇA

2023 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı. (2023).

Abadan-Unat, N. (2002). Uluslararası Göçün Kuram ve Kavramları. İçinde *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa* (1. Baskı). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Acar- Savran, G., & Tura- Demiryontan, N. (2012). *Kadının Görünmeyen Emegi* (İkinci Bas). Yordam.

Adanu, R. M. K., & Johnson, T. R. B. (2009). Migration and women's health. *International Journal of Gynecology & Obstetrics*, 106(2), 179-181. <https://doi.org/10.1016/J.IJGO.2009.03.036>

Affleck, W., Thamotheampillai, U., Jeyakumar, J., & Whitley, R. (2018). If One Does Not Fulfil His Duties, He Must Not Be a Man”: Masculinity, Mental Health and Resilience Amongst Sri Lankan Tamil Refugee Men in Canada. *Cult Med Psychiatry*, 42, 840-861. <https://doi.org/10.1007/s11013-018-9592-9>

Akbaş, E. (2012). Göçmenler Arası Dayanışmacı Ağların Dönüşümü: Göçmen Sivil Toplum Örgütlerinin Yeni Misyonu. İçinde G. Ihlamur-Öner & A. Şirin-Öner (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç* (1. bs). İletişim Yayınları.

Akis, Y. (2012). Uluslararası Zorunlu Göç Literatüründe Toplumsal Cinsiyet: Başlıca Yaklaşımlar. İçinde S. G. Ihlamur-Öner & N. A. Şirin-Öner (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar* (1. bs). İletişim Yayınları.

Aktaş, G. (2013). Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30(1). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/huefd/issue/41216/501952>

Albayrak, A. (2008). Dini Gruplar Bağlamında Caferilik. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13(2), 111-128.

Altındal, Y. (2021). “Ne Kadar Erkeksin?” Hegemonik Erkeklik Kavramının Sosyolojik İrdelemesi. *International Socail Mentality and Researcher Thinkers*, 7(53), 3417-3427. . <https://doi.org/> <http://dx.doi.org/10.31576/smryj.1261>

Anthias, F. and Yuval-Davis, N. (1992) *Racialized Boundaries: Race, Nation, Gender, Colour, Class and the Anti-Racist Struggle*. London: Routledge.

Aras, B., & Toktaş, Ş. (2008). *Güvenlik, Demokrasi ve İstikrar Sarmalında Suriye ve Afganistan* (Birinci b.). Seta Yayınları Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.

- Arpacı, M. (2020). Uluslararası Göç ve Toplumsal Cinsiyet: Erzincan'da Yaşayan Afgan Kadınlar Örneği. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 135-154.
- Atay, T. (2004). "Erkeklik" En Çok Erkeği Ezer. *Toplum ve Bilim*, 101, 11-30.
- Atay, T. (2012). *Çin İşi Japon İşi* (İkinci bas). İletişim Yayınları.
- Aycan, Z., & Berry, J. W. (1996). Impact of Employment-Related Experiences on Immigrants' Psychological Well-Being and Adaptation to Canada. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 28(3), 240-251. <https://doi.org/10.1037/0008-400X.28.3.240>
- Bartolomei, M. (2010). Migrant Male Domestic Workers in Comparative Perspective: Four Case Studies from Italy, India, Ivory Coast, and Congo. *Men and Masculinities - MEN MASC*, 13, 87-110. <https://doi.org/10.1177/1097184X10382882>
- Batnitzky, A., McDowell, L., & Dyer, S. (2009). Flexible and Strategic Masculinities: The Working Lives and Gendered Identities of Male Migrants in London. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 35(8), 1275-1293.
- Berry, J. W., Poortinga, Y. H., Segall, M. H., & Dasen, P. R. (2002). Acculturation and Intercultural Relations. İçinde *Cross-Cultural Psychology: Research and Applications* (2. bs, s. 370). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1177/0022022191221002>
- Bijak, J. (2006). *Forecasting International Migration: Selected Theories, Models, and Methods*.
- Bilgili, F. F. (2022). Refakatçisiz Göçmen Kadınların Göç Deneyimi: Sivas Örneği Üzerinden Karşılaştıkları Sorun Alanlarının İncelenmesi. *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*, 5(5), 407-423.
- Bolak Boratav, H., Okman Fişek, G., & Eslen Ziya, H. (2018). *Erkekliğin Türkiye Halleri* (2. baskı). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bozok, M. (2019). Göç Sonucu Yaşanan Erkeklik Krizlerinin Bir Yüzü Olarak Erkekliğin Kaybı. *Journal of Economy Culture and Society*, 60, 171-185. <https://doi.org/10.26650/JECS2019-0035>
- Bozok, M., & Bozok, N. (2019). The Household, the Street and the Labour Market: Masculinities and Homosocial Solidarity Networks of Afghan Migrant boys in a Squatter Neighbourhood in Istanbul. *NORMA*, 14(2), 96-111. <https://doi.org/10.1080/18902138.2018.1519241>
- Boztepe, V. (2017). Televizyon Haberlerinde Suriyeli Mültecilerin Temsili. *İlef Dergisi*, 4(1), 91-122.
- Briegel, T., & Zivkovic, J. (2008). Financial Empowerment of Women in the United Arab Emirates. *Journal of Middle East Women's Studies*, 4(2), 87-99. <https://doi.org/10.2979/mew.2008.4.2.87>

- Canpolat, M. D. (2020a). Afgan Sığınmacıların Uyum Süreci: Sivas uydu kenti örneği. *Kapadokya Alan Araştırmaları Dergisi (CJAS)*, 2, 187-214.
- Canpolat, M. D. (2020b). Harmonisation Process of Afghan Asylum-seekers: A Case Study of Sivas Satellite City. *Cappadocia Journal of Area Studies (CJAS)*, *Cappadocia University*, 2(2), 188-215. <https://doi.org/10.38154/cjas.46>
- Carrigan, T., Connell, B., & Lee, J. (1985). Toward a New Sociology of Masculinity. *Theory and Society*, 14(5), 551-604.
- Castles, S. (2000). International Migration at the Beginning of the Twenty-first Century: Global Trends and Issues. *International Social Science Journal*, 52(165), 269-281. <https://doi.org/10.1111/1468-2451.00258>
- Castles, S., & Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri* (B. U. Bal & İ. Akbulut, Ed.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cengiz, K., Tol, U. U., & Küçükural, Ö. (2004). Hegemonik Erkekliğin Peşinden. *Toplum ve Bilim*, 101, 50-70.
- Charsley, K., & Liversage, A. (2015). Silenced Husbands: Muslim Marriage Migration and Masculinity. *Men and Masculinities*, 18(4), 489-508. <https://doi.org/10.1177/1097184X15575112>
- Charsley, K., & Wray, H. (2015). Introduction: The Invisible (Migrant) Man. *Men and Masculinities*, 18(4), 403-423. <https://doi.org/10.1177/1097184X15575109>
- Connell, R., & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic Masculinity. *Gender & Society*, 829-859. <https://doi.org/10.1177/0891243205278639>
- Connell, R. W. (1987). *Gender and Power: Society, the Person and Sexual Politics* (Poli). Polity Press.
- Connell, R. W. (2015). *Erkeklikler* (İ. Yılmaz, Ed.; 1. bs). Phoenix.
- Connell, R. W. (2019a). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar* (4. baskı). Ayrıntı yayınları.
- Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the Intersection of Race and Sex : A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine , Feminist Theory and Antiracist Politics. *University of Chicago Legal Forum*, 1989(1).
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.(2021). *Yıllara ve Cinsiyete Göre Yabancılar Verilen Çalışma İzinlerinin Dağılımı* <https://www.csgeb.gov.tr/media/90062/yabanciizin2021.pdf> (Erişim Tarihi: 24.11.2023)
- Çörtoğlu Koca, S. (2022). Türkiye’de Düzensiz Göçmen Olarak Bulunan Afganların Hukuki Statülerine İlişkin Değerlendirmeler. *Public and Private International Law Bulletin*, 42(2), 873-912. <https://doi.org/10.26650/ppil.2022.42.2.1188148>

- Dedeoğlu, S., & Ekiz- Gökmen, Ç. (2020). Göç Teorileri, Göçmen Emeği ve Entegrasyon: Kadınların Yeri. İçinde K. Biehl & D. Danış (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye’de Göç Araştırmaları* (1. bs, s. 22-23). SU Gender, GAR.
- Deniz, O. (2009). *Uluslararası Göçler ve Türkiye’ye Yansıması* (1. bs). Çantay.
- Derman, G. S., & Haya, B. (2014). 11 Eylül Sonrası Afganistan’daki Güvenlik Sistemi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 41.
- Doğan, S. (2012). *Obama’nın Yarım Kalan Sınavı: Afganistan*. Tuic Academi. <https://www.tuicakademi.org/obamanin-yarim-kalan-sinavi-afganistan/>
- Donato, K. M., Gabaccia, D., Holdaway, J., Manalansan IV, M., & Pessar, P. R. (2006). A Glass Half Full? Gender in Migration Studies 1. *International Migration Review*, 40(1), 3-26.
- Duruel, M. (2017). Suriyeli Sığınmacıların Türk Emek Piyasasına Etkileri Fırsatlar ve Tehditler. *Journal*, 3(2), 207-222.
- Echavez, C., Mosawi, S., & Pilongo, L. W. R. (2016). Responsible for Family Security. İçinde *The Other Side of Gender Inequality: Men and Masculinities in Afghanistan* (ss. 17-19).
- Eker, S. (2015). Savaş Olgusunun Dönüşümü: Yeni Savaşlar ve Suriye Krizi Örneği. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 2(1), 31-66.
- Ekiz, G., & Dedeoğlu, S. (2011). *Göç ve Sosyal Dışlanma: Türkiye’de Yabancı Göçmen Kadınlar*. Efil.
- Elma, F., & Şahin, A. (2015). Suriye’den Türkiye’ye Göç ve Açığa Çıkan Temel Sorun Alanları. İçinde G. Şeker, A. Tilbe, M. Okmen, P. Yazgan, D. Eroglu Utku, & I. Sirkeci (Ed.), *Turkish Migration Conference 2015 - Selected Proceedings* (ss. 430-439). Transnational Press London.
- Erbaş, H., & Türker, Ö. A. (2019). Göç Araştırmaları Alanında Kavramsal Sorunlar ve Etik/Politik Sorumluluk. İçinde *Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*. <https://doi.org/10.26650/ppil.2022.42.2.1188148>
- Erdal, M. B., & Oeppen, C. (2013). Migrant Balancing Acts: Understanding the Interactions Between Integration and Transnationalism. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 39(6), 867-884. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2013.765647>
- Erder, S. (2006). *Refah Toplumunda Getto* (1. Baskı). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. (2022). *Suriyeliler Barometresi- 2021 Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamının Çerçevesi*. Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Erkan, E. (2016). Suriyeli Göçmenler ve Dini Hayat Uyum Karşılaşma Benzeşme Gaziantep Örneği. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 16(2), 51-92.

- Erol, H., & Göktuna Yaylacı, F. (2022). Türkiye’deki Afgan Sığınmacılar ve Medya Temsilleri Bağlamında Görüşleri. *Göç Dergisi*, 9(2), 181-206.
- Eryurt, M. A., & Koç, İ. (2017). Türkiye’de Afganistan Uyruklu Uluslararası Koruma Başvurusu ve Statüsü Sahipleri Üzerine Analiz: Türkiye’ye Geliş Sebepleri, Türkiye’de Kalışları, Gelecek Planları ve Amaçları. Hacettepe Üniversitesi.
- Esser, H. (2006). *Migration, Language and Integration*. WZB.
- Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler*. (2023). Göç İdaresi Daire Başkanlığı.
- Gezici Yalçın, M. (2017). *Göç Psikolojisi* (1. baskı). Pharmakon.
- Ghannam, F. (2018). Teaching Him to Care: Labor and the Making of Working-Class Men in Urban Egypt. İçinde M. Inhorn & N. Naguib (Ed.), *Reconceiving Muslim Men: Love and Marriage, Family and Care in Precarious Times* (s. 129-143). Berghahn Books. <https://doi.org/10.2307/j.ctvw04g42>
- Gilmore, D. D. (1991). Manhood in the Making. İçinde *The Journal of Nervous and Mental Disease* (1. bs). Yale University Press.
- Goldstein, J. S. (2001). *War and Gender: How Gender Shapes The War System and Vice Versa*. Cambridge University Press.
- Good, G. E., Robertson, J. M., O’Neil, J. M., Fitzgerald, L. F., Stevens, M., DeBord, K. A., Bartels, K. M., & Braverman, D. G. (1995). Male Gender Role Conflict: Psychometric Issues and Relations to Psychological Distress. *Journal of Counseling Psychology*, 42(1), 3-10. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.42.1.3>
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2022). *Uluslararası Başvuru Yapan İlk Üç Uyruk 2022*. <https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler> (Erişim Tarihi: 20.11.2023)
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2023). *Yakalanan Düzensiz Göçmenler İlk 10 Uyruk 2023*. <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler> (Erişim Tarihi: 06.08.2023)
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2023). *Yıllara Göre Uluslararası Koruma Başvurusu 2022*. <https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler> (Erişim Tarihi: 23.11.2022)
- Göç İdaresi Başkanlığı.(2023). *Yıllara Göre Yakalan Düzensiz Göçmen Sayısı 2023*. <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler> (Erişim Tarihi: 06.08.2023)
- Göç Terimleri Sözlüğü (R. Perruchoud & J. Pedpath- Cross, Ed.; 2. baskı). IOM.
- Göçmez, E. (2022). Göç, Kente Uyum, Kimlik İnşası ve Din Kavramsal ve Kuramsal Temeller. İçinde *Sürekli Göç, Kente Uyum, Kimlik ve Din: Zeytinburnu Afganistan Özbekleri* (1. bs, s. 26-38). Çizgi Kitapevi.
- Göktuna Yaylacı, F., & Çarpar, M. C. (2019). Zorunlu Göçün Görün(e)meyen Aktörleri: Temsil ve Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Sığınmacı Erkekler.

Journal of Economy Culture and Society, 60, 61-85
<https://doi.org/10.26650/JECS2019-0007>

- Gramsci, A. (2000). Hegemony, Relations of Force, Historical Bloc. İçinde D. FORGACS (Ed.), *The Gramsci Reader: Selected Writings 1916-1935* (1.bs, s.189-198). New York University Press.
- Grinberg, L., & Grinberg, R. (1984). A Psychoanalytic Study Of Migration: It is Normal and Pathological Aspect. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 32(1), 13-38.
- Gurak, D., & Caces, F. (1992). Migration Networks and the Shaping of Migration Systems. *International Migration Systems: A Global Approach, January 2010*, 150-176.
- Güler, H. (2020). Afganlı Göçmenlerin Göç Süreçleri ve İşçilik Deneyimleri: Uşak İli Örneği Giriş. *Çalışma ve Toplum*, 3(66), 1461-1482.
- Güney, Ü., & Konak, N. (2016). Bolu’da Suriyeli ve Iraklı Sığınmacılar: Milliyetçilik, Erillik ve Vatandaşlık Temelinde Öteki Algısı. *Alternatif Politika*, 8(3), 505-535.
- Haghighat, E. (2013). Social Status and Change: The Question of Access To Resources and Women’s Empowerment In The Middle East and North Africa. *Journal of International Women’s Studies*, 14(1), 273-299.
- Harkness, S., & Super, C. M. (2006). Themes and Variations: Parental Ethnotheories in Western Cultures. İçinde K. Rubben & O. B. Chung (Ed.), *Parenting Beliefs, Behaviors, and Parent-Child Relations: A Cross-Cultural Perspective* (ss. 61-79). Psychology Press.
- Hondagneu- Sotelo, P. (1994). *Gendered Transitions Mexican Experiences of Immigration*. University of California Press.
- Horzum, Ş. (2018). Erkek ve Erkeklik Çalışmaları: Sorunsaldan Kuramsala. *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 75-101.
- Howson, R. (2009). Theorising Hegemonic Masculinity Contradiction, Hegemony and Dislocation. İçinde M. Donaldson, R. Hibbins, R. Howson, & B. Pease (Ed.), *Migrant Men Critical Studies of Masculinities and the Migration Experience* (1. bs). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203875315>
- Ihlamur Öner, S. G. (2012). Göçün Kadınlaşması ve Sosyal Refah Rejiminin Dönüşümü: İtalya Örneği. İçinde T. Bora (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar Tartışmalar* (4.bs, s.357-377). İletişim Yayınları.
- İnce, C. (2019). Göç Kuramları ve Suriye Göçü Üzerine Bir Değerlendirme. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*.
<https://doi.org/10.26466/opus.546737>
- Inhorn, M. C., & Isidoros, K. (2018). Introduction. *Men and Masculinities*, 21(3), 319-327. <https://doi.org/10.1177/1097184X17748168>

- International Labour Office., & International Labour Conference. (2005). *Labour migration policy and management : training modules*.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2014). Sonsöz Kültürleşme ve Aile İlişkileri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(34), 120-127.
- Kahya Nizam, Ö. (2015). Türkiye’de Sığınmacılık ve Uydu Kent Deneyimi. *T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi 2. Uluslararası Davraz Kongresi Bildiriler Kitabı*, 4081-4113. <https://doi.org/10.13140/RG.2.1.4725.0405>
- Kandiyoti, D. (2013). *Cariyeler, Bacılar, Yurtaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler* (A. Bora, F. Sayılan, Ş. Tekeli, H. Tapınç, & F. Özbay, Çev.; 4. Basım). Metis.
- Karadağ, S. (2021). *Ghost of İstanbul: Afghans at the Margins of Precarity*.
- Kimmel, M., Hearn, J., & Connel, R. W. (2005). Handbook of Studies on Men and Masculinities. İçinde M. Kimmel, J. Hearn, & R. W. Connel (Ed.), *Sage Publications*. Sage Publications.
- Kimmel, M. S. (1997). Masculinity as Homophobia: Fear, Shame and Silence in the Construction of Gender Identity. İçinde M. M. Gergen & S. N. Davis (Ed.), *Toward a New Psychology of Gender* (1st bs, s. 223-242). Taylor & Frances/Routledge.
- Köse, E. (2013). Cinsiyet/Toplumsal Cinsiyet İkiciliği Üzerine Eleştirel Yaklaşımlar ya da Doğa “Doğal mıdır?” *Doğu Batı Dergisi*, 64, 37-52.
- Lam, T., & Yeoh, B. S. A. (2018). Migrant mothers, left-behind fathers: the negotiation of gender subjectivities in Indonesia and the Philippines. *Gender, Place & Culture*, 25(1), 104-117. <https://doi.org/10.1080/0966369X.2016.1249349>
- Levant, R. F. (1997). The Masculinity Crisis. *He Journal of Men’s Studies*, 5(3), 221-231. <https://doi.org/10.1177/106082659700500302>
- Linós, N. (2009a). Rethinking gender-based violence during war: Is violence against civilian men a problem worth addressing? *Social Science & Medicine*, 68(8), 1548-1551. <https://doi.org/10.1016/J.SOCSCIMED.2009.02.001>
- Lutz, H. (2010). Gender in the migratory process. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1647-1663. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2010.489373>
- MacInnes, J. (1998). *The end of masculinity: the confusion of sexual genesis and sexual difference in modern society* (s. 168).
- Mahler, S. J., & Pessar, P. R. (2006). Gender matters: Ethnographers bring gender from the periphery toward the core of migration studies. *International Migration Review*, 40(1), 27-63. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2006.00002.x>

- Martikainen, T. (2006). Religion, Immigrants and Integration. *İçinde Akademiet for Migrationsstudier i Danmark*.
- Martin, S. F. (2004). Women and Migration. *İçinde Migration and Mobility and How This Movement Affects Women*.
- Masgoret, A.-M., & Ward, C. (2006). Culture Learning Approach to Acculturation. *İçinde D. L. Sam & J. W. Berry (Ed.), he Cambridge handbook of acculturation psychology* (ss. 58-77). Cambridge University Press.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population & Development Review*, 19(3), 431-466. <https://doi.org/10.2307/2938462>
- Messerschmidt, J. W. (2012). Engendering Gendered Knowledge: Assessing the Academic Appropriation of Hegemonic Masculinity. *Men and Masculinities*, 15(1), 56-76. <https://doi.org/10.1177/1097184X11428384>
- Mid-Year Trends 2022. (2022). UNHCR. https://reliefweb.int/report/world/unhcr-mid-year-trends-2022?gclid=CjwKCAjwuqiiBhBtEiwATgvixBJpBNqshLKAL67kxIfW191tLd4GP6PUBwNF2kXFIIsUXJVRnqUazYhoCydoQAvD_BwE
- Mohammadi1, A. (2015). Hazara Caferileri'nin Din Anlayışı. *Belgü*, 1, 27-47.
- Monsutti, A. (2007). Migration as a Rite of Passage: Young Afghans Building Masculinity and Adulthood in Iran. *Iranian Studies*, 40(2), 167-185. <https://doi.org/10.1080/00210860701276183>
- Morokvasic, M. (1984). Birds of Passage are also Women... *The International Migration Review*, 18(4), 886-907. <https://doi.org/10.2307/2546066>
- Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme. (1951). Birleşmiş Milletler. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf%0Ahttp://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>
- Nagel, J. (1998). Masculinity and Nationalism: Gender and Sexuality In The Making of Nations. *Ethnic and Racial Studies*, 21(2), 242-269.
- Nawyn, S. J. (2010). Gender and Migration: Integrating Feminist Theory into Migration Studies. *Sociology Compass*, 4(9), 749-765. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9020.2010.00318.x>
- Neccar, M. Ş. M. (2016). Suriye'den Türkiye'ye Göç: Nedenler, Sonuçlar ve Umutlar / Migration from Syria to Turkey: Reasons, Results and Hopes / الهجرة السورية إلى تركيا؛ أسباب ونتائج وآمال. *İlahiyat Akademi*, 4, 185-198.
- Neuman, W. L. (2020). Yorumlayıcı Sosyal Bilim. *İçinde Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nicel ve Nitel Yaklaşımlar* (ss. 193-203). Siyasal Kitap Evi.
- Noory, M. T. (2014). *Afganistan'daki Güvenlik Sorunları*. Akdeniz Üniversitesi.

- Oakley, A. (1985). *Sex, gender and society* (7. bs). Gower Publishing Company Limited. <https://doi.org/10.4324/9781315243399>
- Parrado, E. A., & Flippen, C. A. (2005). Migration and Gender Among Mexican Women. *American Sociological Review*, 70(4), 606-632. <http://www.jstor.org/stable/4145379>
- Pease, B. (2006). Masculine Migrations. İçinde A. Jones (Ed.), *Men of the Global South* (1st bs, s. 343-349). Zed Books.
- Pease, B. (2009). Immigrant Men and Domestic life- Renegotiating the Patriarchal bargain? İçinde M. Donaldson, R. Hibbins, R. Howson, & B. Pease (Ed.), *Migrant Men Critical Studies of Masculinities and the Migration Experience* (ss. 79-95). Routledge.
- Pease, B., & Crossley, P. (2005). Migrant masculinities: The experiences of Latin-American migrant men in Australia. *Journal of Iberian and Latin American Research*, 11(1), 133-140. <https://doi.org/10.1080/13260219.2005.10426813>
- Pessar, P. R., & Mahler, S. J. (2003). Transnational Migration: Bringing Gender In. *International Migration Review*, 37(3), 812-846. <https://doi.org/10.4324/9781315447599-8>
- Pleck, J. (1995). The Gender Role Strain Paradigm: An Update. İçinde L. R.F & P. W.S. (Ed.), *A New Psychology of Men* (s. 11-32). Basic Books/Hachette Book Group.
- Pleck, J. H. (1981). The Myth of Masculinity . İçinde *Cambridge, Mass.* The MIT Press. <https://archive.org/details/mythofmasculinit00plec/page/130/mode/2up?view=th eater&q=crisis>
- Portes, A. (1997). Immigration Theory for a New Century: Some Problems and Opportunities. *The International Migration Review*, 31(4), 799-825. <https://doi.org/10.2307/2547415>
- Pries, L. (1999). New Migration in Transnational Spaces. İçinde L. Pries (Ed.), *Migration and Transnational Social Spaces* (Ashgate, ss. 1-36). Ashgate.
- Pries, L. (2001). The Approach of Transnational Social Spaces: Responding to New Configurations of The Social and the Spatial. İçinde L. Pries (Ed.), *New Transnational Social Spaces: International Migration and Transnational Companies in the Early Twenty-First Century* (s. 3-33). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203469392>
- Ravenstein, E. G. (1885). The Laws of Migration. *Journal of the Statistical Society of London*, 48(2), 167-235.
- Resmi Gazete. (2014). *Geçici Koruma Yönetmeliği ve Getirdiği Yenilikler*. 1.

- Sakallı, N., & Türkoğlu, B. (2019). “Erkek” Olmak ya da Olmamak: Sosyal Psikolojik Açıdan Erkeksilik/Erkeklik Çalışmaları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 22(44), 52-76. <https://doi.org/10.31828/tpy1301996120190516m000014>
- Sancar, S. (2020). Aile ve Sınıf Dolayımında Modern Erkekliklerin Oluşumu. İçinde *Erkeklik: İmkansız İktidar* (5. bs, s. 56-62). Metis Yayınları.
- Sancar, S. (2020). *Erkeklik: İmkansız İktidar* (5. bs). Metis.
- Searle, W., & Ward, C. (1990). The Prediction of Psychological and Sociocultural Adjustment During Cross-Cultural Transitions. *International Journal of Intercultural Relations*, 14, 449-464.
- Selek, P. (2018). *Sürüne Sürüne Erkek Olmak* (B. Tanıl & L. Cantek, Ed.; 8. bs). İletişim Yayıncılık.
- Shavarini, M. K. (2006). Wearing the Veil to College: The Paradox of Higher Education In The Lives of Iranian Women. *International Journal of Middle East Studies*, 38(2), 189-211. <https://doi.org/10.1017/S0020743806412319>
- Showalter, E. (1990). Sexual Anarchy: Gender and Culture at the Fin de Siecle. İçinde *The American Historical Review* (1. bs,). Viking. <https://doi.org/10.2307/2165777>
- Sığın, A., & Canatan, A. (2018). Connell’ın “Erkeklikler” Teorisinde İşbirlikçi Erkek, Madun Erkek ve Marjinal Erkek: Hegemonik Erkekliğin Kavramsal Hegemonyası. *The Journal of Social Science*, 5(32), 163-175.
- Sirkeci, I. (2012). Transnasyonal Mobilite ve Çatışma. İçinde *Migration letters* (s. 353-363). Transnational Press London. <https://doi.org/10.33182/ml.v9i4.121>
- Sirkeci, İ., Utku, D., & Yüceşahin, M. M. (2019). Göç Çatışma Modelinin Katılım, Kalkınma ve Kitle Açıkları Üzerinden Bir Değerlendirmesi. *Journal of Economy Culture and Society*, 59, 157-184. <https://doi.org/10.26650/JECS2019-0016>
- Sönmez, M. E. (2016). Suriyeli Sığınmacıların Gaziantep Şehrindeki Mekânsal Dağılışı ve Geleceği. *TÜCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu, October*, 392-400.
- Şeker, B. D. (2016). Göç ve Uyum Süreci : Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme. İçinde B. D. Şeker, İ. Sirkeci, & M. Yüceşahin (Ed.), *Göç ve Uyum* (1. bs, s. 9-22). Transnational Press London.
- Şeker, O. (2019). Suriyeli Mültecilerin Değişen Toplumsal Cinsiyet Roller. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum* /, 8(23), 227-245.
- Şenol Sert, D. (2012). Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru. İçinde S. G. İhlamur-Öner & N. A. Şirin-Öner (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar* (1. bs). İletişim Yayıncılık.

- Şimşek, D. (2019). İstanbul'daki Afrikalı Göçmenlerin Ulusötesi Sosyal Alanlarının Entegrasyon Süreçlerine Etkisi. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 14(52), 216-235.
- Tanyaş, B. (2014). Nitel Araştırma Yöntemlerine Giriş: Genel İlkeler ve Psikolojideki Uygulamaları. *Eleştirel Psikoloji Bülteni*, 5, 25-38.
- Tekindal, M., & Uğuz Arsu, Ş. (2020). Nitel Araştırma Yöntemi Olarak Fenomenolojik Yaklaşımın Kapsamı ve Sürecine Yönelik Bir Derleme. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 20(1), 153-182.
- The Middle East and North Africa, Annual Report 2012. (2012). İçinde *International Organization for Migration (IOM)*. <https://doi.org/10.4324/9781315624525-3>
- Topçuoğlu-Atasü, R. (2018). Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği. İçinde T. Bora (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç* (4. bs, s. 501-518). İletişim Yayınları.
- Tümtaş, M. S. (2022). Türkiye'ye Düzensiz Afgan Göçü: Zorunlu Göç Mü "İstila" Mı? *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 21(1), 338-353. <https://doi.org/10.21547/jss.1009054>
- Türkiye Göç Raporu. (2016).
- Türkmen Birlik, P. (2021). Dil ve Göç. İçinde A. Özkan & G. Taşçı (Ed.), *Göç: Disiplinlerarası Bir Bakış* (1. bs, ss. 275-301). Nobel.
- Türkoğlu, B. (2014). Fay Hattında Erkeklikler: Çalışma ve İşsizlik Ekseninde Erkekliğe Bakış. *Mülkiye Dergisi*, 37(4), 33-61.
- Uluslararası Başvuru Yapan İlk Üç Uyrak . (20.11.2023). Göç İdaresi Başkanlığı: <https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler> adresinden alındı
- UNHRC. (2023). *UNHRC Global Trends: Forced Displacement in 2022*.
- Ünlütürk Ulutaş, Ç. (2010). Evin İçi İşyeri: Ev Hizmetleri , Ücretli Emek ve Göçmen Kadın. İçinde S. Dedeoğlu & M. Yaman Öztürk (Ed.), *Kapitalizm Ataerkillik ve Kadın Emegi*. SAV.
- Ünlütürk Ulutaş, Ç., & Topaloğlu, F. (2023). Türkiye'ye Yönelen Afgan Göçünü Toplumsal Cinsiyet Gözlüğüyle Okumak. *Mülkiye Dergisi*, 47(1), 170-197.
- Üstübcü, A. (2020). Görünmezlikten Görünürlüğe: İstanbul'un Kent Dokusunda Göçmenlik ve Mültecilik Deneyimleri. *İmgelem*, 4(7), 273-298.
- Vatandaş, C. (2011). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Sosyoloji Konferansları*, 35, 29-56. <https://doi.org/10.18368/sk.88736>
- Wood, W. B. (1994). Forced Migration: Local Conflicts and International Dilemmas. *Annals of the Association of American Geographers*, 84(4).
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Pub. L. No. 6458.

Yabancıların Çalışma İzinleri. (2021). Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.
<https://www.csgb.gov.tr/media/90062/yabanciizin2021.pdf>

Yavuz, Ş. (2015). Ataerkil Egemen Erkeklik Değerlerinin Üretiminde Kadınların Rolü: Trabzon Örneği. *Fe Dergi*, 7(1), 117-130.

Yıldız, S., & Tekke, A. (2021). Suriyeli Erkek Göçmenlerin Değişen Erkeklik Pratikleri. İçinde M. Bulut, C. Sugiyama, & K. Şahin (Ed.), *The Different Approaches of Academic Disciplines to the Phenomenon of Migration* (1.bs, s. 55-71). Bilgin Kültür Sanat Yayınları.

EK A.1.YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME SORULARI

Demografik Bilgi Soruları

1. Kendinizden bahseder misiniz?
2. Evli misiniz? (Evliyse çocuğunuz var mı?)
3. Kiminle yaşıyorsunuz?
4. Eğitim durumunuz nedir?
5. Şu ana kadar hangi işlerde çalıştınız en son çalıştığınız iş nedir?
6. Yaşadığınız evde kimler çalışıyor?

Göç Deneyimleri

1. Türkiye'ye ne zaman geldiniz?
2. Türkiye'ye göç etme kararı alma süreciniz nasıl oldu, göç etme kararı ailenin ortak kararı mı, Türkiye'ye gelmeden bir tanıdığınız var mıydı?
3. Göç etme sürecinizi anlatır mısınız?
4. Sizce erkek olarak göç etmek avantajlı mı?
5. Göç ederken yaşadığınız en büyük zorluk neydi?
6. Türkiye'ye göç ederken beklentileriniz var mıydı?
7. Geleceğe yönelik beklentileriniz neler?
8. Göçmen bir erkek olarak Türkiye'de yaşadığınız zorluklar neler, göçmen bir erkeğin iş bulması kolay mıdır?
9. Göçmen bir erkeğe yerel halkın bakış açısı sizce nasıldır?

İş Deneyimleri

1. Türkiye'ye gelmeden önce mesleğiniz neydi?
2. Göç etmeden önce ve göç ettikten sonra ekonomik durumunuzda değişim oldu mu, kazandığınız para size yetiyor mu, para biriktirebiliyor musunuz?
3. Sizce bir ailenin geçimini kim sağlamalıdır?

Sosyal Yaşantı- Gündelik Yaşam

1. Göç etmeden önce boş zamanlarınızda neler yapıyordunuz, göç ettikten sonra boş zamanlarınızda neler yapıyorsunuz?
2. Suriye- Afganistan'daki sosyal yaşantıyı anlatır mısınız?
3. Türkiye'ye geldiğinizde kültürel olarak sizi zorlayan şeyler oldu mu?
4. Suriye- Afganistan'da erkek olmanın ne gibi sorumlulukları var?
5. Erkek olmak ve kadın olmak arasında fark var mıdır?
6. Sivas'ta en çok nerelerde vakit geçirirsiniz, neler yaparsınız?
7. Kız çocukları ve oğlan çocuklarının eğitimi olmaları, bir işe sahip olmaları gerekir mi?

Erkeklik Soruları

1. Erkek olduğunuz için yapmanız gereken şeyler neler?
2. Erkek olduğunuzu ilk hissettiğiniz an neydi?
3. Babanızla aranız nasıl, siz nasıl bir babasınız/ baba olursunuz?
4. Afganistan- Suriye’de deneyimlediğin erkeklikle Türkiye’deki farklılaşıyor mu?
5. Ev içindeki işleri kimler yapar? Sizin kültürünüzde geleneksel bakışta bu durum nasıl karşılanır?
6. Akran olarak örnek aldığınız birileri var mı?
7. Göçmen bir erkek olarak yaşadığınız zorluklar var mı?
8. Yerli erkeklerle aranız nasıl, size nasıl davranıyorlar?
9. Toplumun sizden ve erkeklerden beklentileri nelerdir?